

OLLI ON ILLUSTREE- RITUD KUUKIRI

SISUS:

V. TIMMI KIRJAD, *JUL. GENSS*
(PILTIDEGA)
JOHANN KÖLER, *A. VAGA* (PILTI-
DEGA)
DRAAMA JA TÄNAPÄEV, *R. KANGRO-
POOL*
NOORED NÄITELAVAL (PILTIDEGA)
KAS LAULUPEO VÄSIMUST? *EERIK
LAID* (PILTIDEGA)
ORIRAHVAS, *MÄRT LAARMAN*
KIRGASTUS, *ERNI HIIR*
POSTKAART TEELT, *RALF ROND*
ÕNDSAD AJAD, *A. H. TAMMSAARE*
KEVADINE VISAND, *JOH. SCHÜTZ*
VÕIMLEMISPIDUST. SOOMES JA
ROOTSIS, *A. PALGI* (PILTIDEGA)
SOOME TÄNAPÄEV, *JUH. LIBE*
VIHM, *HENRIK VISNAPUU*
PILTE PÄRNU RANNAST
ISTITUUTLASED PÄRNU RANNAS
(PILTE)
PÄRNU RANNAS, *R. TIITUS* (KA-
RIKAT.)
NARVA-JÕESUU, *R. TIITUS* (KA-
RIKAT.)
JOHN KEATS, *ANTS ORAS*
OOD ÖÖBIKULE, *JOHN KEATS*
MADAL TÄISKUU, *JOH. SCHÜTZ*
ELUST HIRMUTET, *JOH. SCHÜTZ*
VASTUSH. VISNAPUULE, *J. AAVIK*
KEELELISI ETTEPANEKUID JA
SOOVE, *JOH. AAVIK*
REPRODUKTS. *J. KÖLERI*,
V. ALEKSEJEVI JT. TEOSEIST

HINNATA KAASANNE: LAHTISED LEHED

SISU:

LILLEORU PEREMEES,
R. KIVIT
HARIDUSTEGELASTE
KROONIKA, *PILTE*
ÜLIKOOL. NEED, *KES*
ÜLIK. LÖPET.; *PILTE*
ÕNDSATE SAAR,
P. GRUZNA NOV.
OPTIMISM, *HOMO PRI-
MIGENIUS*
JÄLGEDETA NAINEN,
A. RAAG (NOV.)

NR 7

JUULI

1930

Suurmeeste elufood

J. V. Lehtonen: VICTOR HUGO

Elulugu. Tõlk. Friedebert Tuglas. 6 pildiga, 136 lk.,
hind 1 kr. 75 s., ilukõites 2 kr. 25 s.

Prof. S. A. Žebelev: ALEKSANDER SUUR

Elulugu. Tõlk. R. Kleis. 1 pildiga, 140 lk.,
hind 1 kr. 75 s., ilukõites 2 kr. 25 s.

Victor Hugo pole meile küll tundmatu nimi, mõned ta tähtsamad teosed omame koguni heades tõlgetes, nagu *Jumalama kirik Pariisis* ja *Hernani* (tõlkinud J. Semper), aga tänapäeval võib olla Victor Hugo elulugu mõneski suhtes huvitavam ta romaanidest ja näidenditest. Igatahes võib J. W. Lehtonen'i teost lugeda kui kõige põnevamat romaani ja sealjuures on kogu aeg teadmine, et see on „tõesti sündinud lugu“.

Sama eduga võib laia lugejaskonna juures romaani aset täita ka Aleksander Suure elulugu prof. Žebelevi esituses. See on tiikk kontsentreeritud vana ajalugu kõige põnevamal kujul. Muidugi pole siin midagi ühist romaniseeritud elulugudega, vaid teos on kirjutatud populaarsel kujul ajaloolase kaine objektiivsusega.

Sääraste suurte sõnameeste, nagu V. Hugo, elutöö tutvustamine laiemale hulkadele on tähtis kirjanduspedagoogiliselt. Sellepärast võib Lehtonen'i üksikuurimust soovitada meie kirjanduspublikule. Ning raamatu mõõdukas hind soodustab kõigiti laiemat levikut.

S. Fodor: EDISON

Elulugu. Tõlk. A. Suik. 6 pildiga, 144 lk.,
hind 1 kr. 75 s.

VALMISTUSEL:

Darwini, Vergiliuse, Loyola, Beethoveni, Pasteur'i
jt. elulood

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus — Tartu, Lai tän. 35, telef. 601

Tartu näitusel käies

ärge unustage tutvunemast meie suure riidekauba väljavalikuga

Soovitame oma riidekaubalaost

alati kõige paremat kaupa

võistlemata odavate hindadega

Tschernov, Luksep & Ko

Tartus, Kaubahoov nr. 6/7. Telef. 156

A-S. TARTU PÄRMIVABRIKU

„VESIRAVILA“

Dir. prof. dr. med. L. Puusepp. — Tartus, Pikk t. 60/62. Kõnetr. 34
Ambulatoorne ja statsionaarne (kliiniku) ravimine

Ravitakse: *Närvihaigusi*, nagu närvide nõrkus, kõiksugu närvipõletikud, išias jne.
Ainevahetuse haigusi: podagra, liigrasvumine
Reumatismi: lihaste reumatism, liigeste põletik ja selle kroonilised vormid

Terapeutiline osakond: pärmivedeliku-, süsihappe-, vahu- ja teised arstl. vannid, raba-massaažid, dušid — charcot ja teised, ravimine elektriga, valgusega ja massaažiga

Asutis on avatud kella 12—8 õhtul. Arsti vastuvõtmine kella 12—5 õhtul **JUHATUS**

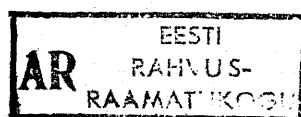

Värske, noorusliku jume saavutamiseks tarvitage kreemi

Regina Extra

Rasvata —	Rasvaga —
päevaseks tarvituseks, naha punetuse vastu, parim puudri alus	öösiseks tarvituseks, naha kestenemise ja lõhenemise ja kuiva naha juures

A-S. prov. JUL. LILL

OLION

TELLIMISHIND: AASTAS 6 KR., POOLAASTAS 3 KR. — TOIMETUS JA TALITUS: RIIA 64—3, TARTU. TEL. 5-42.

Nr. 7

JUULI

1930

Julius Genss

V. Timmi kirjad

ALATES 1928. a. õnnestus mul mitmel korral hea juhuse tõttu omandada järk-järgult, peaaegselt kunstniku omakseilt, rikkalikem kogu V. Timm'i kunstilist pärandust. Selle kollektsiooni hulgas kõige huvitavamad on aga kunstniku kirjad, mis ta kirjutanud oma isale ligi viie aasta kestes, s. o. ta varasemal Peterburi-peri-

V. Timm oma ateljees

V. Timmi autoportree

oodil ja aastail, mis ta veetis Prantsusmaal Horace Vernet' õpilasena. Need kirjad on saksa-keelsed, pärit aa. 1841—1846, arvult 96, ja peegeldavad täielikult mitte ainult kunstniku elu ja tööd, vaid ka kunstilist loomingut, kuna kõik kirjad on varustatud piltidega tema tegevusest ja sõitudest. Osa neist kirjadest oli välja pandud *Balti kunstnikkude tööde näitusel* „Pallas-ses“ 1929./30. a. vahetusel.

tahtsin teostada suurés möödu, kuid õnnetute asjaolude tõttu, millede puhul me kõik kannatasime, muutus täielikult Sauerweidi suhtumine minusse, nii et jääda kauemaks tema juure ja isegi akadeemiasse oli mõttetu; minu cskiisi teostas suures masštaabis Willewald (Sauerweidi õpilane). Tänu südamlikule vastuvõtule Gretšide perekonnas, N. Iv. eestkostel, mind esiteldi kammerhärri Mätlevile, kellele illustreerin Kurdjukova (pealkiri anna täppis, sest raamat Sul on). Sa võid ka tähendada, et ma olin esimene Peterburis, kes hakkas joonistama otsekohe puule, ja Mätlevi teos on esimene, mis ilmunud sellisena. Peale selle valmistasin pildid kuuetele raamatule Картины русских нравовъ, kokku vist 300 pilti (numbrit nimetada ei tee vist paha); peale selle andsin palju pilte kammerhärri Bašutski teosele Хаши, mis kahjuks uinus poolel teel; suur hulk pilte puul ja litograafias *Lehele* (Листокъ), 6 suurt litograafiat ühele Bulgarini teosele, mille nimi ei tule meele, Aleša ütleb selle Sulle. 500 pilti (arvan, et oli niipalju) Bulgarini Suvorovi ajaloole, ei tea ainult, kas ilmus see raamat.

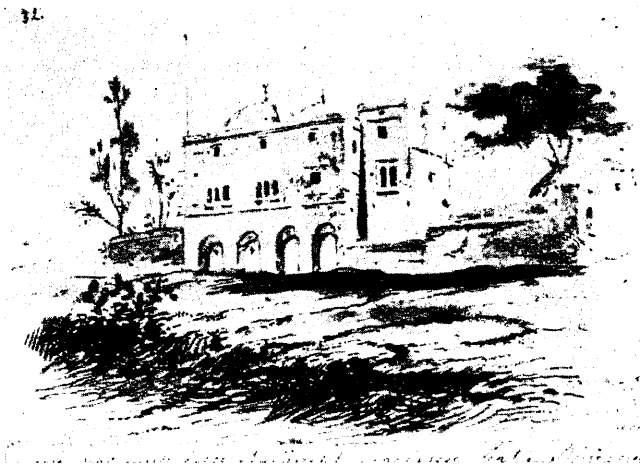

Mauri tantsijanna

Samuti rida suuri ja väikesi pilte Mätlevi teoste järgmisele osale, ja neist ei tea, kas need on kirjastatud, selle kohta üksikasjad Aleša kaudu, tema võib teatada ka piltide arvu. Peale selle ma andsin pilte ka Smirdin'i tuntud teosele Сто литераторовъ. Maalisin ka portree keiser hobusel Peterburi sõja-akadeemiale, kus pilt väga tõenäoliselt on praegugi (üks portree keisrist jala, mis telliti minult kunstimagasini omaniku Prevost' poolt, kuid ei maksa seda nimetada, sest mulle pole teada, misugusele Moskva asutisele see oli määratud)! Võid ka tähendada, et tänu südamlikule N. I. eestkostmisele tutvusin Peterburis H(orace) V(ernet):ga, viimane nägi minu töid, jäi väga rahule ja ütles mulle, et kui sõidan Pariisi, siis tema ateljee on minu kasutada; et olin õnnelik seal töötades, et Sinu headuse tõttu sõitsin sellesama aasta kevadel ühes Vernet'ga Aafrika. Maalisin kaunikese hulga aafrika etiüide, milliseid kavatsen välja panna, Vernet' soovi kohaselt, järgmisel näitusel Pariisis (märtsis 1846); ühe aafrika piltidest ostis siin Tolstoi, troonipärija talliülem; et ma käesoleval ajal lõpetan keisri portreed (keiser saanis) ja kavatsen, kui jääb küllalt aega ärasaatmiseks, saata Peterburi näitusele märtsis. Nimeta litograafiate hulgas minu vene kostüümide kollektsiooni (24 pilti), kirjastanud Daziaro. Ara unusta ka, et mul oli õnn ärasõidul anda suurvürstinna Mariale kaks pilti, mille eest sain torelda nõopnõela (mida hoiab ema) ja maksuta välispassi määramatuks ajaks. Et Pariisis valmistasin gravüüre puul *Illustration*'ile, sel aastal ilmus rida, 1846. a. alul leiata rohkemal arvul.“

Tarvis oli olla väga noor, väga enesekindel, et asuda illustreerima sääraseid raamatuid nagu Mätlevi Сенсация и приключения госпожи Курдюковой за границей, дан л'этранже, kus naeruvääristatakse vene provintsi prouat, kes läheb välismaareisile.

V. Vereštšagin, kes on pühendanud V. Timmile mahuka monograafia, peatub peamiselt ta raamatuillustratsioonidel ja lausub muu hulgas: „Ja tõepoolest, Timm oma esimeses töös osutas ääretut maitset

Mauri kindlus Algeris

Beduiin

H. Vernet, okt. 1844

Autoportree

Autoportree

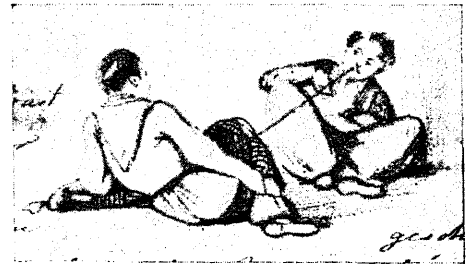
Emil Jean Horace Vernet

Abessiinlanna

Illustratsioone mitmesugu-
seile raamatuile

Klodt & Timm

Paremal:
Pühapäeva stseen

Pahemal:
Purjus kutsarid

N. J. Gretš

V. Timmi õde

ja tema eas haruldast tähelepanelikkust. Ta oskas nii lahutamatu sulada kokku autori fantaasiaga, nii sügavasti tungida kujutatavasse tüüpidesse ja juhtumustesse ning kujutas neid nii eluliselt, et Mätlevi nali ilma tema piltideta oleks kaotanud kahtlemata hea poole oma mõjuvusest."

Kui V. Timmi pildid, mis lõigatult puule teiste, kuigi silmapaistvate, kunstnikkude poolt, kaotasid sellega teatava osa algupärandi muljest, ja need siiski nautisid sellist suurt menu kaasaeglaste juures, siis seda suurema elulisuse, tõelisuse ja kindluse mulje avaldavad pildid, mida leiame ta kirjadest.

Siin reprodutseeritud piltide hulgas näeme kunstnikku ennast mitmekesistes poosides, kuna kui kirja

algtäht, kuna töö jne. Näeme tabavalt haaratud oma õpetaja Horace Vernet' portreesid, näeme muljeid nende ühiselt teekonnalt Algieri. Siinsamas ilutseb pilt teda tol momendil huvitanud teemil, missugune pärast sattunud ühte raamatusse.

Julgesti võib öelda, et kui V. Timmi kunstiline pärandus koosnekski ainuüksi tema illustreeritud raamatuid ja kirjadest, ka siis vene nime oleks tulnud nimetada alati, kui on jutt vene illustratsioonist.

*

V. Timmi elu järgnevast perioodist järgmises numbris.

Siinjuures esitatud pildid on reprodutseeritud otse teed V. Timmi kirjadest.

Alfred Vaga

Johann Köler

4.

KÖLERI esmakordne sõit Krimmi, mis teostus 1872. aasta sügisel koos N. P. Semjonoviga, et külastada mõlema ühist tuttavat N. J. Danilevskit, kandis huvireisi iseloomu ning oli kunstiloomingult viljatu. Seal veedetud aeg möödus mitmesugustes ekskursioonides ning puhkust vajav Köler nähtavasti ei tunnudki tahtmist pintsli kätte võtta, ehkki Krimmi kõrge, kaljune, merest lõhestatud lõunarannik ei võinud jätta köitmata ta vastuvõtlikke kunstnikusilmi oma väljapaistvalt-maalilise loodusega. See aasta esineb Köleri loomingu üldse „tühja“ aastana, — näib, nagu oleks teda eelmiste aastate pingutuste tagajärjel jälle vallanud uus jõuetusjärg — vaimlisest ja füüsilisest väsimusest tingitud kriis, nagu ta seda oli varemingi üle elanud, alul akadeemia lõpetamise järgi, siis oma viimasel Rooma-aastal. Aastast 1872 on teatav ainult üks teos — vaba koopia prof. Bassini maalingust *Juudase suudlus*, valmistatud eeskujuks mosaiikpildile Iisaku katedralis. Selge dokumendina kõneleb see lõuend Köleri loomisvõime langusest, — ta on kuiv, hingetu, teostatud isesugustes vastumeelselt mõjuvates punakas-pruunides toonides, ainult osaliselt sõltuvalt tunduvalt elulisemast ja kunstipärasemast originaalst.

Teiskordsel sõidul Krimmi — 1873. aasta sügisel — oli Köler küll täitsa loomisvõimeline, ent, koormatud mõnesuguste õukondlike ülesannetega, ei saanud ta nähtavasti mahti loomistööks oma vabal algatusel. Muu seas lõpetas ta varemini päevapildi järgi alustatud Aleksander II. portree, milleks tsaar oma puhkelossis Livadias Kölerile poseeris kokku neli seanssi. Seansside kestusel jälgis vene isevalitseja peegli kaudu kunstniku iga pintsli tõmmet ning jäi tööga niivõrd rahule, et tellis kohe Kölerilt uue, mõõtuvalt suurema portree, kingituseks oma tütrele Maria Aleksandrovnale, jättes vastlõpetatud maalingu kunstnikule. Uue portreemaalingu lõpetas Köler Talvepalees Peterburis, kus Aleksander II. talle selleks andis jälle mõned seansid. Seda portreed tuli kunstnikul mõnesuguste muudatustega kohe korrata Edinburgi hertsogi jaoks ning ka selle kolmanda teose viimistlemine sündis looduse järgi. Kui austavad Kölerile need tellimused ka ei olnud, ometi näib, et need tema loomistahet ja kunstniku-iseloomu oma traditsioonidest sõltuva ametlikkusega ja ülesannete piiratusega ei suutnud rahuldada. Ning arvatavasti just sellepärast, et ennast kord jälle tunda loomistöös vabana, et jälle kord anduda inspiratsioonile, pöördub ta samal 1873. aastal tagasi Itaalia ainestiku juure ja loob maalingu *Itaalia perekond*, mis ka kohe omandatakse keisri isiklikku kunstikokku.

Krimmi motiivid tõusevad Köleri toodangus esile alles 1874. aastal, kunstniku kolmandal teekonnal Musta mere ääre. Sest aastast on teada etüüd õlis *Päikese loojamine Krimmi lõunarannikul*. Järgmine aasta annab juba kaks suuremat lõuendit — *Mšatka mõis Baidaari*

väravatega ja Krimmi maastik Ai-Jurii mõisaga. Esimene manab vaatleja ette laia päikesepaistelise rannapanaami poolmetsiku mõisapargiga keskel, tatarlanna figuuriga viinapuu all esiplaanil ning uduvinasse uppivate kaljuste mägedega tagaplaanil. Käsitlus on detailirikas ja peaaegu fotograafiliselt peen, ent panorama laiaulatuslikkus, hästileitud maastiku-motiiv iseenesest ning eluliselt edasiantud õhu- ja kaugusperspektiiv ei lase seda vahest liigselt protokollivat käsitlust segavalt mõjuda maalingu üldisele kunstilisele koguilmele.

Teine lõuend kujutab tunduvalt metsikumat motiivi. Lainetava mere kaldalt tõusevad lagedad, üksteise üle kerkivad, nagu linnulennult fikseeritud kaljumäed õhtupäikese valgustusel. Kogu pildi esiplaani katab võimsa kaljusilueti vari, mille hämarusest vaevalt eraldab valgepäine kotkas kivirahmul ning randa uhtuva laine vahuline piirjoon; kaugemal aga, sünge pilvise õhtutaeva all, ühelt poolelt eredasti valgustatud, teiselt tumedate varjudega reljeefselt joonistatud järskude kallakutega kaljumäed, uuristatud sügavate lõhedega ning ümbritsetud kuristikudega. Teosele nime annud mõis ise esineb vaevalt tähelepandava detailina, asudes nagu linnupesaga kõrgel lamedal platool kaugemat mäeharja piirava kerge udupilve all. Võrreldes seda maalingut eelvaadelduga, tuleb märkida, et ta on palju ekspressiivsem maalilise käsitluse poolest, ühtlasi kontsentreeritum kompositsioonilt ning loodustundelt sügavam.

Järgmised kaks maastikku — *Mahajäetud vesiveski Krimmis* (1876) ja *Krimmi maastik tatarlannaga* (loomis-aasta teadmata) on iseloomult intiimsemad ja kujunduslikult sisult kitsapiirdelisemad. Ometi jätab *Mahajäetud vesiveski* vaatleja külmaks, võib-olla oma ajajooksul tuhmunud värvide tõttu. Ent soojalt ja eluliselt mõjub selle vastu *Maastik tatarlannaga*, milles kunstnik vahest paremini kui üheski teises maalingus oma Krimmi maastikkude seerias on suutnud mõista looduse hingestatust ning sellele edasiandel kõige tihedamalt lähenenud. Kui aga võrrelda seda lõuendit maastikkudega Itaaliast ja kodumaalt, ei jää avaldumata tunduv vahe Köleri kunstilises looduskontseptsioonis mõlemal loomisjärgul. Nii selles kui teistes Krimmi maastikkudes näeme enam maneerit, enam püüdu looduse antud vorme ja värve ümber kehastada teatava maitse ja stiili raamistikus, vastupidiselt oma varemaste teoste lihtsamale ja otsekohesemale looduse käsitlusele. Vahe on niivõrd tähelepandav, et nagu iseenesest tõuseb küsimus mõjudest, mis seda võisid põhjustada.

PÜÜDES leida vastust üleskerkinud küsimusele, tuleb kõigepealt võtta arvesse, et Köler tõustes välja-paistvale seisukohale keiserlikus õukonnas ei võinud ennast oma loomingu enam nii vabalt väljendada nagu varemalt. Ta pidi suuremal või vähemal määral, kuid möödapäästamatult arvestama neid, kes olid tema kunsti tarvitajad ning kelle heatahtlikust suhtumisest olenes ta

seltskondlik positsioon ja kunstnikukarjäär. Kui Köler ise välismaal, peamiselt Roomas viibides oli tunduvalt eemaldunud Nikolai I. aegse akadeemia tardunud traditsioonidest ja kunstilistest vaadetest ning osalt intuiitselt, iseseisvatel otsingutel, osalt A. Feuerbachi mõju all märgatavalt vabanenud tõelist kunstiloomingut pidurdavast ametlikust, tsaari enese poolt ainuõigeks tunnustatud akadeemilisest kunstikontseptsioonist, siis polnud seda sündinud õuringkonna ja vene kõrgema seltskonnaga. Nende kunstivaated ja maitse püsisid endistena või pigemini olid langenud koos akadeemia langusega, kus valitses isesugune, pseudoklassitsismi ja romantilisrealistliku kooli tõekspidamiste segunemisest kujunenud eluvõõra „kõrge“ ja „suursuguse“ kunsti taotlus.

Säärase „mõistuslikult-kaalutud, melodramaatilise ja kaunistatud kunsti“ (Alex. Bénois' sõnad) kõige enam hinnatud kandjaks osutus kõnealusel ajal Köleri kaasmaalane professor keiserlik õuekunstnik ja Eremitage'i maaligalerii direktor K. T. v. Neff — tugev ja mitmekülgne and ning suurte tehniliste võimetega meister, kuid mitte küllalt peenetundeline selleks, et aru saada, kuipalju võltsi ja tehtud sisaldas ta hiilgav kunstilooming. Töötades juba oma ühiskondliku ja seisusliku eraldatuse tõttu konservatiivses, tardunud vaadetega ja vähearenenud maitsega ümbruskonnas, ei jätkunud Köleril nähtavasti ei jõudu ega küllaldest teadlikkust oma kunstilise isikupärasuse alalhoiduks ja arendamiseks, ning juba aastat neli-viis peale Peterburi asumist näeme ta loomingu ehkki pikkamisi, ometi järjekindlalt tugevnedes esile tõusvat nii Neffi otsekohest kui ka üldist akadeemilise kunsti mõju. Küll ei kao Köleri toodangust tõesti looduslähedus ja elulisus, milleni ta jõudis Itaalias ning mis eriti tugevalt avalduvad tema eesti-ainelistes akvarellides (*Kunstniku sünnipaik, Ketraja*), ent need omadused ei esine enam nii otsekoheselt, olles surutud teatava ilutseva maneerlikkuse raamistikku, nagu seda selgesti näeme Krimmi maastikkudes. Ta kunst kujunes laveerimiseks realismi Scylla ja idealismi Charybdise vahel, mida ta ka ise tunnistab, tähendades oma autobiograafias, et „iga kunstniku esimeseks ülesandeks peab olema kõige suurema lihtsuse ja tõelisuse saavutamine, kaldumata utreerivalt ei äärmisse idealismi ega tooruseni ja moonutuseneni küündivasse realiteeti.“

Muudatus Köleri kunstikontseptsiooni ei jätnud puudutamata ka tema teoseid portreemaalikunsti alal, ehkki see neis ei leidnud väljendust säärase järjekindlusega nagu maastikumaalis. Köleri portreemaalingud ei võinud saada iseloomult ühtlaseks juba nende nõuete tõttu, mis seadsid kunstnikule tellijad. Nii oli ta keiserliku sugukonna liikmeid ja vene kõrgemaid võimukandjaid portreeterides otseselt sõltuv ammusest traditsioonidest, mis olid maksivad ametlikkude ja esindusportreede kohta, ning oma vaba tahet ta nende juures kuigi suurel määral maksma panna ei saanud ega tohtinudki. Teisiti oli lugu kunstniku isiklikkude tuttavate ja ka mõne harituma laiema silmaringiga riigimehe portreeterimisel. Neid maalides võis ta teotseda vabamalt, ning nii mõneski sedalaadi teoses on ta tõesti saavutanud väljapaistvalt kunstipärase lihtsuse ja tõelisuse koos elulise karakterlikkusega; teiste seas oma suurteoses — vürst A. M. Gortšakovi portrees, vaatamata viimase „ametlikkusele“.

Ajal, mil sündisid eelvaadeldud Krimmi maastikud, tuli Köleril peaaegu endiselt palju töötada portreemaalil alal. Arvukast portreede sarjast mainigem tähtsamatena rahaminister N. Bunge, vürst P. A. Subovi, E. I. Lamanski, kindral V. B. Frederichs'i, krahvinna Kankrini, krahvinna Tolstoi, kujur A. v. Bocki, M. N. Semjonovi, keiser Aleksander II. (Samara semstvole) ja kunstideakadeemia presidendi (alates a. 1876) suurvürst Vladimir Aleksandrovitši portreed, millest viimane, maalitud akadeemia nõukogu saali jaoks, sai kaasaegsete seas eriti austava tähelepanu osaliseks. See elusuurune põlvportree aastast 1877 osutub tüübiliseks Köleri „ametlikkude“ portreemaalingute kogus. Suurvürst seisab, toetades pahema käega mingi kaju pjedestaalile, nagu kolmveerand pöördes vaatleja poole; teises, vabalt rippuvas käes hoiab ta mütsi. Kompositsioon on täiesti igaväevne, — sellistena maaliti kõrgeid kunstiharrastajaid juba ammu enne Kölerit ja traditsiooniliselt ka hiljemini. Kui eluline ja karakterlik on selle kõrval ülesannetelt kitsapiiridelisem N. Bunge portree (1873), milles kunstnik on esmajoones kujutanud isikut, mitte ametikandjat, ehkki ka see teos pole täiesti vaba ühelt ministriportreelt nõutavast rõhutatud suursugususest.

VAATAMATA ümbruskonna mõjudele polnud Köler kunstnikuna siiski niivõrd piiratud ja iseloomuta, et muutuda enesega rahulolevaks, edasipüüdmatuks „suurilma“ kunstnikuks ning oma loomingu laskuda rutiini. Tõelisele kunstnikule omane „jumalik säde“ võis temas küll ajuti välismõjudel tuhmuda, ent mitte kustuda, ning tuhmuda selleks, et jõudu kogudes jälle uue särava lõkkele lüüa. Kui ta Krimmi maastikkudes uut käsitusstiili otsides paiguti vahest liialt eemaldus selle lihtsuse ja tõelisuse taotlusest, mis ta oma erksa meelega õigusatult enesele ülesandeks seadis, siis leiab ta enese, olles rikastunud uute kogemustega, varsti jälle, andes 1878. aastal maalingu *Truu valvur* — vürst Gortšakovi portreele võrdse hiilgeteose kompositsioonmaali alal. Kujunduslikult sisult on *Truu valvur* õieti enam maastik kui kompositsioonmaaling. Põlise kase all lamab väike tütarlaps (eelpool mainitud kindral Frederichs'i tütar), keda valvab suur bernhardi-tõugu koer. Kuid mitte need personaažid ei moodusta teose peasisu, — domineerib päikeseküllane suvimaastik, mille edasiandel kunstnik otse suurepäraselt on suutnud siduda ja kokkukõlastada akadeemilise kooli protokollilist detailipeensust tol ajal oma ülemaailmselt võidukäiku alustanud vabaõhumaali värskuse, elulisuse ja ehtsa loodustundega.

Truu valvuri pani Köler välja koos E. I. Lamanski ja suurvürst Vladimir Aleksandrovitši portreega 1878. aasta ülemaailmsel kunstinäitusel Pariisis ning külastas ka ise samal ajal Prantsusmaa pealinna. See oli Köleri kolmas osavõtt maailmanäitustest, sest 1867. aastal esines ta kahe potreega Pariisis ja 1872. aastal vürst Gortšakovi portreega Londonis. Pariisi külastamine ei jäänud mõjuta tema edaspidisele toodangule. Siit peale hakkab tema teostes avalduma prantsuse tol ajal moodsaate akadeemiliste maalijate salongilise šiki taotlus, kõige enam vahest E. A. Carolus-Duran'i mõjustusel. Peamiselt tõuseb see esile Köleri „ametlikkudes“ portreedes, õige tunduvalt ilmutudes aga ka mõnes kompositsioonmaalingus. Täiesti puutumata jäävad kõnealusel mõjust tema piibliänelised ja kirikumaaalingud.

JOH. KÖLER

KRISTUS RISTIL (1859)

Teos, mille eest autor nimetati akadeemikuks

JOH. KÖLER

„ANDKE KEISRILE, MIS KEISRI KOHUS...“ (1883)

Esimeseks sedalaadi teoseks peale kunstnikule aka-
deemiku astme toonud lõuendi *Kristus ristil* (1859) osu-
tud monumentaalne seinamaaling *Õnnistav Kristus* Tal-
linna Kaarli kiriku altari kohal, teostatud *al fresco* teh-
nikas 1879. aasta kevadel ja suve algupoolel. Maaling,
mille pidulik õnnistamine leidis aset 29. juulil, on mõõ-
tudelt kõige suurem Köleri toodangus ning eriti kõrge-
väärtuslik oma meisterliku tehnilise käsitluse, ekspres-
siivsuse ja peenemaitselise koloriidi poolest. Mingit
tasu kunstnik teose eest ei saanud — ta maalis selle kin-
gitusena kogudusele. Samal aastal võtab Köler osa üle-
maailmsest kunstinäitusest Viinis, välja pannes kompo-
sitsioonmaalingud *Kristus ristil* ja *Itaalia perekond* ning
neli portreed.

Oma esimesel Pariisis viibimisel aastal 1858 oli Kö-
ler loonud etüüdi *Eeva granaadiõunaga*. Ei ole teada,
kas tal juba siis oli kavatsus luua vastavat suuremat
maalingut, igatahes jäi see teostamata. Kuid nüüd, enam
kui kakskümmend aastat hiljemini, arvatavasti eelmaini-
tud teiskordsel Pariisi külastamisel saadud uute, sama-
laadiliste muljete põhjal tõuseb see ammuununenud
teem jälle päevakorraks ning 1880. aastal annab Köler
sel teemil juba suuremõdulise viimisteldud teose. *Eeva*
granaadiõunaga, tuntud ka nimetuste all *Eeva kiusatus*
ja *Eeva enne patulangemist*, ei ole iseloomult piibliaine-
line teos, vaid tüübiline prantsuse *nu* — pilt alasti nais-
keha kujutisega, millele võiks leida enam kui tosina nii-
sama hästi sobivaid nimetusi. Säärast laadi maalingud
olid Peterburi kõrgemas seltskonnas harrastatavaks saa-
nud juba varemalt, tänu eeskätt K. T. v. Neffile, kes
selle žaanri levitamiseks Venemaal palju kaasa aitas oma
mitmesuguste *suplejannade* väljapaistva eduga, ning näib
olevat väga tõenäoline, et ka Köleri *Eeva* sünniloos Neffi
nu'del ei puudunud eeskujudena kaasamõjuv osa. Iga-
tahes *Eeva granaadiõunaga* leidis hindamist, nii et Köler
sellele hiljemini (täppis loomisaeg teadmata) lõi paarik-
teose *Eeva peale patulangemist*.

Kristuse isiku juure tuleb Köler tagasi 1881. aastal,
luues Kristuse elusuurst täisfiguuri kujutava lõuendi
tekstil *Tulge minu juure kõik, kes teie olete koormatud*
ja vaevatud... Nagu Tallinna Kaarli kiriku seinamaa-
lingus saavutab ta ka selles teoses haarava ekspressiiv-
suse ja elutunde. Iseäranis hästi on õnnestunud Kristuse
nõoilme, eeskätt silmad, mis sügavalt-hingestatud pilguga
vaatlejale otsa vaatavad, ükskõik kust poolt pildile ka
ei lähenetaks. Mõlemad Kristuse-pildid toovad Köle-
rile kirikumaalijana kõlava nime ning järgmistel aastatel

tuleb tal neid maalida mitmele linna- ja maakirikule
Venemaal, kuid mitte *fresco*-tehnikas ega säärases suu-
ruses nagu Kaarli kiriku seinamaaling Tallinnas.

Kui need maalingud on iseloomult kahe eelmise teose
vabad kordamised, osutub mitmeti erinevaks kunstniku
1883. aastal loodud *Andke keisrile, mis keisri kohus, ja*
jumalale, mis jumala kohus — teos, mille sama aasta
24. juunil eesti seltside saatkond annetas tsaar Aleksan-
der III-le kroonimise puhul. Mitte sellepärast, et ses
maalingus Kristuse kõrval esineb veel teine figuur, vaid
et Köler selles pole suutnud saavutada küllaldast usuta-
vust ja suggestiivsust teemi kunstilisel tõlgitsemisel.
Teos näib olevat loodud täiesti ilma inspiratsioonita,
ainult mõistuse ettekirjutusel. Ta on hingetu ja jätab
vaatleja külmaks, vahest enamgi kui kunstniku kõige
„ametlikumad“ portreemaalingud. Näib olevat ilmselt
selge, et Köleri truualamlikud tunded polnud küllaldaselt
tugevad selle programmilise teose hingestamiseks.

Õukonna otsesest teenistusest oli Köler vabane-
nud 1874. aastal, tema kauaaegse õpilase suurvärvstinna
Maria Aleksandrovna mehelemineku puhul, ning selle
järgi nimetati ta 1877. aastal Peterburi kunstide-akadee-
mia nõukogu liikmeks. Siiski ta jäi endiselt kõrgelt-
hinnatavaks kunstnikuks keiserlikus sugukonnas ja suh-
tumine temasse ei muutunud ka Aleksander III. astumisel
troonile. Nagu ta oli korduvalt portreeterinud eelmist
tsaari, viimati 1881. aastal kingituseks Pärsia šahhile,
sai ta samasuguse austava ülesande osaliseks ka uue
tsaari ajal. Ta oli koguni kunstnikuks, kel esimesena
tuli portreeterida Aleksander III-at peale tsaariks saa-
mist. Uus Venemaa isevalitseja poseeris pildi jaoks
oma Gatšina lossis, ning Köler lõpetas portree seal
3. aprillil 1882. aastal. See maaling, mille Aleksander III,
kinkis Kölerile, teenis originaal-eeskujuna paljude teiste
kunstnikkude poolt maalitud keisriportreede, ning Kö-
leril enesel tuli seda eeskujuna kasutades luua neli suu-
remat portreed oma kõrgest modellist, nimelt Peterburi
linnaalitsusele samal aastal ning kunstide-akadeemiale,
ministrite nõukogule ja Helsingi senatile järgmisel.
Kuid ometi — just sel ajal hakkab Köleri täht kiirelt ja
peatumatult langema vene kunstiilmas, olles sunnitud
taganema jõuliselt tärnanud ja hoogsalt areneva uue
kunstilise liikumise, nn. *ideelise realismi* ees, mis
kiiresti võites vene kõige laiemate seltskonnakihtide
poolehoiu, kõrvaldab vana akadeemilise kooli meistrid
kunstieli esirinnast.

(Järgneb.)

R. Kangro-Pool

Draama ja tänapäev

TEATER ja draama põevad kriisi. Teatrid otsivad näidendeid repertuaari jaoks ja ei leia neid. Vanad meistrid käsitlevad aineid, mis meile mitmeti vananenud, ja käsitlevad seda vormides, mis meile samuti vananenud. Tänapäeva kirjanikud kirjutavad näidendeid küllaldaselt, aga neist haruldaselt vähesed saavad lavadel eluloomaks. Meie oma elu miljööst tulevad need uued näidendid, aga neil puudub see selgelt edasitõttav draamaatiline selgroog, mis teose teeks vaatleja vaimule haaravaks, juhtivaks, kandvaks, valitsevaks ja sellega ka ihatavaks.

Teater kui näitlemisekunst on teinud suuri edusamme; samuti on tema tehniline täienemine nüüd otse imestustäratavalt imposantne, võrreldes sellega, mis oli vaevalt üks-kaks inimpõlve tagasi.

Näitlemine kui kunst on kaua teoreetilist võitlust pidanud selle eest, kas ta on iseseisev kunst või draamakirjaniku produktiooni käsilane, abikunst. Kui draama oli kord tugev, ei leidunud peaaegu ühtki mõtlejat, kes oleks julgenud või tahtnud mõelda näitlemisele sellist suurt omadust. Nüüd, kus draama paarkümmend aastat mingisugust sisemist tühjust põeb, aga teater oma eksistentsi nimel ja näitleja oma loomingu nimel kõik jõud on kokku võtnud, et teatrile kriipsu ei saaks peale tõmmata, on märg teatris ületanud selle, mida mängitakse.

Aga nii on juba, et inimene ei rahuldu teatris ühe heaga, vaid nõuab ka teist: mitte ainult kuidas ei seo, vaid ka mis. Pangem tähele meiegi teatrite elu ja arvamist sellest. Repertuaari üle on nurin peaaegu alaline ja juhatus saab etteheiteid, kuna näitlemise pärast tublisti harvemini on tarvitsenud etteheiteid teha. Eks Reinhardt, Tairoff, Piscator ole uusi lavalisi võimalusi avanud, eks dekoraatorid ole silmale imesid pakkunud ja eks „liikumistehnika“ ole rikastunud nii, et meil on laval nüüd palju näha, aga meid ei seo see, mida meie kuuleme — meil puudub see suur tervik, suur sisu, mida ottime ilusa „riietuse“ alt.

* * *

MILLEST see nähtus? Kas pole võimalik selgitada seda ajajärgude stiilide kriitika abil, kultuurlooliste tähelepanekute ja ajavaimu loomevõime iseärsuste selgitamise läbi?

Üldine pinnapealne arusaamine mõtleb, et kui teatritel läheb hästi, siis on hea ka draama seisukord. Ja ümberpöörduvalt. Aga see ei näi olevat sugugi nii. On ajajärgusid, kus draama seisab väga elaval kõrgusel, aga teater kui näitlemise asutis on jätnud väga palju soovida. Renessansi, klassika, realismi päevad olid draamale õnistuseks.

Siis aga jälle ajajärgud, nagu rokokoo, romantika, impressionism ja ekspressionism on draamale mõjunud haruldaselt halvavalt. Aga just nendel ajajärgudel on teatri käsi käinud väga kenasti.

Nii võime järeldada, et draamat ja teatrit on või-

matu mõista lahus, aga nendel kummalgi on oma organism. Teatud ajavaimu mõjustusil nii draamas kui teatris peavad mitmesugused sisemised kandejõud kas õitsema või närtsima.

Vaatleme realismiaega lähemalt. See oli viimane draama tõeline õitseage. Katsume seda mõista. Aeg tõstis siis avaliku elu kõrgele kilbile. Inimesed olid mõtlemisel kained, kodanised ja südametunnistusel kindlakujulised. Praktiline mõte kandis nende tegevust. Olemasolu kindlustamine andis elule sisu, tarvilised küsimused sihtisid eluterve otstarbekohasuse poole. Fantaasia puhkas ja ei püüdnudki nende poole. Aja kõige teravamaks tendentsiks oli poliitika ja teadused, ajalugu ja loodusteadus. Kunst seisis otstarbekohasuse teenistuses ja temalt nõuti tõelisust, täpsust, ehtsust. Romantika päivil valitsenud tundmused ja fantaasia heideti kõrvale. Olukorraline oli see, mis sai kõikide huvide osaliseks ja mille ümber keereldi kõige hoolsamalt. Rahvas, suguvõsa, selle omadused, töö, mured, ümbrus võitisid huvide vallas kaalu, kuna üksik isik, subjektiveet kaotas oma mõju ja iseseisvuse. Kõik, mis oli privaat, pidi astuma kõrvale ja esines peamiselt oma vahekordades ja olenevuses üldsusega. See peamiselt oligi õieti probleemiks, draama peamotiiviks. Karakteristika oli teinud suuri edusamme ja sai rikastust psühholoogiliselt realismilt. Samuti vorm, ehitus ja kogu kunstiline väljendus kujundas end uue liikumise kohaselt, ja see oli kindel, terav ja selge.

Siin saame vastava pinna draama sündimiseks. Elementaarne natuur, kirest ja instinktides kantud mehed seisis kangetena, jõuküllastena, võidulootustega vastarinnas üldsuse lihtmeelse igapäevase eluga kuni oma kokkuvarisemiseni. See paratamatu rippuvus üldsusest ja tugevate loomuste konflikt üldsusega andis seda, mis üldsusele tundus sügav-dramaatilisena. Seda näeme peamiselt Grabbe' jnc. juures.

Näeme ka teisiti näiteks Hebbeli juures. Inimese tähtsusetus selgub inimese võrdlusest ideede ja absoluutsega, maailma mõttega. Selle idee kõrval pidi kõik harilik ja üksik tunduma puudulisena, tühisena ja kaduvana ja pidi kokku langema — kõige tugevam eeskätt.

Kui realism oli valitsemas, olime meie oma kultuuris veel väga noored. Meie võisime anda küll juba mõndagi kordaläinut jutukirjanduses, aga draamaks olime kultuuriliselt liialt lapseas. Üht aga võime märkida, et meiegi teater publikut sidus ja võitis ning teatud mõõdul üsna tähtsaks templiks oli siis, kui seal realistlik draama realistliku mänguga valitses (*Vanemuine* Menningi päivil). Meie aateluuse juhid tol ajal olid mitmeti veel ärkamisaja romantika paelus kinni, aga eluline rahvas rühkis edasi realismi vaimus. Noorem põlv kirjanikest kasvas juba uutes vooludes ja oli realismile võõras, võttes seda üleolevalt. Kui mõtleme oma näitekirjandusele, siis näeme, et meie tõhusamad teosed on ikkagi realistlikud (*Tuulte pöörises, Kauka Jumal, Pisuhänd* jne.).

Nii võiksime arendada ka klassika aega, renessansi vaimu ja mõista seda soodsat pinda, mis kannab draamat. Aga see ei ole vajaline, aitab realismistki, kui meile kõige lähemast draama õitseajast.

* * *

PEALE realismi on draama jäänud jõuetuks. Uutel pealetulevail kirjanduskunstilisel äratundmisil oli kahtlemata palju väärtusi, aga neis puudus see rammu, mis oli vajaline draama lopsakusele.

Impressionismi perioodi iseloomustab realistliku liikumise ühekülgsuseks jäämine sotsialismi, materialismi ja psühholoogismi suunas. Inimene on rohkem olenev ümbrusest, pärivusest. Seda olenevust antakse edasi kui peaaegu, piinlikult kindla lugupidamisega, peenenenud meeleikkusega ja psühholoogia ning keele abilise iseloomustamisega. Dramaatiliseks probleemiks on õieti see seotavus, alluvus, mis areneb piinlikkuseni inimese enesetundele. Aga ei püütagi selles meelelises vangistuses ja vaimlises lühinägeluses peaaegu sugugi tungida probleemi dramaatilisse sügavusse, et otsida sellele lahendust. Tõus huumorisse saab võimatuks. Näidatakse elule mitte küllalt vastavaks kasvanud vaimusisemuse traagikat, mis on sagedasti nii väike, et vaevalt on mõistetav. Inimeste tüübid on piiratud, naiselise tsivilisatsioonid kujud, nõrgad, tahtetud, tõuvõõrad.

Nii leiame, et selle ajajärgu dramaatilised võimalused on piiratud.

Kuipalju oli siis neid, kel oli jaksu protesteerida säärase jõuetu inimtüübi vastu? Muidugi väga vähe, sest see oli aja iseloom ja tungis enamuse verre ja mõtlemisviisi. Igav ja veniv psühholoogism oli ju siis peen. Millest teha siis draamat, kui kujud on teguvõimetud nagu haiged lillilises infernos, unistajad, sonijad, alluvad, intuitsioonide vallas liikuvad kaunishinged, kuulataavad, aimavad. Traagilise kurvameelsusega kallid kujud võisid sündida, mis olid määratud tegevusetult kustumisele.

Nii esines impressionism oma põhiolult ebadramaatilisena. Ta oli liialt lüüriline, liialt passiivne, et laval midagi või kuidagi jõulist teha. Ilus lüüriline *Pelléas ja Mélisande* võis sündida ja mitugi sellesarnast armast peeningelist asja. Need võisid küll laval käia ja nendele leidus tüürikeks ka publikut, aga lava võit teosed ei jõudnud, sest nendel puudus võitluse närv üldse. Impressionism oli õilis tundelisus ilma luu ja lihata ning heroiline žest oli seal võõras, ta oli esteetiline, vähem kaugelt eetilne; sellepärast ilutsev, sooviv, mitte võitlev.

Kogu see ajajärk on seisakuks draamale. Ja ometi õitses tol ajal teater kõige paremini. Kirjutati näidendeid küllaldaselt, aga need olid lugemiseks rohkem kui mängimiseks.

Meie *Noor-Eesti* liikus impressionismi tahe all. Noor vaimukultuuri tahe tahtis meie külalt tulnud lase-toimelisele hariduselule peenemat, euroopalisemat sisu ja vormi anda. See püüe oli hädavajaline. Euroopas aga valitses siis impressionism oma esteetilisusega ja lüürilise tahtevõimetuse ning õilsa ilutsemise ning peeningelisusega. See oli ajavaimu usutunnistus siis ja kunstikultuuriline filosoofia ühtlasi! See vallutas esteete, literaate ja loovaid kunstnikke. See pidi võitma ka *Noor-Eesti* ridades sammuvad haritud südamed. See või-

tis ka kogu noorema põlve, kes oli soovides ja nõudmistes üle kasvanud ärkamispäevade ilutsevast romantikast ning kehvasisulisest ja üliormivaesest kodusest küla-realismist. Ja nii näeme tulist tõusu meie kultuurimaitse ja veel tulisemat võitlust selleks *Noor-Eesti* poolt. See on otse mõõnav ja tormav võitlus- ja võiduhimuline edasitung, mis noor intelligent *Noor-Eesti* algupäivil kuni meie riikliku iseseisvuseni tegi vaimuelu aladel.

Aga ühtlasi selle edasitungimise sisuna näeme kõike seda, mis impressionismi kirjeldades ülal öeldud — ilu tuli ja peensust tuli, psühholoogitsemist ja mõtete kaugelendu, palju õilsat ja kaunishingelist tuli. Aga kõik oli iseloomult passiivne, lüüriliselt jõuetu, mitte võitlev ei murdues ega ka võites.

Meie rahvalaul ja sõnaline vanavara üldse on iseloomult lüüriline, udune-intuitiivne, ebaaktuaalne, kindlate kujudeta, suuremate sündmusteta. See iseloomustab mitmeti meie rahva hinge põhiloomust. Vist mõistame siit osalt, miks impressionismi vaimline sisu meile eriti südamate lähidale tungis ja väga kauaks seisma jäi (selleks kauasuseks on ka veel teisi põhjusi). Felix Ormsonide maailm lillilises infernos ja selle kõrval igasugust kõige parema väärtuselise lüürikat sügis- ja kevadmeeleoludest, armuvalust, erootikast, inimarmastusest jne.

Mõistagi, et meil säärases kirjanduslikus atmosfääris draamakirjandus kuidagi ei saanud nimetamisväärilist natukestki pakkuda. Pealegi et meil alul kirjanikkonnas isegi selgejoonelise eepilisuse vastu valitses mingisugune aimatav üleolek, halvaksapanu; kuna realismile kalduvat joont koheldi kui mingit alamat vaimustruktuuri. Nii me mõistame, et vorm meil tõeliselt arenes kõrges kaares, aga sisu jäi sagedasti lahjaks nagu luu ja nahk. Paremini öeldult — luud ei olnudki.

Saksas vähemalt tõusis Wedekind, kes püüdis kujudele anda ka elulist verd, olgugi et ta impressionismikoolist oli huvitatud. Wedekindil oli selle juures ikkagi dramaatilist instinkti. Ta seab üles kujusid, kes seisavad väljaspool riiki, seadust, eluviise, kultuuri, usku ja perekonda. Ta näidendite tegelasiks on juhusteotsijad, komöödiandid, narrid, mustlased, mõrtsukad, lõbunaised ja kupeldajad. Mõnelegi võivad need tüübid tunduda ebasümpaatsetena, aga keegi ei saa salata, et nad on draamaks sobivad. Puuduseks Wedekindile võib olla see, et ta peaaegu ainult erootikat käsitleb. Aga ta on ikkagi viimaseid suuri draamakirjanikke, ja tema mõju meie päevade näitekirjanikele on küllalt suur.

Meie noorkirjanike keskel ei olnud Wedekinde ja meie pidime *Noor-Eesti* päivil leppima selle näitekirjandusega, mis tuli vanemalt kirjanikelt — A. Kitzbergilt ja Ed. Wildelt. Seepärast meil ongi vähe head näitekirjandust.

* * *

KA tänapäeval puudub draama. Mitte et neid ei kirjutataks, vaid et vorm on läinud kaduma, et probleeme ei suudeta leida, et kujundusjõud näib olevat nõrk. Üldiselt märgitakse aga üht head, et trükikalliduse pärast lugemiseks määratud näidendid jäävad vähemaks. Sellega läheb loomulisel teel hauda määratu hulk tühist kirjanduslikku kergemeelsust. Väga palju sellest, mis lõhnab literaaritsemisest ja snobismist, on kõikide õnnistuseks elamisvõimaluse kaotanud.

Kõrvale on jäetud ka ekspressionismi liialduseni

minev isikukultus, see maneeeri minev objektiviteeritud subjekt, mille nimel kunstis eitati ja lõhuti kõiki seni maksnud sisu ja vormi voorusi, aga mis oma „vormitu vormiga“ meile seda subjektiivset ikkagi küllaldaselt ei suutnud objektiviteerida. Ära on kadunud sellel pinnal nii väga arendatud isade-poegade vahelise vastolu käsitlemine näidendeis näiteks. Ja võib peaaegu kinnitada, et sellelaadilised näidendid, nagu oli meie Metsanurga *Kindrali poeg*, oma pojaga enam kedagi ei huvita. Ei seo meid enam ka sõja ja revolutsiooni möllus esile kistud hingelised „närvivapustused“ ja samas möllus tekkinud omalaadilised retooriliselt serveeritud revolutsioonilised ja humaansed ained.

Nii näeme, et isiku peegeldamine teatud võltsi teatrailsusega on draamast lõppenud.

Ja nüüd on tahe ja tung draama järele, mis uuesti ja uues reaalses vormis kindlalt, teravalt ja selgelt käsitleks suurte ühiskondlikkude murede ja üksikute teoinimeste võitlusvahakordi. Aktuaalne tahe passiivsuse asemel, see on esimene nõudmine.

Repertuaaride otsijad võivad praegu kinnitada, et draama uuestisündi pole veel olnud. Käes on seni vaid sünnituse eelvalud.

Aeg on elanud läbi suuri murranguid. Kõik on olnud mitmekordselt segamini — inimesed ja nende ideaalid ning tasakaal. Arusaadav, et säärases olukorras kujunenud vormid ja kindlad sihid kaovad, aga uusi materjale tuleb lõpmatuseni.

Tugevaim edu on tükati tendentsidega näidendeil. Ja selliseid teoseid ongi väga palju. Nad leiavad minekut vahest ka sellepärast, et nad on värskendavaks vahelduseks tüütuseni pakutud seksuaalprobleemidele ja armastusele.

Draamakirjandusest kaovad ära nii tõsisemad kui ka lõbusamad tavalised teosed, kus armastajate kolmnurk oma vahakordi hõõruda saab vaid sel lihtsal põhjusel, et autor alles näidendi lõpul avaldab inimeste tõelise vahakorra. Täieline jõukuse ja muretuse hooletus võib lubada ja saab seedita igasugust asja. Aga nüüd seda muretust ei ole ja sellepärast püsti tühisusteks pole ka kellegi erilist lusti. Seltskonnanaidend kodanikkude murekestega ja lõbude-jantidega ei leia enam tegijaid. Isegi kergest lustmängu, millele on vaja erilist „peen-nüri“ seltskonda tohtjaks, ei produtseerita selle innuga nagu varem. Prof. Kutscher leiab selle nähtuse saksa uuest näitekirjandusest ja arvab, et Prantsusmaal, kus vähem muretust, võib ja ongi natuke teisiti. Eestis *Estoonias* Pinna hoolet need Arnold ja Bachi kodanike jandid pükste mahaajamisega ja muude rumalate mõnusustega leiavad veel lavastamist ja ka publikut. Meie juures see edu on osalt mõistetav, sest meie oleme tõusev rahvas, kes küll soobli on õlgadele visanud ja smokingi selga tõmmanud, aga tükk maad teistest taga käies enestele seda „peen-nüri“ mõnu kui mingisugust kultuuri külge kasvatab. Või kui ei kasvata, siis vaatab mõnuga, sest teab, et „peenem“ rahvas olevat ikka niisuguseid asju rõõmuga vaadanud. Teisest küljest on see teatrile aga väga kardetav, sest ta lükkab kultuurilise publiku teatrist eemale.

Huvitavad eriti poliitilised ained ja võrdlemisi radikaalsete tendentsidega; siis noorsoo küsimus, mis ei võitle vanadega, vaid selgitab ennast; kohus, seadusandlus, õiglus, korrupsioon — kõik mis uues ühiskondlikus

korras ja teisitimõtlemises praegu käärimas ja selgumas. Sellega koos suurt huvi tuntakse kõige kriminaalse vastu. Neid motive on uues draamakirjanduses palju ja kurjategija asetatakse teatud mõõdul vaikse glooria alla (*Kolmekrossi ooper*). Moes on tegelased aja-pailapsed, nagu lendur, suurtööstur, rahvusvaheline avantürist jne. (*Peenem härra, Inimesed hotellis* jne.).

Muidugi kõiges on palju vastolusid, et draamat juhtida jälle tugevale, tänapäeva ühiskonda juuretõmbavale pinnale ja vormile. On ju märgatav, kuidas paljud pöörduvad usuliste ainete, piibli, ajaloo poole jne. Kõige tugevamini esineb nn. „uus asjalisus“, mis pöörab tähelepanu välisele elule, tegudele, tingimustele, teatri kohaselt käsitletud biograafiale (*Napoleon*) jne.

Üldiselt puudub aga draamadel kujunenud kindel dramaatiline vorm, kuigi teatraalsusega on tehtud rohkem tegemist kui vist kunagi varem. Sõna on tugevasti asendatud miimikaga ja pantomiimiga, artistilisega. See osalt tuleb kartusest kino ja revüü ees. Aga see kartusest olenev kaldumus ei tule teatrile lõpuks õnnistuseks: see liialt võõrastesse efektidesse segamine matab teatri õiged ülesanded kinni. Sellega ei tungita mitte sügavusse; sellega ujutakse pinnal, hoolitsetakse asjatult näidendi „kostüümi“ eest ja see, mis saame, on kirju, kirev ning traagika ja koomika asemel võime saada pilbastumist ja groteski. Teater peab ikka pidama meeles, et kinosõber teeb ikkagi vahet ehtsa kino ja kinostunud teatri vahel: teatri minnakse teatri enese pärast.

Film ja revüü ei saa kaotada draamat kui kunstilist nähist. Miimiliselt loov inimene, mis kannab draamat, elab edasi ja jätkab seda loomingut.

Draamale teeb raskusi praegune teatrite raske seisukord; äriiline vaim üldiselt ning kõikjal. Elu on raske ja materialism on kuldvasikaks, mille poole üldsus ahnelt kummardab, on sunnitud kummardama.

Draama on ka stiilitundelt nõrk ja kujunematu. Dramatiseeritakse isegi jutustamisi. Ei ole ju nii mingisugust kunstilist vastutustunnet. Lavakirjanik valvab konjunktuuri, püüab juhust ja rabab silmapilke. Ta peaks kui teatrilooja nõudmisi seadma, peaks imponeerima, juhtima, ülesandeid andma, tehnika kaosest läbi tungima ja uuele maailmale kunstilise ilme kinnitama dramaatilise väljenduse kaudu. Seda ei ole. Ja kas ei peaks me siit tohtima järeldada, et meie tänapäeva vaimlised põhitallad pole küllaldaselt tugevad. Ainet on alati lõpmatuseni, on ka nüüd. Aga mõistus on külm, tunded ei põle kirjanikkonnal, et ümbritsevat kaost suudaks ehitada kunstiliseks teoseks. Liialt palju kaldume kriitikasse, skepsisesse ja karikatuuri, groteski, sest nõrk on austustunne ja usk nähtusi juhtivasse tugevamaisse põhjusisse. Sellepärast oleme võimetud nägema ideid traagika või huumori suures perspektiivis. Varem ei saa tulla paranemist, kui see baas on sündinud. Aga see ei sünni mitte üleskutsete ja manitsemise teel, vaid see peab kasvama koos kasvava noorpõlvega. Käesolevad inimesed on suurte murrangute rebides vaimlised mõranenud ja nad ei ulatu saama ülevaadet sellest, mis murrangute rusudel uut ja vägevast ning tervet kasvamas...

— Ja meie juures eriti? Meil on nüüd „talupoja poeg“, kes vaid mõtleb võidelda, aga ei julge. Kui jõuame „mehe poegadeni“, küll siis saame ka meie enestele uueaegse draama.

Noored näitelaval

Moralitee Igamees vabaõhu-ettekandel Pühajärve lossiesisel

E. N. Karskusliidu suvipidustustel 22. juunil s. a. Otepääl mängiti vabaõhu-ettekandena, ühtlasi esietendusena Eestis, keskaegset inglise moraliteed *Igamees* (Everyman).

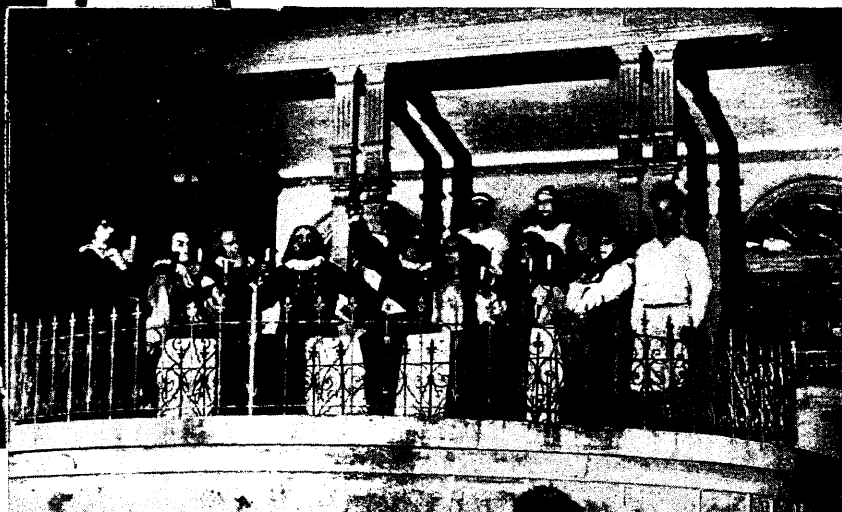
Selle kõlbla mängu suur menu välismail, eriti Saksamaal Reinhardt'i lavastusel, on kandunud nüüd Soome ja meilegi.

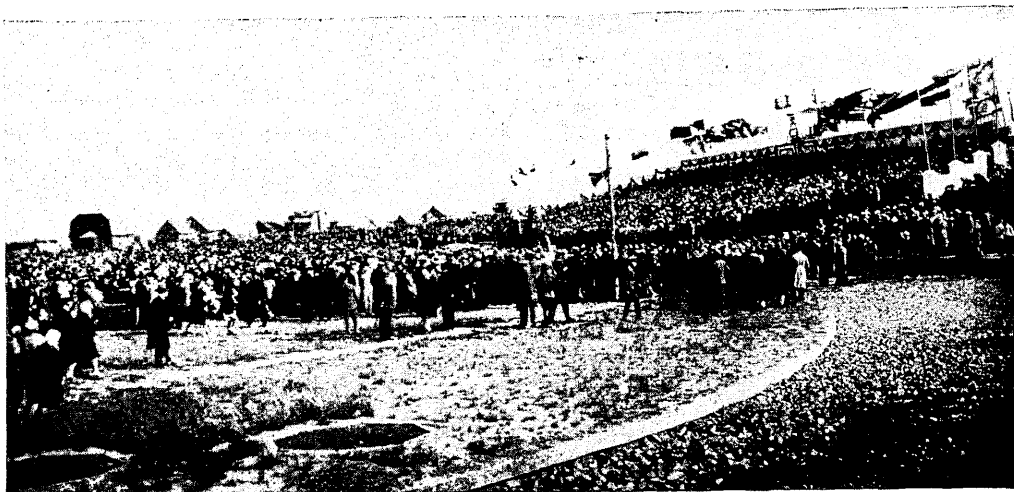
Juba kevadel oldi ettevalmistustöödega nii kaugel, et *Igameest* taheti mängida Tartu Ülikooli kirikus, kuid üksikute kiriku nõukogu liikmete vastuolekul ei pääsenud kõlblas mäng kirikusse.

Igamehe tegelaskond on ligi 30-liikmeline, koosnes meie noortest näitejõududest. Nimiosas esines Alfred Rütli. Mängu lavastas Bruno Pärl. Sügisel kavatsetakse *Igameest* esitada vabaõhu-etendusena ka Tartus.

IGAMEES (A. RÜTLI)

TARTU II. LAULUPIDU

Fot. E. Kaldt

Eerik Laid

Kas laulupeo väsimus?

Ei ole ühtki ratsionaalset põhjust, miks peaks mainimata jääma asjaolu, et meie laulupidude korraldamise ja eriti nende võimaliku sageduse küsimus on viimastel aegadel laiemaiski ringkonnis olnud kõneaineks. Oleks vahest just tähtis, et võimalikud lahkarvamised selles küsimuses püütaks juba varakult selgitada, ilma et nendest möödaminemine lõpuks suuremat vastolu esile ei kutsuks ja meie laulupidude rõõmustavat ning harukordset populaarsust ei kahjustaks.

Allakirjutanu on muusika alal võhik, kuid publiku seisukohalt lubatagu järgnevas avaldada mõningaid mõtteid. Kuna Tartu äsjane laulupidu on nähtavasti hästi korda läinud, võib meeeldi arvata, et see on rahuldanud nii korraldajaid kui osavõtjaid, ega pole järgnevate riidade otstarbeks möödunud laulupeo kui säärase arvustamine, vaid mõnede põhimõtteliste seisukohtade proviisorne esiletoomine, võib-olla ka kordamine.

Tohiks olla üldtunnustatud seisukoht, et meie üldlaulupeod on meie rahva vaimukultuuri ilmekamaid ja omapärasemaid nähtusi. Meie üldlaulupidude ulatus ja tähendus on vist küll ainulaadne teiste kultuurrahvaste seas. Me võiksime peaaegu väita, et laulupeod on meie rahva omapära avaldusi, mis on laialt äratanud tähelepanu ja vastukõla ka väljaspool ning millega meie eestlastena omalt poolt oleme rikastanud tsiviliseeritud maailma üldkultuuri. Meie laulupeod olid ja on tulevikus vahest veel enam oma populaarsuses seotud Eesti nimega, samuti nagu sokolite võimlemispidustused on seotud tšehhide nimega ja Oberammergau kannatusmängud Baieri omaga.

Aga ka meile endile ja meie rahvuslikule iseteadvusele on laulupeod, kõigepealt üleriiklikud, suureks jõu ja tööjulguse lätteks. Nad on meie nii noor- kui vana-

põlvele muutunud mingiks rahvuslikuks pühakuks. Meie rahva suurus ja solidariteet pole, vahest ainult välja arvatud Vabadussõda, kuski nii tunduv kui neis massidemonstratsioones. Rahvuspsühholoogiliselt on meile suurimaid elamusi kahtlemata meie üleriiklikud laulupeod.

Kogu eelöeldu peab aga vist ainult siis paika, kui meie üldlaulupidude vaheajad on küllalt pikad seks, et võiks laiemais ringkonnis koguda uut massilise rahvusliku elamuse potentsi. Kui laulupidudest osavõtt ei sünni enam seesmise tarviduse ja vaba tahte järele, vaid kui sellele seltsib juba ka väike annus osavõtu k o h u s t u s t, võib rahvas kergesti laulupidudest väsida, ja laulupidude senine mõte ning otstarve võib paljugi kaotada.

On kavatsetud ametlikku üleriiklikku laulupidu pidada iga viie aasta tagant, mida vahest tulekski pidada lüheimaks ajaks, et pidu küllalt hästi õnnestuks. Vastuoksa on seltskonnas kuulda rohkeid häali selle poolt, et üleriiklikkude laulupidude vaheaeg peaks olema veelgi suurem.

Nüüd on aga esile kerkinud pretsedentse, kus kohalik laulupidu korraldajate ja osavõtjate ühisel tahtel paisub pea üleriiklikuks ning seda ka avalikkuses maintakse ja tunnustatakse üleriikliku laulupeona. Nii on viieaastane üldlaulupidude vaheaeg veelgi vähenenud ja meie seisame kahe aasta pärast jälle üldise laulupeo ees, seekord küll ametliku.

Meie avaliku elu tunnustatud autoriteet hra Jaan Tõnisson käsitles enne Tartu laulupidu *Postimehes* (nr. 174) pikemalt meie laulupidude küsimust ja polemiseeris siin peaaesjalikult Lauljate Liidu ringkonnist lähtunud kavatsusega, mis soovitab teadlikum, kava maksmapanemist meie laulupidude korraldamise küsimuses ja eriti

kohalikkude laulupidude osalist piiramist. Hra Jaan Tõnisson väitis, et laulupidude loojaks ja korraldajaks on rahvas ise ja kui laiemad ringkonnad soovivad mõneks laulupeoks kokku tulla, siis teevad nad seda keskkohta kavast või kavatsusist hoolimata. Kuid seejuures peaks ka arvesse võetama, et meie laulupidude üldine ja suur populaarsus ka kaudselt ning otsekoheselt kohustab laiemaid ringkondi neist osa võtma. Laulupeod ei sünni ja paisu siis mitte üksi rahva tahtel, vaid väga suurel määral ka korraldajate ja algatajate juhtimisel.

Kas aga seesugune korraldajate poolt publikule avaldatud, olgugi kaudne, moraalne kohustus, eriti arvestades üleriiklike ja kohalike laulupidude senist sagedust, lõpuks meie laulupidude mõttele pole kahjuks ja publikut ära ei väsitata?

Allakirjutanu andmed võivad olla ükskõrgsed, igitahes kohtasin enne Tartu laulupidu tuttavate ringkonnas arvukalt neid, kes eelnevas avaldatud seisukohti näisid jagavat.

Teiselt poolt tohiks olla objektiivselt paikapidav, et ehk küll pea üleriiklikuks kujunenud, möödunud Tartu laulupidu ei ilmelt ega osavõtjate arvult ei võinud võistelda seniste üleriiklike laulupidudega ega ka massielamuselt pakkunud just sama. Kas siis üleriikliku laulupeo traditsioonika nime tarvitamine Tartu laulupeo puhul polnud mitte asjatu ja ei asetanud sellele suuremaid nõu-

deid, kui see muidu hästi õnnestunud kohalik laulupidu neid täita suutis.

Ja kas on suurt huvi juba kahe aasta pärast minna üldlaulupeole, kui see, vähemalt lauljate arvu poolest, ei tule kohalikust palju suurem?

Need paratamatult esile kerkivad korduvuse ja prestiiži küsimused võivad kergesti tulla meie seni nii eranditult üldist poolehoidu ja austust leidnud üldlaulupidude kahjuks.

Iseküsimuseks jääb, kas ametlikult üleriiklikke laulupidusid peaks korraldatama ainult Tallinnas. Paistab vastuoksaks mitmeti soovitavana, et neid edaspidi peale Tallinna korraldataks ka kodumaa teistes maakonnis ning linnus, sest kohavahetus tooks enesega kaasa sääraseis massiesinemisis alati tarvilikku uudust ning elevust.

Samuti pole eelnevas mitte tahetud rääkida üldse kohalikkude laulupidude vastu. Kohalikud laulupeod on tihti oma intiimsuses küllalt huvitavad ning andvad, on üldlaulupidude loomulikuks eelprooviks, oma maakonna vaimuelu äratajaks jne. Tuleks vahest ainult teha teadlikult selgem vahe üleriiklike ning kohalike laulupidude ulatuse vahel.

Üleriiklikud laulupeod on meile rahvuslikuks uhkuseks, nad on meie rahva jõu ja suhtelise suuruse sümboliks. Katsugem hoida värskena ja elavana meie laulupidude jõud ja mõte.

LAULUPEO RONGKAIK. LASTEKOOR.

Fot. E. Kaldt

Märt Laarman

Orirahvas

AINO Kallas kirjutas kord, et 1905. aastal mahalastud eesti talupojas olevat läinud sirgeks aastasadu küürus olnud orirahva selg. Ons see tõesti nõnda? Kas orirahva selg on tõepoolest juba sirgunud? Või vahest kirjanik üldistas mingi erandliku üksikjuhtumi? Süüvigem korra argiellu ja vaadelgem selle rahva vaimse selgroo röntgenfotosid tema eluavalduste plaatidelt.

*

OLEN eestlane. Olen selle rahva liikmeid, kelle selgroost on jutt. Eestlase vaimne selgroog on kõver. Eestlased on ikkagi veel orirahvas. Kõnelda aga eestlastest kui orirahvast, see paistab lubamatult ketserlik, see näib vahest ebarahvuslik või riigivastane. Aga seda näeb kõikjal, kuhu ava silmi heita pilk, kõikjal paistab orjaküür. Eestlasest-orjast kõneldes käin rahvuslike traditsioonide teed. Ei ole ju eestlasele armsamat pidukõne ainet kui seitsmesaja-aastane orjus. On kujunend päris rahvuslikuks traditsiooniks, et sisemiseks tarvituseks on eestlasel uhkustav praalimine, suur-olek, tark-olek, ekspordkaubaks ja välisinformatsiooniks on aga häbistav orjameel ja vastikuim lõimitamine.

Võõrastega läbikäimisel see on meie ainukeseks keeleks. Tuletage meele uhke moment: vaba rahva riigipää astub lippude lehvides ja suurtükipaukude saatel Stokholmis maale. Paistab, nagu külastaks üheväärne üheväärset. Kodus aga samal ajal kogu avalik arvamine lõmitab põrmus rootslaste ees ega lakka orjalikult vingumast „hää rootsi-aja“ bluffist. Kui puutume kokku rootslasega, siis rootslane on annud meile kõik, masohistliku lõbuga luiskame rootslase meie häätegi jaks ja päästjaks. Rootslane on pühik, kelle autoriteeti avalikult keegi ei saa kõigutada. Kui mag. Vasar peab avaliku loengu rootsi-aja „hää“ kaheldavusest, siis ajakirjandus refereerib ettekande sisu otse vastupidiseks. Kui võõraks juhtub olema poolakas, siis eestlane loeb sellele ette oma poolakailt saadud peksude sirvilauad ja liputab saba Stefan Batori kujul. Poolakas on olnud meie kaitsja ning päästja. Ja kui professor ei leia muud poolaka tegudest, siis ta seletab poolaka eestlase päästjaks kas või sellegi pärast, et see sõdis sakslasega ja seetõttu sakslane ei pääsenud hävitama eestlast. Ei ole piire sel enesepeksul. Kui poola kirjanik külastab Eestit, siis pärast poola lehed siit saadud informatsiooni põhjal lajutavad eestlase Stefan Batori ja Pilsudski jumaldamisega. Kes peaks küll olema too Stefanile ja Josefile palvetaja? Ei keegi üksikult. See on orirahva viis. Orirahva selg on küürus iga võõra isanda poole.

Oleme võlgu kogu maailmale. Ajaloo ürgaegadest päle juba võlgne me kõikile, kõikile, kõikile nuuditamisi, kaikaga seljamõtmist, orjastamist. Ja kui nüüd enam ei saa võtta vastu füüsilist keretäit, siis ometi oleme rõõmsad vanust mälestusistki. Hüüame igauhele: „Teilt saime siis selle ja selle kasuka, olge tänatud, häätegi ja teie päästsite Eesti.“ Oleme taanlaste võlglast, nemad asutasid Tallinna ja andsid meile esimestena nahale.

Meie oleme võlgu venelastele, sakslastele ja kas või hispaanlastele. Kui Tallinnas oleks Türgi saatkond, küll siis Türgi riigi aastapäeval türklane osutuks eestlase päästjaks ja Kemal-paša meie rahvuskangelaseks. Türk ju ometi oli see, kes sõdis venelasega ega lasknud seda tulla kägistama eestlast. Ja küll hiinlasegi ees meie orjaselg tõmbuks küüru alandusest ja tänumeest. Siinne merekallas on olnud alati geograafiliseks lõbumajaks, siit on marssind läbi taanlasi, rootslasi, sakslasi, poolakaid, venelasi. Midagi libuhingelist aga lehvib õhus siinamaani.

Eriti alandavaks läheb eestlase vaimne põrmusolek siis, kui ta satub kokku armsate suguvendadega. Siis selg tõmbub kahekordselt küüru väikese venna suurest sugulasolekust suurele vennale. Ungarlased päle mõne üksiku hõimufanaatiku ei tunne meid üldse ega tea meist midagi. Ungarlane on uhke oma suurest minevikust, eestlane on uhke ungarlasest. Teispool lahte elava venna ees oleme veel enam küürus, sest ta on kättesaadavam. Otse ideaaliks meile on too vaimsesse tigukarpi lukustund kinnise mõtlemisviisiga rootsi provints. Suguvend aga teab meist niipalju, et laevaga saab sõita siia püüa-päiviti võtma viina ja kaklema. Alles see oli, kus koolilapsed seisis Tallinna sadamas avaldamas oma truualamlikku hardust, kus banketel kõneldi Ungarist kui Euroopa ja kaudselt Eestigi päästjast islami küüsis. Aga kui taani kooliuuenduslaste kongressil eestlased ungarlasele pakuvad võimaluse kummagi maa kultuurfilimide vahetamiseks, siis ungarlane on koguni nii vastutulelik ja imestab armulikult, et meil sääraseidki asju olemas. Mis enamat võikski oodata suurelt vennalt. Muide, tahaksin näha, missuguse aplombiga võetaks vastu Hünersoni Ungaris. Mõne aasta eest oli suur hõimutrallam Ungaris. Põhja veljed sõitsid sinna kahekesi koos. Otse imeasju teavad kaasaskäinud kõnelda soomlaste „vennalikest viisakusist“ sel matkal. Aga mida paremat sinna mindi otsimagi. See on loomulik lõmitaja saatus, et talle antakse jalaga. Siis järgmisel kohtamisel võib tänada saadud võmmu eest. On päris kurb, et meil laevatäite kaupa tõlgitakse kümnenda järgulist soome ja ungarlase kirjanust. Selle paberi võiksime kasutada kümme korda kasulikumalt — halva eesti kirjanuse trükkimisest. Aga veel kurvem on see, kui isegi noorpõlve Kirjandusliku Orbiidi Massinimene oma enesepaljustused adresseerib — kellele? — soome „tuulekandjate“ lapsikult-snobistlikule kärarikkale jõugule. Küür üha kasvab, ei see sirgu.

Teised on meile kõik, meie ise ei midagi ja meie teistele ei millekski. Ungarlane kuulab hää meelega, kui meiegi aitame sajatada Trianoni rahulepingut. Leedulase südame võidame Vilno tagasilubamisega. Ungarlane ja leedulane lasevad meid kõnelda neile sest, et nad on rahvused. Endast aga kõneleme ainult kui tänuvõlglast, ja kõik meie viisakad võõrad teavad, et Läänemere kaldal elab kõigilt peksa saand närune tõug, kel pole niigi palju enesetunnet, et vaikiks oma saadud kere-

JOH. KÖLER

KRIMMI MAASTIK TATARLANNAGA

JOH. KÖLER

VÜRST A. GORTŠAKOVI PORTREE (1881)

Teos, mille eest kunstnik sai professoriks

täitest ja seitsmest aastasajast. Orirahva kõver selg-roog särab nagu poogenlamp igale poole oma alandust. Tõesti, kui selle sirguajamine on võimatu, siis oleks parem ta murda ise.

*

MILLINE jutt! Eestlased polevat rahvus! Aga meie visadus ja elujõud? Meie vastupanek survele? Meie paljukiidetud kümme küünt? Kuis siis on lugu nendega? Need on ju vastuvaidlematud. Jah. Aga milleks olid ja on meil need kümme küünt!

Teomees tahtis saada popsiks, pops talumeheks, oma nurga, oma maalapi, oma hobuse, oma toa ja loa pärast. Aga selle popsliku „omaga“ piirdub kõik, üle selle eestlane ei näe kunagi. Kui kujukasti avaldub see säääl, kus ei ole ei rikast ega vaest, kus „oma“ rõhutamine tohiks olla hoopis teisejärguline, kus kõik on üksväärased — surnuaial. Need rahupaigad Eestis on täis kõrgeid raud- ja puuaedu, nagu hoitaks neis lõve ja tiigreid. See lõvi ja tiiger on „oma“. Raske on kujutella midagi inetumat Rahumäe surnuaiast. Surma taga-põhjal rahva psühholoogia kõneleb siin eriti selgesti. Surmaski ei saa olla üldist ja üheilmelist matusepaika, ühist ettevõtet, ühist EESTLAST. Sõditigi ju vanasti mitte ühiselt, vaid peaaegu kihelkonna kaupa, kuis siis praegugi võiks olla midagi ühiskondlikult vormiühtlast. Aga Stokholmi Haga surnuaial näed raudaedadeta üksikhaudade kogu, kus vaikes surmailuski tundub, et on tegemist ühise hulgaga, koguga, rahvaga, natsiooniga.

Iga pops tahtis olla teisest enam, iga talumees teisest kangem. Talumees kasvas hobuse ja isegi matuserongis sõites ta pidi ajama teistega võidu ja tõestama oma enamsuutmist. Nüüdses matuserongis küll ei kihutata enam üksteisest mööda hobuste ega autodega, nüüd popslikul rahval on võiduajamiseks pärg ja surmakuulutus. Otse sadistliku lõbuga igauks paneb lehte ikka suurema kuulutuse kui teine, ostab suurema pärja kui teisel. Kas maetu lesel või lapsel kuu aja pärast on leiba või korterit, see ei huvita enam kedagi. Pops on jõudu mööda täitnud „oma“, näidand iseennast. Popslikult orjalikul hingelaadil pole ühistunnet, paljudest popsidest saab küll rahva, ei saa aga rahvust kui ühehingelist kogu, mis kasvab, elab ja sureb suure organismina. Säärane rahvas elab nagu madal hallitus maa-kamaral.

Aga popski võis tõusta kõrgemale. Tuleb meele üks asjaolu: Peterburi parimaiks kelnereiks olid lätlased, parimaiks rätsepaiks aga eestlased. Erilisi eeldusi näib eestlasel olevat seks tööalaks. Rätsep oli vanasti suurmees, teda veeti talust tallu, teda söödeti ja joodeti parimaga. Rätsep oli midagi vaimuinimese, midagi kunstiniku-kirjaniku taolist. Rätsep oli popsrahva eliit. Aga substantiivne rätsep jääb alati adjektiivsekski rätsepaks ja selle adjektiivi superlatiiv ei lisa väärtust. Kelnelist viimaks võib saada restorani peremees. Uhke restorani peremees, kes võõraste vastu on viisakas, vaeseid aga imehästi oskab visata välja. Ka kelner on ori, ta aga oskab midagi, mida ei oska pops — väljaviskamist. Millegi pärast mulle siin meeletub kahe kauge maa ministri kokkusaamine Genfis.

*

Erni Kiir

Hirgastus

*Maa kutsub, kas kuuled, kas kuuled,
maa kevadlik häälskleb meid,
üksteise kuid kiindund meil huuled,
hing kulgeb vaid südame teid!*

*Kuid kevad see lemmib meid viivu
me hallide aastate võõn,
maa sigitav õitsevi tiivu
kõik kehutand ühtima tööõn.*

*Üks-teisel kas imetlust külva
ning kannelda muretust vaid,
et süda võib õnnest nüüd tulva,
hing uidelda unistusmaid!*

*Maa tõelik rõõmudest huimub,
neist rõõmest saab viljenev ründ;
arm mängelden küllap kord tuimub —
siis õnnest võib näha veel und!*

*Mis inimeslapsed need nurmil,
kel laulesse hajunend vaev,
kel lepitus päiksendub sõrmil
ning tõhe on matutet raev.*

*Nad mured ja valud säääl matvad,
kun vagudest voogaman muld,
maet murest kord kulda nad atvad,
mis innustab lootuste tuld!*

*Oo, elada laulden ja luuen,
et halamist poleks siin maal,
töörõõmudest vaimustust juuen
vaid ella võib soiela raal!*

KÕIGIL eestlasil tööpoolest oli üks ühine tugev joon — kiuslik vastupanu. Jonn kõige ja igaihe vastu. Vastu seda jonnakaskiuslikku vastupanu põrgates vene surve tõi erilise kasu. Selle kiuste eestlane elas. Väikesemas, aga intensiivsemas mõõdus sedasama näeme mõisa ja teomehe-talupoja vahel. Teomees-talumees ühel, mõis teisel pool. Tüssavas vastupanus oli eestlase elumõte. See vastupanu oli omandas agressiivse iseloomu, see oli päämiselt seljatagune orirahva vastupanu. Teomees kasutas kõiki võimalusi mõisa tööpäevade varastamiseks, talumees varastas mõisa metsa. Kogusummas aga sest mõisatüssamisest majandusliku jõukuse kasvamisel arenes vene võimuga kokku põrgates rahvusliku iseteadvuse eokesi. Eestlane tüssas venelast hästi. Venemaal ei osand keegi paremini kui eestlane saada lahti kroonuteenistusest. Eestlane varustas suurt Venemaad mõisavalitsejatega ja viinapõletajatega, kes säääl panid kokku ilusad kopikad. Aga mis kõige tähtsam — mõisa ja Venemaa kiuste sündis eesti kul-

tuur. Võõras nuut on see, mis ainukesena võimaldab eestlasele intensiivse elu. Eestlane tüssas sellegagi venelast, et kiuste löi oma kooli, panga, põllumeeste seltsi, teatri, kunsti. Seepärast suurimad rõhujad — Šahhovskoi ja Korostovets õieti esmajoones vääriskid ausambaid. Nemad kiirendasid meie arengut vähemasti poole sajandi võrra. Vastupanu survele oli ainuke eestlase elumõte, ja selle elumõtte võttis iseseisvus. Kõrgemaks, rahvuse arendamise, rahvusliku iseolemise mõtteks eestlasel puuduvad eeldused. Intensiivselt ja produktiivselt see rahvas võib olla tegev ainult surve all. Liiter vett teeb vesipressis imet, laialivalgununa seda aga ei jatku varblaselegi noka kastmiseks. Enne tüssama harjund rahvas iseseisvana oli sunnitud hakkama kiuslema iseendaga ja tüssama iseennast, varastama oma tööpäivi. Sellest vormitus ja kaos riiklikus ja avalikus elus.

Ja kogu tõu psühholoogia nagu tunneks — läheme hukka. Talumees mälestab kurtes hääd tsaari-aega, avalik tegelane ja rahvajuhth liputab peol ja banketil igale rahvale saba: teie peksite meid, teie olete meie päästjad, teie andsite meile „hää“ rootsi-, poola-, saksa-, vene-aja. See on rahva hädahüüd elu järgi. See on S. O. S. kõigile, kõigile, kõigile. Ilma et need endapeksjad ise teaksid, nad alateadlikult avaldavad eestlase elumõtte. Hirv kisendab orjuse veeojade järgi, sest ori-olemises on eestlase elu. Nii siis seda võõraste kummardamist lõppeks ei tule mõista hukka, ses peitub terve instinkt, tahe elada ainukesel võimalikul viisil.

Kui see on nõnda, siis kahtlemata kerkib küsimus selle põhjusist. Kust kõik need eestlase negatiivsed jooned? Kust kõik see, mis takistab eestlast saamast rahvuseks, vabaks isandaks, loojaks, ise oma elu vormijaks? Kas see vahest on ainult tingimuste ja olude pärandus, millest kord järelepõlv saab lahti? Või vahest juba saatuse kangaspuil selle tõu elulõimed on nii nõrgad, nii lõdvad, et sajandite süstik teeb riide seda halvema, mida enam lõpule jõuab kangas, mida enam lõime venivad välja?

Ja ikka enam kaalub vaekauss näitama, et see on lõime süü.

*

KUI kõneleme avaliku elu vormitusest, siis ulatub pilk küsivalt edasi kaugemale: ons see rahvas üldse kunagi saand valmis mingi füüsilise vormiga? Või kuidas ta on vormind kõrgeima abstraktsete vormide kateooria — usu? Ja me näeme, et sel rahval ei milleski pole kunagi olnud vormitunnet. Ei maksa siis oodata suure puu kasvu, kui meil pole tillukest seemneivagi pista mulda.

Vaadelgem rahvakunsti. Selle olemus on ainult dekooris. Dekoor aga pole vorm. Vorm ja dekoor on vaenlased, nende võitlus on praktiliselt kauni võitlus ebailusa tarbetusega. Aga Eestis pole seda võitlustki. Vorm ei avaldu autonoomselt ja kandvalt kuski. Suured rahvad aga on olnud alati suured vormijad lapseast pääle. Nende elus dekoori võit on olnud langusaegade tunnuseks.

Või võtkem usu elu. Säilind sugemete järgi eestlase usk oli soode ja metsade vormitu usk, nagu kõik šamanistlikud usud. Ka usu vormimisel ja jumalale

palge andmisel eestlane pole tunnud mingisugust tarvet plastilisest vormist. Ühel pool tume haldjate riik, teisel inimene. Ja nende kahe vahel šamaan-nõid, kes inimeste asjad ja vahekorrad vaimude riigiga säadis korda.

Ja kui siirdume rahvaluulealale, siis sellegi olemus on naiselik lüürika. Selle väliskuju on ju huvitav, aga ta on niisama fantaasiatu nagu rahvakunsti dekoorgi. Ta sisuks on individualisti liüüritsevate meeolukildude sära või veel sagedamini igav ja lõputu hallus. See pole osutand kunagi tahet vormuda eeposeks.

Aga ons vormikindlus nii tähtis? Ka kaootilises vormituses paljude rahvaste juures näeme elu keevat nagu katlas. Neil on aga muid keemisjõude — tugev rahvustunne, usk tulevikku ja suur sigivus. Ja siin jõuamegi kardinaalküsimusteni, milledest üldse ei tahaks mõelda. Eestlasel ei olegi rahvustunnet sisimas olemuses. Eestlasel pole usku tulevikku. Eestlane pole sigiv.

Kahe esimese puudumist selgeimini näitab see dokument, mis ema hällist annab kaasa järelepõlvele — keel. Keel on see peegel, kust kõige ilmekamalt vaatavad vastu tõu iseloomujooned ja neist sõltuv elukäik. Oma keele, selle rahvuse passi vastu pole eestlasel sügavas sisimas vähimatki lugupidamist. Ma ei kõnele siin kirjakeelest, haritlasest, keele päevaküsimusist. Võtkem lihtsaim ja veenvaim tõestis. Kui sibulavenelane tuleb külla, siis ta kõneleb viletsat eesti keelt. Ta saab läbi viletsaga, tal pole paremat vaja, sest eesti keelehing tuleb talle vastu nagu anduv libu. Venelane kõneleb umbes nõnda: „Osta, pjerenaine, sjibula.“ Ja mis vastab too hall maaeit või talutaat? Ta korruga näib unustavat oma keele, ta vastutulelikkus võõrale on nii suur, et ise hakkab kõnelema just samasugust sibulavenelase ja harjuka keelt: „Mjis sjibula maksa?“ Olen sääraseid steene näind nii mitmeis maanurgis ja lapsest saadik, et see mulle kõneleb veenvamalt kui ükski muu argument. Kõnelemata haritlasest ja tema ning kirjakeele kaudu tulnud keeleinstinkti surmast süntaksis, ses keele vaimses palges. Missugune rahvas küll viskub võõrale vaenujõule vastu nii anduvalt? Sest on ju võõras keel vaenulik jõud igale teisele. Nii kaugelegi ulatub eestlase keeleline orjameel, et ta ise oma keelt kõneldes ei julge vähegi võõrama asja suhtes panna maksma oma sundusi, vormida võõrast ja tundmatut savi oma palge järgi. Kui juhtub ette mõni võõrsõna või arusaamatu murdesõna, siis eestlane loovutab kohe hää meelega esimese silbi rõhu ja viib selle kuhugi mujale. Tugeva iseloomuga tõug aga muudab võõradki sõnad omiks. Seepärast Tallinnas on „Dvigaatel“. Sest võõras keeles ju rõhk ei või olla sääil, kus ta on omas keeles. Seepärast Võru- ja Tartumaa mees ütles revolutsiooni päivil „enaamlased“, seepärast põhja-eestlane loeb nimedena esinevaid lõuna-eesti sõnu Kattái ja Pettái ja ütleb „Henge palángo“. Ja lõppeks eestlase võrdlemisi suures keelteoskamiseski on peidus õieti rahvustunde nõrkus. Keele ristimistunnistusel seisab: *Rahvustunne — puudub.*

Aga usk tulevikku? Eestlane on püüdnud ju alati edasi. Edasipüüus aga on tulevikulootus. Me teame, et pops rühmas tööd ja kogus eluaeg kopikaid, et kunagi — tulevikus — ostab hobuse. Aga see õieti on ai-

nult isikliku hüvangu jaht. See oli indiviidi asi. Tõugu ta sünnil juba tervikuna pole huvitand tulevik kui kogu rahva HOMME. Eesti keeles puudub tuleviku mõis-tegi, puudub grammatiliselt iseseisev tuleviku vorm. See on saatuslik märk, mille all eestlane elas ja elab. Kaudse abinõuga — aja määrsõnaga — tehakse tuleviku vorm. Eestlane tõuna elas ja elab tänapäevale. Juba keel keeldub andmast eestlasele tulevikku. Hallitusena hallitas eestlane Uurali mailt mereni, nõnda kuidas lu-basid olude ja aegade adverbid. Tulevikku kui sihti, kui pinget, kui alateadvust tiivustavat tähist — seda ei ole.

Ja keeletunnistus kraaksahtab nagu Poe kaaren:

Tulevik — puudub.

Ning nüüd lõppeks sigivus, mis kindlustab edasi-elamise homsekski. Statistika kõneleb küllalt selget keelt. Meie ju ei kuulegi muud, kui hädaldamist välja-suremisest. Ajalehed ennustavad eestlase muutumist muuseumiesemeks, sest eestlane ei taha lapsi. Ei mitte ainult linnakultuurist rikutu, maamees ja varanduslikult kindlustatud talupoeg samuti. Eestlasel pole tahet rah-va edasielamiseks, tal on küllalt sest, kui muretseb oma isiku edasielamise „oma“ vara pärija näol. Palju poegi on halb, nad vahest tükeldavad talu, mille peremees-isa loonud suure vaevaga. Individualistlik „oma“ ei rõhu ainult surnuaia välist ilmet, ta rõhub surnutki veel hauas. Eestlane võib luua küll soost talu, rahvuse edasielamine aga ei ole talle tähtis. Eestlane on suguliselt neutraalne olend. Sugutungi siht on sigivus. Sigivus, sigivus, sigi-vus. „Teid olgu nagu liiva mere ääres“ — see on kahe sugupoole tähendus. Eestlasele sugutung annab ainult isikliku pärija ja isikliku naudingu. Ja selle tagajärjel eestlane sureb välja. Venelane Peipsi ja Petseri mail sigineb nagu pärmibakter. Tal on keeles tuleviku mõiste. Ta on liuelnud jõgesid mööda pärivett igale poole sigitama ja paljunema. Soome hõimud on kadund veneluse merre. Ei aidand midagi see, et nad tihti hallitasid vastu vett üles. Sest venelasil ja muilgi rah-vail on sünnist saadik saatuslik sigimistung, mis aval-dub keeleski. Nende keeles on litsents elule, viisum tulevikku, nad tunnevad plastiliselt kaht sugupoolt, neil on grammatiline *genus*, soo mõiste. Eestlase väljasure-mine ei ole juhuslik. Tõeline rahvus on keel. Rahvas sureb, rahvus — keel elab edasi. Eesti keel aga oma sünnivärinaiski nõnda siis pole tunnud vajadust elu algtegurite — maskuliinse ja feminiinse — fikseeri-miseks.

Ja seepärast viimsena reana loeme keelekirjast:

Elu — puudub.

Kes matab viimse eestlase?

Ralf Rond Sostkaart teelt

*Pilk
hábematuseni õrn
pööra ära must!
Kääna kõrvale kutsuv suu!
Kata kinni rind valge!
Peida põlveke,
võrgutai!...*

*Näed,
kuis protesteerib mu voorus!
Ah, raske on olla truu!
Tahan küll vihata,
siiski, kallid mu,
ihata
luba seda raiskuläinud naist,
luba vargsi vaid piiluda
kaudu
südametunnistuse võtmeaegu
kuni Tapani...
Siis olen jällegi
truu!...*

A. PEERNA

AKVARELLVISKED

A. H. Tammsaare

Õndsad ajad

PUUTUS pihku paar numbrit *Üliõpilaslehte* ja kohe turgatasid meele vanad õndsad ajad: ikka veel päeva- korral mütsivärv, nagu poleks vaheajal olnud ei ilma- sõda ega vabadussõda, ei landesvehri ega mõisade tükel- damist. Ja äkki viirastus nägemusena: tõepoolest polegi midagi olnud, on ainult vana vene tsarism oma sandarmi ja vosmiga, kes valvab, et kõik oleks nagu oli enne. Õn- nis on ainult see, kes teeb mida kästakse ja kes mõtleb mida soovitakse. Parem veel kui ei tee midagi ega mõtle midagi. Kui muidu seda ei suuda, siis joo ja edenda karskusekuratooriumis karskust, sest seal maksab kroonu. Oled noor ja tegevusihas, siis katsu omale värvimüts pähe, lao õllekorvid „tsveispännerile“ ja kihuta keset linna edasitagasi, sest siis imetlevad sind kõik ja noorte neiude ilutsevad hinged langevad sulle robinal rüppe.

Tol õndsad ajal kirjutas kord Jaan Tõnisson: poisid, pistke oma orad seinaprao vahele. Aga poisid ei pist- nud siis, ega tee seda ka tänapäev. Sest vaadake, mu armsad, ora ju pistaks, aga mis teha mütsivärviga? Värv mütsil tähendab ju ilu, ilutsemist, meeldidatamist, erootikat, nagu seda on omal ajal ära seletanud K. A. Hindrey ja Darwin. Nii et mütsivärv pidi ja peabki jääma looduseeaduse paratamatusena, sest ainult värvit- tud mütsi võib stehhida, mis tähendab torkida, mis tä- hendab naisi vahetada ropuks tööks Issanda ees või mis võib ka tähendada ligimese tapmist, kui selle mütsil pole küllalt värvi või kui ta ei taha, et seda torgitakse.

Seega siis värv mütsil jääb, sest muidu kaoks saksa stehhimine, roomlaste *coitus* ja eestlaste lastesigita- mine, nagu seda on põhjendanud ja tõestanud Ilmar Tõnisson ja Freud. Aga öelge ometi, armsad inimesed, kuidas võiks üks armas eesti rahvas edasi hingitseda, kui kaoks lastesigitamine? Isegi hiilgaval mütsivär- vingu ajajärgul kipub meie armsa maarahva hingede arv jumala ees aina kahanema, aga mis sünniks veel siis, kui kaoks äkki mütsilt värv?

See värv on ju meie mõisade sajanguline eesõigus ja mõisade najal seisis ometi meie armsal maarahval hing sees, sest siis sai magasiaidast head vilja. Mõisad on aga läind igaviku teed ühes valla magasiaitade tol- muga ja järele on jäänud meil veel ainuke varandus, mis meid ülal peab: värvimüts, mis on ära seletatud teise mehe naine või osa teise mehe naisest, mitte milgi tin- gimusel omast naisest. Sest ainult võõras naine paistab värvilisena, mitte oma.

Aga kas ei võiks ehk ajalooliselt või psühhoanalüü- sides seletada, et värvimüts pole midagi muud kui vana tuntud esimese öö õigus, sest selle eelduseks oli ikka võõras naine. Nii et ühes värvimütsiga omandaksime *jus primae noctis*. Ja kas ei saaks ehk kuidagi edasi sele- tada, kas või riiklikult mõeldes, tähendab seaduseandlikul teel, mis tähendab riigikogu, et *jus primae noctis*'e põhjal võiksime tagasi nõuda tükeldatud mõisad? See tähendab: asunik jääb, kuid tema hakkab renti maksuma mitte riigile, vaid *jus primae noctis*'e omanikule, kel on mütsivärvi- tahe. Sellega saavutaksime mitu head asja korraga: mütsi- värvingust tuletatud talude pankrotid kaoks; värvi-

kandjal poleks vaja ülikoolis tööd teha, vaid ainult värve kanda, nagu tegid seda enne meie tulevased mõisnikudki; ülikoolilõpetajate arv langeks vähemalt 50%, seega muu- tuks haritlaste ülitootavus muinasjutuks, liiatigi kui ar- vesse võtta, et õppemaksu ülikoolis võib siis palju kõr- gemale kruvida, sest *jus primae noctis*'e omanikud suu- davad ju maksa; meil oleks oma kõrgem seisus, kes va- liks enda keskelt esteks presidendi ja hiljem kuninga — nii mõne aasta pärast, nagu olud seda lubavad, sest pre- sident on ju hea asi, aga kuningas veel parem; rahva- arv hakkaks järsku kasvama, sest mõelge ometi — vär- vid, *jus primae noctis* ja mõisad.

Niisugused ja palju muid häid asju saavutaksime, kui oskaksime asetada oma õppiva noorsoo, oma maa- soola värvid õigesse valgusse. Ja peaasi on ikka val- gus, sest meie elame valgustatud ajajärgul, kus valitseb haridus ja kultuur, nii et kõik oskavad ennast värvida ja kõik mõistavad jalgpalli- ning võidujooksu-kunsti. Ja meie kõik armastame grammofoni ning harrastame raa- diot, õppurid ja õpparid. Lihtsalt pöörane on mõelda, kui ruttu võib tänapäev euroopa kultuuri võita, otse tema tallermaaks saada. Lähed rätsepa juure, tuled välja ja oledki juba suur hulk kultuurilisem. Astud sisse, kus tehakse üks mõistlik soeng, käe- ja jalaküüring, ning kõik näevad, et tuled otseteed Euroopast. Sest meil on lääne orientatsioon. Inglise, rootslane ja sakslane orien- teeruvad ida suunas, sest nemad katsuvad vallutada meie põlevkivi, tikuturu ja Narva kose, aga meie surume aina läände, nii et otseteed vesikaarde, kust tulevad magusad viinad, filmid ja igasugused kenad mängud poistele, meestele, lastele ja naistele. Isegi vanad naised võivad nüüd midagi mängima õppida, näiteks grammofoni või raadiot, nii imelik on see läänekultuur. Ja kogu selle kultuurilise traavingu põhjus? Et elame valguse ja va- baduse ajajärgul, et armastame värvi mütsil, näol, huulil, juustel, habemel, ripsmeil, üldse et armastame, sest ar- mastus tähendab värvi, nagu juba tõendatud.

Vanal õndsad ajal, kui polnud veel iseseisvust, sest siis oli alles ilmasõda, see euroopa kultuuri tippsaavutis saavutamata, jah, siis polnud veel iseseisvust, sest puu- dus rahvaste õige enesemääramine. Aga vabadus oli juba siis olemas, sest Wilhelm ja Nikolai istusid troonil ja meie õppival noorsool olid juba Riias ja Tartus värvid. Siis'ep see vana Rein Jaani poeg Muhem püüdiski tõen- dada sellele, keda ta armastas, et värvimüts on Muhu naise triibuline seelik poisi peas. Muidugi, siis võis seda, sest siis polnud veel landesvehri ega iseseisvust ega naisvärve. Aga nüüd on meil need asjad ja selle- pärast ei või seda enam. Sest kuis öelda, et meie isa- maa õrnad õilmed paneksid Muhu naise triibulise seeliku omale pähe! Kui poiss seda teeb, siis on see teine asi, sest siis on see, kui tahate, erootilise tagapõhjaga, tä- hendab looduseeadus ja Darwin, aga kui neiu teeb, siis hingeline rõvedus ja vaimline pöörasus, nagu stehhimi- negi, mis on ära seletatud eesti laste sigitamine. Selle- pärast olgem valvel, et mitte Muhu naise seelik ega laste sigitamine, vaid ilma seelikuta ja sigitamata, muidu

nüisama, ainult koer käekõrval, sest koera keelel on üheksat tõugu kultuuri värvi.

Nii et Muhu naise omapära tuleb heita muuseumi, sest mis sinna muuseumi ikka panna, kui mitte omapära. Pähe paneme landesvehri ja iseseisvuse, need kaks sõbralikku eset, nagu tõendas Võnnu lahing ning mõisade eest tasumaksmine. Ja mõelge ometi seda pöörast uhkusetunnet, mis peab olema igal isamaa õilmel või igal mehelikul maasoolateral, kui ta kõnnib oma armsa sugurahva silma ees, peas landesvehr, iseseisvus ja mõisadetasu, mis alles maksmata, nii et värvid oleksid pisut nagu alles võlgu. Tähendab — krediidi ajajärk, mütsivärvist kuni pediküürini. Kultuuriline saavutus! Kõik ainult krediidil, raha pole enam vaja. Veksel, tšekk, order! Ja kui muidu ei aita, siis välislaen ning las käia. Te ikka mõelge õieti, mihuke saavutus! Sajangutevanused värvid ja korruga ühes landesvehri ja mõisadetasuga meie peas! Milline iseseisvus, milline iseteadvus, milline iseolemine ja kõlbline põhiheli. Eriti isamaalistel rõõmu- ja uhkusepäivil! Tehku soomlased, meie kallid suguvennad, seda meile järele! Aga ei tee, mitte ei tee, ei saa meile ligi. Sellepärast ongi nad viimasel ajal meie kultuuri haruldasest õitsengust nii huvitatud. Ainult otseühendust ei taha, seda mitte. Aga meie kirjanduse pistavad ühe sõmuga kinni, anna neile ette peremehi või metsmehi.

Jah, peaaegu nagu usupuhastus või ristiusu sünd. Aga sel õndsas ajal polnud veel niipalju vaimuvalgust ja kultuuri, sellepärast tehti siis teisiti kui teeme meie. Siis oli nõnda: roomlane lõi su risti, aga sina võtsid sama risti, selle oma häbi- ja kannatusmärgi, ja tegid temast õndsuse ning lunastus embleemi. Päätsid oma häbi ja kannatusega maailma, eks! Muidugi, ei saa öelda, et selles poleks sugugi loogikat. Ikkagi on pisut. Aga meie loogika on parem, sest meie oleme rohkem haritud ja meie oleme keskajast läbi, kuna aga ristiusuisad ei teadnudki, et keskaeg kunagi tuleb. Nemad uskusid, et nemad on tulus ja tulipuhast tulevik, muud midagi, ja oma usu peale olid nad uhked, käisid lunastav häbimärk rinnal.

Meie ei usu midagi, vaid meie aina teame, sest meil on muuseumid ja keeleteadlased, kes ütlevad, et ükskord oli meie sugu pool ilma täis — kõik euroopa- ja aasia-venemaa metsad ja laaned. Ja meie ise olime orjad ning ei tohtinud värve kanda, sest meil puudus *jus primae noctis* ja me polnud veel mõisade eest tasu maksnud. Aga siis tuli ilmasõda ja me võisime hakata mõisade eest tasu maksuma, nagu õige orja kohus. Ning rõõmuga pistisime siis oma poegadele ja tütardele mõisade värvid pähe, nii et kõik näeksid, kuis me maksame mõisade eest tõepoolest tasu, mitte aga nõnda, nagu tegid mõisnikkude esivanemad — tulid, võitsid ja tasust mitte mõhkugi ning meie värvidest väikseimat kübetki. Oleksid võinud ometi ühestki Muhu eide seelikust omale mütsid pähe või linnid rinda lõigata, aga ei lõiganud. Sellest näete, kui palju meie kultuur on nende omast kõrgem. Meie võitsime, maksame ilusasti tasu oma võidu eest, sest muidu ei taha me oma võitugi, ning paneme endale nende värvid pähe, nii et võiks peaaegu öelda — me maksame nende värvid kinni ja siis on nad meie omad, meie omapära, pane või muuseumi.

Nii et ka meil on oma ristiusk, oma häbi- ja vile-

Johannes Schütz

Hevadine visand

*Äiad lehisid ju mähkind kaelad,
jõgedesse ammu tormand veed.
Ala sinisemaks muutub taevas,
süda väljadele kipub, keeb.*

*Hää, kes jõuab mõtteid korrutada,
toa vaikusesse matta end.
Ma ei saa, ei suuda norutada,
taeva all kui kõikjal ränd ja lend.*

*Kes küll tõkestaks nüüd meelte hoogu,
vallutaks mu unelmate maa!
Tunglemiseks on mu süda loodud, —
rännuks lahti iga ilmakaar.*

*Lihased nüüd janunevad sõudu,
purje pingutust ning vaba tuult.
Vastu seista mul ei ole jõudu, —
ruttu kaovad meie suvikuud.*

*Ruttu aeg me verre mure paotab,
maandub meelte kõrge lennutiir.
Selleks homme esimese aoga
tee mu järve mihinasse viib.*

susemärk, mida kanname — *jus primae noctis*'e müts, orjaperemehe kiiver, lunastamata mõisade embleem. Aga me tahame seda teha alandlikus meeles, kannatlikus südames, valgustatud vaimus, teaduslikus süvenemises, usulises harduses, matslikus vagaduses, vurlelises snobismis ja neitsilikus süütuses, isamaalises truuduses, landesvehrilises kõrkuses, puht eesti vaimus, eesti iseseisvuses, iseolemises, iseteadvuses, isepõhihilis. Kui kaua? Seni kui kaob ükskord mälestus, et kanname häbi- ja viletsusemärgi, siis heidame ta kõrvale. Siis ehk küll, enne mitte, sest inimesel on pöörane tarvidus teha viletsusest voorus, häbist uhkus, alandusest kõrkus. Aga seaks ajaks saame ehk mõne uue häbimärgi, mida kanname, sest pole ju mingit põhjust oletada, et meil jääksid tulemata uued häbid ja alandused, on ju meie ajalugu vastavaks kinnituseks. Nõnda siis pole karta, et meil sureks see õige rahvuslik ristiusk. Sellepärast rind ette, pea selga, küür sirgu, meie vaimlise iseolemise kümme oluliselt kindlustatud, meie hingeline põhiheli ajalooa tagatud, nii et ilma stehhimata kuidagi ei saa, naisedki ei saa, kuigi see kuulub meeste „komangu“. Ilma stehhimata tähendaks baltimaa looduseseaduste vastu minemist, mis tähendaks ristiusu kadu, mis tähendaks paganlust, mis tähendaks kultuurivaesust, mis tähendaks lääne orientatsiooni puudust, mis tähendaks vabaduse ja enesemääramise hukkamist, iseseisvuse kokkulangemist, mis tähendaks... jah, mis üldse aina tähendaks midagi. Sellepärast siis jääme kindlasti truuks pühale orjale, vagale matsile, õndsale esiajale, igavesti, aamen!

A. Palgi

Võimlemispidustusil Soomes ja Rootsis

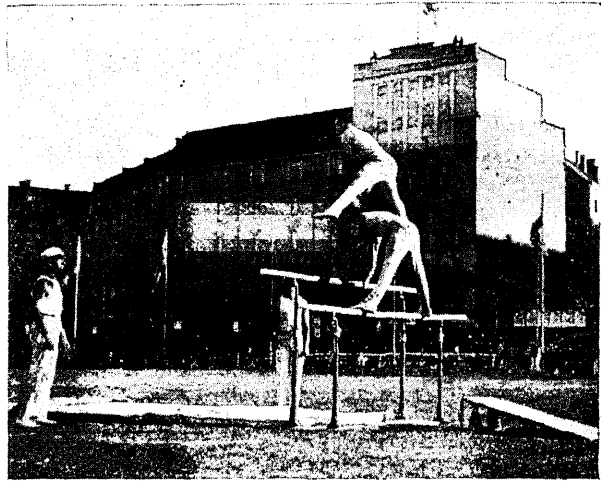
Mõlemad pidustused olid tähelepanuvääravad juba seepärast, et Põhjamaade võimlejalatel on üldiselt hea nimi. Asjahuvilised Eestist korraldasid kumbagi pidustuste kohta mitmed ekskursioonid.

Rootsi Võimlemiseliidult tuli Eestile koguni kutse esineda sealsetel võimlemispidustusil umbes 20-liikmelise mees- või naisgrupiga. Kuid nende poolt esitati nõudmine, et harjutused vastaksid rootsi süsteemile. Sellise nõude juures tuli meil kahjuks loobuda esinemisest, kuna meil tuntakse rootsi võimlemist väga vähe ja peamiselt harjutatakse saksa kooli. Rootsis on aga valitsemas oma võimlemiskool juba ligi sada aastat ning ses ollakse niivõrt kodunenud, et meie esindusgrupp oleks jäänud täitsa varju. Nii tuli meil jääda ainult passiivseteks pealtvaatajateks.

Teine ettepanek esinemiseks tuli Soomest — Tartu Ülikooli Kehalise Kasvatuse Instituudile. Siin leiti, et oleme võimelised esinema sealpool lahte ja alati ettevalmistustega juba õige varakult. Raskusi tegi ainult aineiline külg, sest säärased sõidud on seotud õige tunduivate kuludega. Sellest saime aga üle sel teel, et esinesime Tallinnas Kehakultuuri Sihtkapitali Valitsuse külalistena, kes meile vastutasuna võimaldas tasuta sõidu üle lahe ja tagasi.

Tallinnas pidime esinema koos *Kalevi* naisvõimlejadega ja Gerd Negro Stuudioga.

Svistepühade ajal asuti teele Rootsi, et tutvuneda sealsete võimlemisoludega, sest instituutlastele kui tule-

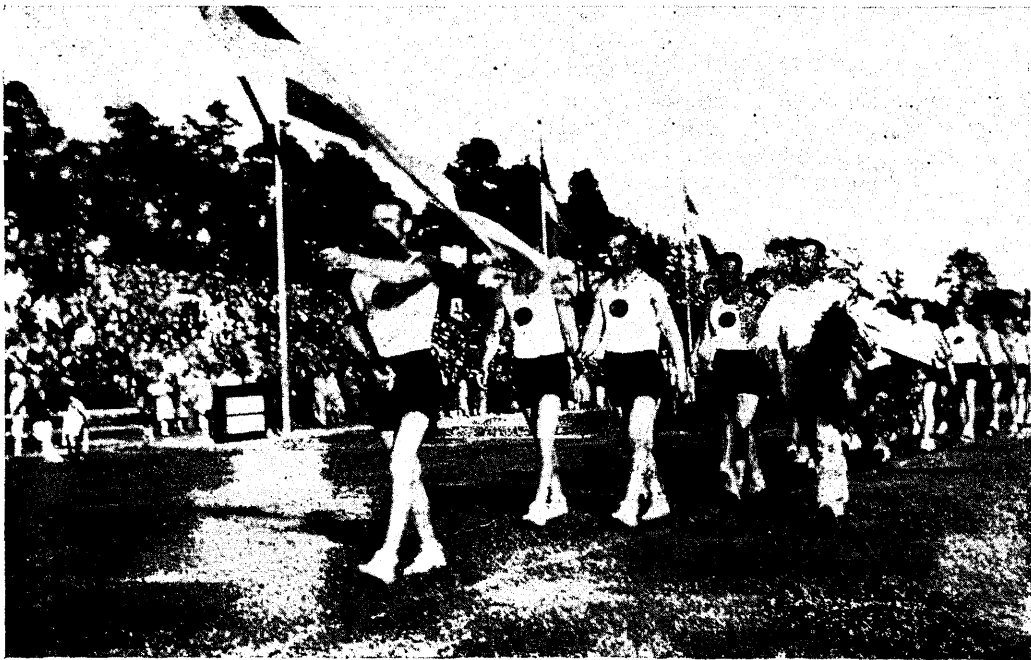

SOOME KEHAKASV. INSTITUUTLASTE DEMONSTRATSIOON

vastele pedagoogidele pidi see olema väga soovitavaks õppetunniks.

Stokholmi jõudsime esimeseks pühaks ja just ettekannete haripunktiks. Vaevalt peavarju saanud, ehkki suurte raskustega, sest Stokholm oli täidetud tuhandeid võõraist, ruttasime jälgima võimlemise demonstratsiooni.

Alul oli veidi võõrastav jälgida rootslaste võimlemise ettekandeid. Ei suuda nii äkki kohaneda selle laadiga. Paistab nagu liiga monotoonsena ja kergena. Sealjuures ei hiilga nad ka küllaldasema kombinatsioonirikkusena. Harjutused näivad olevat peaaegu ühesarnased, vähemalt sarnaseid motiive võib leida pea igas ettekandes. See olgu tähendatud just üksikgruppide kohta. Massiharjutused seevastu jätsid hea mulje. Meeldiv su-

EESTI ESINDUSGRUPP DEFILEERIMAS

lavus ettekandel aitas siin jätta kahe silma vahele meile võõrastavana tunduva harjutuste monotoonsuse.

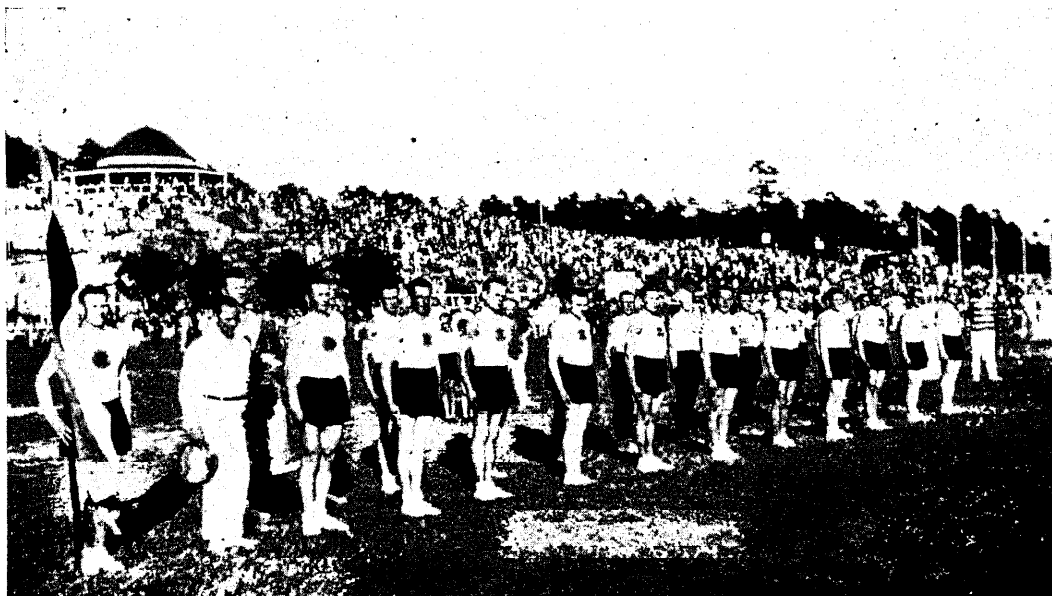
Ettekandeid jälgiti suure huviga, sest neis leidis palju omapärast, mida meiegi hea eduga võiksime kasutada. Gruppide ettekannetest rääkides ei saa mööduda tähelepanematult Nils Buck'i grupist. See oli tervik omaette, mida tõesti maksis jälgida ja mille esinemist vaadati hinge kinni pidades. Soovitati ju seal numbreid, mis meile vaevalt mõeldavad. See tuletas meele nukuteatrit, kus nukke nõõrist tõmmates kõik korraga samal momendil end liigutavad. Sellise mulje jättis eelmainitud grupp oma täpsa esinemisega. Säärased ettekanded on aastate töö tulemus. Noored head võimlejad astuvad juba varakult vastavatesse koolidesse, kus neid lihvitakse ja treeneritakse aastast aastasse.

Üldise muljena aga tundus, et sealne võimlemine oleks nagu liialt vähe hingestatud ja baseeruks vaid

ühingu ruumes, tuli käsk riietuda ja minna Töölo jalgpalliväljale, kus oli parajasti pidustuste avamine.

Et võimlemise demonstratsioonid mitmes kohas aset leidsid, siis valgusime peatselt gruppide kaupa laiali ja just sinna, kus keegi arvas leidvat omale huvitavat. Kuid siin pidime jälle kokku pörkama ühe ebameeldivusega. Nimelt tahtis osa mehi jälgida riistvõimlemise harjutusi maneežis. Kuid seal ei tahetud meile anda vaba läbikäiku ja meilt nõuti piletite lunastamist nagu mittevõimlejailtki. Meie teada pidi aga olema vaba sissepääs. Säärased vahejuhtumid tumestasid meeleolu. Meestel kadus isegi tuju esinemiseks. Kuid pärast kuidagi moodi likvideeriti need arusaamatused ja mehed leppisid olukorraga. Esinemiseks jäi aega veel kaks päeva, mida kasutasime treeninguks. Tahtsime ju pakkuda laitmatut harjutust.

Meie esinemine oli pühapäeval, mil korraldati ka

EESTI ESINDUSGRUPP FOTOKAAMERA EES

aastate vältel sissejuurdunud kombinatsioonidel. Kuid sellele vaatamata rikastusime paljude tähelepanekutega, mida võime kasutada oma edaspidises töös.

Kahjuks ei saanud Kehalise Kasvatuse Instituut kauemini peatuda Stokholmis, sest olid ligidal päevad, mil pidime esinema Helsingis sealsetel meesvõimlemise pidustustel. Vaevalt kaksteist tundi vahepeatust Tallinnas, ja sõit läks edasi Soome.

Randusime Helsingis. Meid oli 25 meesinstituutlast, oma juhtide hra Kalamehe ja Rosenblatt'i juhatusel. Peale meeste sõitis kaasa ka instituudi naispere, et jälgida sealseid esinemisi.

Sadamas tabas meid ebameeldiv üllatus. Suurele otsimisele vaatamata ei leidnud me ühtki soome esindajat, kes oleks meid juhatanud korteri ja muretse nud vajalise informatsiooni. Ehkki enne seda kirjalikult kui ka traadi teel meie saabumisest oli teatatud.

Ootasime tükk aega ja nähes, et see asjatu, tuli omal käel hakata otsima peavarju. Vaevalt saanud korteri, mis oli reserveeritud Kristliku Noorte Naiste

ühine rongkäik ja jumalateenistus. Meid asetati rongi etteotsa. Peale soomlaste, rootslaste ja eestlaste oli rongkäigus ka poolakate, ungarlaste ja tšehhide esindus.

Eesti lipu kõrvale oli komandeeritud kaks soome lippu, mille kandjaiks olid professorid.

Rongkäik peatus Senatiplatsil pool tundi, kus peeti jumalateenistus. Sealt liikusime spordiplatsile, kus meid tervitati tugeva aplausiga.

Meie ettekandeist meeldisid publikule eriti grupp harjutused.

Arvustused soome ajalehtedes olid väga head, neis kiideti meie harjutuste puhtust ettekandes ja omapärsust. Huvitav on seejuures aga, et eesti ajakirjandus kõik surnuks vaikis.

Kohe peale meid esines soome K. K. Instituut.

Paistis silma, et neil on eriti hästi arenenud riistvõimlemine. See sooritatakse puhtalt ja hästi. Teistes alades on tunda tugevat rootsi võimlemise mõjustust, mis avaldub liiges monotoonsuses.

Pidustuste lõpuks korraldati Alpilas välisküüalistele bankett.

Juhan Libe

Soome tänapäev

Keeluseadus, rahvusküsimus, Lapua liikumine

SAGEDASTI on nii, et just meile lähemate inimeste ja tuttavamate ligimeste teotsemised ja ülesastumised võivad eri juhtudel meid panna kõige tugevamini hämmeldama. Teatud egomorfistlik püüd ammutuntu iseloomu ja teguviisi võrrelda enese arvatavate olukordade lahendamise moodustega paneb just selle tõttu, et teine üldiselt sobivalt paiguneb meie oma skeemi, meid järsku seisma selliste nähtuste ette, milles meie oma kõige parema tahtmise juures ei saa kuidagi orienteeruda. Kui orienteerumeagi, siis ikkagi püüdes mugandada oma lähtekohti ja aluseid rakendades selle vaatevinkliga, millega sõbra toimingud peavad paratamatult paistma kuidagi vildakad, ootamatud, antipoodselt arusaamatudki.

Selles mõttes on mulle ikka tundunud siitpoolt lahte vaadatuna Soome avalik arvamine ja elu sagedasti omamoodi kurioosumeid armastava sfinksina, näit. kas või Soome keeluseaduse ja kommunistide probleemi antipoodsuses meiega võrreldes.

Soomes oli keelatud alkohol, lubatud kommunism.

Need kaks asja annavad võrrelda. Kõigest hoolimata.

Alkoholikeeld Soomes, see on omamoodi moraaliküsimus.

Tegelikult juuakse Soomes vist suhteliselt rohkem kui meil Eestis. Vähemasti purjujoomised ka suviselgi kuumal ajal näivad seal tavalisemad kui eestlaste juures, olgugi et soomlaste arvamine meie eestlaste alkoholitartvitamisest ei ole mitte mõjustamata sellestki kaubavahetuslikust oletusest tekkinud oskussõnast, et piiritust nimetatakse seal „virolaiseks“. Helsingi suhtes sain mõned telefoninumbrid Eestis, 1—2 aastat vanad, millele kõlistades alkohol toodavat koju. Neid järele kontrollides selgus, et vähemasti telefonid olid samad. Ühes äris — kinnitas keegi korralvalvele ligemal seisev ametnik — tegelevat alaliselt kümnekond inimesi tellitavate jookide kojukandmisega. Sellist mugavust meil ju ei ole.

Ja eriti tunnustatuimate välismaiste standard-sortide suhtes asuvad soomlased palju paremas seisukorras kui meie. Prantsuse konjakid, inglise ja šoti viskid on maalgi neile kättesaadavamad kui näit. arstiabi. Pealegi odavamad kui Eestis resp. Tallinnas. Tartus näit. niikuinii on peaaegu võimatu viskit jms. osta.

Muide, seal on viskijoomine niivõrt tavastunud, et ka saksa piiritusest tehtud napsi — eesti piiritus kummitab Soomes vaid rahvatraditsioonis — juuakse veega segatult. Selliselt tolle kõrbenud maik muganebki paremini.

Tagajärg on — nagu keelatud viljal ikka, et see provotseerib enam kui formaalne vabadus. Eriti noorsoo suhtes on olukord sama, mis oli meil Eestis proviisorse tšekisüsteemi ja eriti ka puskarikeetmise ajajärgul. Sportliku asjaarmastuse innust juba jõid poisid ja tüdrukud keskkooli easki mitu korda rohkem kui nüüd. See on seesama nähtus, mida kinnitab aasta või kaks tagasi tehtud Ameerika kirikute liidu ankeet noorsoo suhtes sealpoolgi ookeani.

Kuid ka Soomes ei piirdu hädaohut sugugi noorsooga või alkoholi ja muidugi ka alkoholi surrogaatide mürgistusvõimalustega vanema põlve suhtes.

Õigusliku riigi seaduse austus ja rahva suhtumine seadustesse saab palju rohkem mürgistatud. See on suurem hädaohut. Seadus ja kord, mida ei austata, kõigutab valitsuse autoriteeti ja valitsemiskorda palju rohkem kui seda kunagi suudaks korvata seaduse võimalikud kuigisedki vourused ta maksvusel.

Üksik isik enese tegevuses saab ju kontsessiooni anda — kas või teatud variseerikkusegagi — sellele dilemmale, kuid kogu rahva elus tekib paratamatult terav heitlus sisemise ja välimise äratundmise vahel.

Argu keegi jumala pärast arvaku, et tahaksin viimaseid sündmusi Soomes — incl. nn. lapualaste liikumine — redutseerida alkoholi probleemile. Kuid ka selles on sama osak ja vastuhelk sellest ideoloogilisest antagonismist, mis seadust, traditsiooni ja valitsuse autoriteetust võimaldab probleemistada ja küsitavakski teha nende põhiprintsiipe.

Kuigi ei ole eeskätt rünnatavad abstraktsused, seadused jne., siis valitsuse suhtes ei ole see tõekspideline kriis mitte jäänud ilmnemata. Soome patriarhaalne kodukondne traditsioonide austus ja autoritatiivne ilma-vaade muidugi ei jäta siis ka reageerimata.

Nüüdne kriisilaine maailmas ja ka eriti Läänemere idapoolisel kaldal on tekitanud ka selliseid käärimisi, mis tingimuste kogusummas liiga konkreetseid, et neist aru saada lähedalt, kaugemalt analüüsides aga kergesti šabloonile alla paigutatakse.

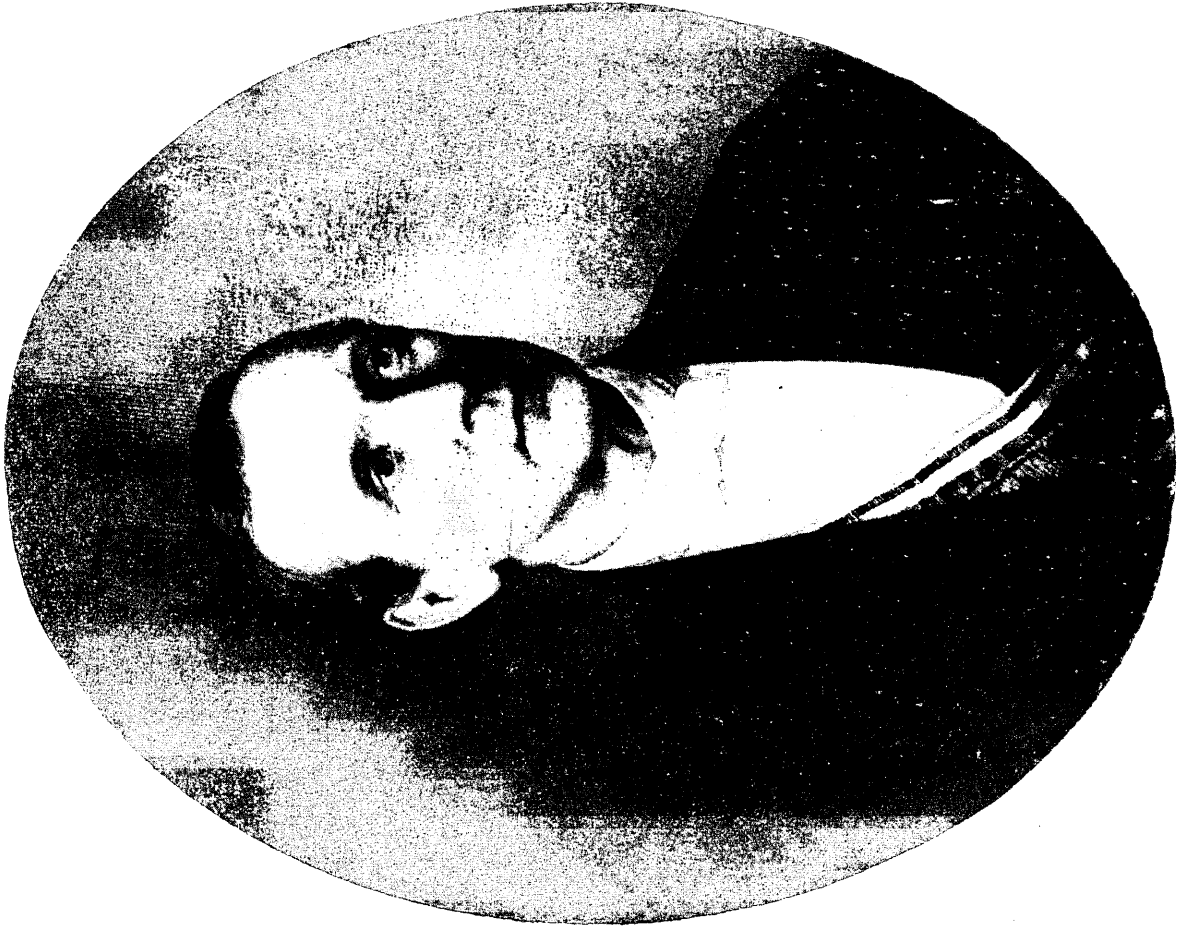
Meie kergesti kaldume nägema Soomes näit. päevakorral olevas nn. Lapua liikumises teatud fašismi või kodanlise diktatuuri surrogaati. Imestame arusaamatuses seda suurt kisategemist ja päise päeva ajal valitsuse ründamist sellisel kombel, et valitsus hakkab oma võimu maksmapanemisel ühe osa rahva pilli järele tantsima — teise kahjuks, kõige demokratismi ja parlamentarismi kiuste.

Motiveerides lapualaste liikumist ei saa mööda ühest joonest, mille all küll õhutatakse seda liikumist, mis võib näida ja näibki meile võrdlemisi pealiskaudse sildimärgina, kuid millel siiski on suurem tähtsus, kui seda otseselt taibatakse kummaldi pool lahte.

Soome rahvustunne ja nende tänapäeva rahvuslik liikumine on hoopis midagi teist, kui et me seda enestega võrreldes saame sissetunda.

Soome on siiani asunud täiesti dualistlikus mõjustikus. Idapoolne Vene mõjustis on Idasoomes küll etnograafilisi ja hingeelulisigi jälgi jättes üldiselt aga rahvaideoloogias saanud vaid negatiivseks indigaatoriks.

See kõige venepärasuse „ryssä“, vihkamine ja põlgamine on soome rahvustunde üheks kandvamaks tiivaks. Kui eestlane vaatab venelasele teatud üleolekuga, küll teatud põlgusega, tarvitades sõna „venelane“ rumaluse mõõdu sünonüümuna, kuid ikkagi mitte silmi kinni pigistades ka vene hingelaadi ja hingelikkuse positiivsuste

N. BUNGE PORTREE (1873)

JOH. KÖLER

DR. MED. PH. KARELLI PORTREE

JOH. KÖLER

V. ALEKSEJEV

K. K. PORTREE (1926)

Viktor Alekseejev

V. Alekseejev on sündinud 1902. a. end. Tartu Ülikooli rektori prof. V. A. Alekseejevi pojana. Kunstilist haridust algas A. 1918. a. Vene Riikl. Kunstikoolis kunstnik Maksimovi juhatusel Voronežis. Sealt siirdub A. Novotšerkaski, kus teotseb juba dekoratiivkunsti klassi instruktoria. Peale seda õpib V. A. Leipzgis portree- ja maaliklassis akad. Kühleri juhatusel. Dresdenis lõpetab V. A. Riikliku Tarbekunsti Akadeemia graafika alal.

1921. a. korraldas V. A. Tartus näituse, kus esines 75 stilistilise kompositsiooniga.

Peale seda on V. A. esinenud näitusel Leipzgis ja Dresdenis.

Viktor Alekseejevi viimaseaja looming on meie avalikkusele enam-vähem tundmatu. Tartus 1921. a. korral-

datud näitusest on möödunud hulk aastaid, ja nende kestel noore elavate kunstiliste otsingutega kunstniku areng on teinud suuri edusamme.

Siinjuures reprodutseeritud kaks miniatuuri „Johannese ilmutamisraamatust“ kuuluvad suuremasse miniatuur-illustratsioonide sarja, mille kallal kunstnik on töötanud juba kaks ja pool aastat ja mida kavatakse viia lõpule umbes kolme aasta pärast.

V. Alekseejevi kunstnikuilme on täiesti omapärane. Tema loomingu väliseks iseloomustuseks on tugevad rahvuslik-religiöossed sugemed.

Keskaja ning Oriendi viljakatel mõjustustel rajanev vanavene miniatuuristiil on leidnud V. A.-s innuka viljeleja ning harukordse visaduse ning eduga edasiarendaja.

ees, siis soomlane ei tahagi ses leida muud kui oma pärisvaenlast, kõigi ebavooruste ja loomaliikkuste ning kõlvatuste kehastust. Kui oli juhus kusagil maal Soomes kellegi ingerlasega vahetada paar sõna vene keeles, pöörasid kõik lähedal viibivad inimesed kokkunult ümber. See viha Vene vastu, nii ürgne ja spontaanne kui ta näibki ka laiemais rahvakihtides, kus vanemadki inimesed mõnikord näevad otse seltskonna meeleolu rikkumist ryssä nime suhuvõtmises, on siiski turgutatud tugevasti ka teistest motiividest, on sissekasvatatud rahvale vene valitsuse all tekkinud rahvustundega, kus seda toideti olukorrast mõjustatud hädavajalikkuse ja siiski vabamalt kui julgeks ühes iseseisvas riigis keegi õhutada vihavaenu naaberrahva vastu.

Üks portsjon venelise vaenust näib aga olevat ka rootslaste keedetud, kes enese mõju teadlikul ja mitte-teadlikul maksmapanemisel kandsid üle skandinaavilase hirmu ja õudsuse tunde Sarmaatia suhtes. Ainult soomlase suhtumine venelastesse on siiski otsesem ja selletõttu sümpaatsem, sest rootslane omas Vene vihas ei oska teda niipalju põlata, tehes vahest „venepärasust“ (rysk) vaid „ebamoraalsuse“ sünonüümiks, ja — imetelebki teda vaikelt, sunnitud Venega tähtsima oma riigi hiilguse langusaega.

Mis meile aga imelikuna tundub, see on soomlaste ikkagi veel lõmmispuos rootslaste ees. Rootslaste, õigemini rootsi keelt kõnelejate % loetakse kogu Soome kohta ca. 10%. Linnades — näit. Helsingis — ulatub nende arv ca. 1/3 rahvastikust, eri juhtudel vist natukene enam. Siiski on nende mõju ja iseteadvus mitukümmend % suurem kui soomlaste, soome keelt kõnelejate oma. See ei ilmestu mitte ainult väliseltki siltide, firmamärkide jne. võistlevas kahekeelsuses, vaid ka just sealgi mandub see naeruväärsete väiklusteni. Ostad kauplusest postkaarte, need pakitakse ümbrikku. Firma reklaamnimetus on ümbrikule trükitud kahes keeles — peegelsümmeetrias, nii et kumbki keel võib olla esikohal selle järele, kuidas pidi ümbriku kätte võtad. Ümbrik käib lahti — muidugi otsast. Nii ka igasugu söögikaartide, reklaambrošüüride, siltide, kaartide, juhustega jne. tehakse trükitehnilisi imesid ja paigutuslikku akrobaatikat ainult selleks, et mõlemad keeled saaks võrdselt representeeritud.

Muidugi avalikus elus on igal pool sama võistlus. Ja näha on, et rootslased suudavad kõvasti. Kerkib kusaigile soome mingisugune tütarlastekool, siis ehitavad rootslased otsekohe kõrvale. Samuti peavad soomlased silmas rootslaste ettevõtteid, kui mitte ületamiseks, siis vähemalt tasakaalustamiseks.

See võistlus oleks lõbus, naljakas ja kasulikki mõlemale erikeele rääkijale, kuid välise koomilisuse kõrval ei puudu ses ka väga traagilised konkreetjooned.

Ei ole need ju mitte kõik rootslased vere pooltest, vaid seal on ka tubli osak rootsistunud soomlasi, kes ainult rootsi keele omandanud, ja segaverelisi, kelles ainult jaoti rootsi verd. Välismail nimetavad nad endid soomemaalasteks, Finländeriteks. Nende rahvusliikkuse ja rahvuse mõiste on äärmise omapärasusega. Üks selline väga sümpaatne Soome rootslane — preili seletas ligi 1½ tundi, kuidas tema selletõttu, et on rootsi keelt kõneleja, ei olevat mitte mingisugune finnisches Mädel (jutu-

ajamine oli saksa keeles), vaid Finländerin. Ta antropoloogilisest päritolust kogu aja kestel selgus vaid, et ta esivanemaist keegi vanaema või vanavanaema on olnud — austerlane. Meie kadakasakslus on ju küll nii mandunud, et ma ainult kurioosumina tean üht perekonda, kus põlisest eesti soost mees (üle 70 a.) peab ennast sakslaseks („ich habe deutsche Kultur angenommen...“), naine ongi sakslane — üks poeg aga rootslane, teine esinevat taanlasena, passil vist aga eestlane. Kuid Soome finländertamine on tüüpiline reeglipärasus. Keegi teine rootsi keelt oskaja soomlasest preili, kui talle tähendati, et ta ei olevat „finländerisch“, vaid „finnisch“, pööratas tumepunase ägedusega jalga vastu maad: „Du bist schrrrrr-rr-ecklich“.

See spontaanne põlguseavaldus omaenese vere vastu tundub seda valusamana, et see rootsistumise protsess kestab veel täie püsivusega, ja et sellele enamasti kaldub just ka paremat osa soome rahvast, täpsamalt öeldes loomuandelt intelligentsem osa. Intelligenti all — psühholoogiliselt — mõistame me ju kõigepealt kiiret kohanemisvõimet. Avarama kohanemisvõimega, elavamad, kiiremalt keele omandajad soomlased võtavad rootsi autoriteedi maksvuse tõttu peagi rootsluse omaks — ja lähevad kaduma oma rahvale. Kui soomlased üldiselt oleksid näit. niigi andekad võõrastele keeltele kui eestlased, siis võib-olla oleksid nad juba kõik rootsistunud. Vähemalt on harva leida vabalt rootsi keelt kõnelejat soomlast, kes siiski veel täisverd soomlasena esineks.

Seda rootsi autoriteetsust põhjustab kõige tugevamini asjaolu, et peaaegu kõikide lääne-euroopaliste kultuurmõjustuste vahendajaks on Rootsi. Antagonism Idaga, kust küll ei olnudki midagi saada, võimaldas ainult Rootsi kaudu ja skandinaavia filtri läbi nirstada lääne kulturi. Soomes, kui märgatakse sinus välismaalast, siis tikutakse korduvalt kõnelema rootsi keelt, üldise eeldusega, et iga välismaalane oskab rootsi keelt, ja vaikelt vist küll imestatakse, et võib soome keelt mitte rääkides siiski ka rootsi keelt mitte osata. Omaette peatükk oleks näit. vaidlused soome ajakirjanduses õpitaviliku võõrkeele suhtes. Statistika korrutamise rootsi keelkonna kitsuse üle näib neile tegevat otse orgaanilisi raskusi arusaamiseks. Nüüd soomlane on osaliselt saanud pardipoja olukorda, kes ainult ema käest kuuleb, et maailm ulatuvat isegi möldri aia taha.

Sellepärast siis ka teadlikum osa soome rahvast on lääne-euroopa kultuuri positiivsusi postuleerides võrdlemisi loid rootsi mõju vääramisel, kuna jällegi radikaalsemad rahvuslased on rahvusliikkuse ja soomluse nimel valmis äärmise spengleriaadiga kogu läänekultuuri tunnustama mädanuks. „Läänest toovad tuuled mädanemise lõhna, idast haiseb raibe järele,“ deklareeritakse pidukõnedeski.

Kuid just riigirootslaste juures ei anna kumbki, ei silmadetegemine, ei ka keelenäitamine soomlastele erilist tulu. Teise matkimine ikkagi annab vaid matkitavale enesetunnet, matkija suhtes vaid üleolevat põlgust. Rootsis vaadataksegi soomlaste peale umbes kui obligatoorse rootsi setude peale. Ja ei saa ütelda, et Finländertumiga lipitsejad sugugi oleksid kõrgemas hinnas kui teised. Igatahes vist küll just finländerite rootsitsemine on olukorra ja vaated rootsi seltskonnas kujundanud selliseks, et eestlasele Rootsis läbilöömiseks on kõik

muud kui kasulik end kuidagi soomlusega solidaarseks tunnistada. Kui mõni aasta tagasi kellegi Soome riigitegelase poolt esitati küsimus Eesti suunas, kas meie poolt vahest ei soovitaks, et Soome oleks vahendajaks Eesti ja Rootsi lähendamisel, siis näitub see vaid Soome enese seisukorra mitte küllaldases perspektiivistamises.

Reaalolukord on küll pigemini selline, et Tallinnast Stokholmi ei vii mugavam ja lähem tee mitte üle Helsingi. Vaid vastupidi — küll Tallinnast Helsingi sõitmiseks võib pilet Stokholmi kaudu teed lühendada.

Nii on võõra autoriteetsus soome rahvustunde kandvaid tiibu võrdlemisi kammitsastanud.

Siia juure tulevad veel asjaolud, et nagu kogu ilmas viimane rahvustunde virgumine on reaktsioonina vastu kaalustanud enesele internatsionaalitsemise ja klassitunde, nii ka Soomes sotsiaalne võitlus kipub nõrgendamata rahvustunde.

Soome kauem olles oma kodus pärisperemeheks üldiselt majanduslikult tublisti jõukam kui Eesti. Ilmasõda ja Soome-Vene sõda ei mõjunud rahva majanduselule ka võrreldavaltki sellise vapustusega kui näit. meil. Seda enam, et Vene all olles Soome oli, otseselt võttes, ikkagi rohkem saaja kui andja osas, kus ta omale tugeva tagavara kogus. Selle eest aga ka sotsiaalsed vahekorrad, jõukuse ja kehvuse poolused on kaugemad. Kehvikute ja jõukate vahekorrad on „klassivõitluse“ seisukohast selgem kui meil, kuigi mitte kuidagi vanemate riikide mõõdul. Vene kommunism pole soomlastele kuigisel määral annud tegelikke kogemusi. Põhiprintsiibilist teoreetilist vahet taibata kommunismi ja sotsialismi lõppideaalide kui ka meetodite suhtes, see käib enamasti ikka üle jõe laiema rahvakihil.

Kui meil sotsialism on võrdlemisi noorem liikumine ja siiski lahus hoidub kommunismist, siis seda tublisti tänu meie oma tegelikkudele kogemustele, mille lühiajaline ajutine taudinakkavuse aegne kergus on uue infektsiooni suhtes siiski võimaldanud teatud immuniteedi, kuna aga Soomes puudub see tegelik läbipõdemine.

Ja ongi olnud Rootsi ja Soome kommunistid võrdlemisi vagusad lambad, keda võis kannatada teatud südametunnistuse vabaduse deklareerimise ja enam või vähem snobistlikugi skandinaavitsemisega.

Võitlus kommunismi vastu Soomes, nüüdki seal, kus see sünnib puhtteoreetilise sõnalahingu kujul, argumenteerub harilikult nende igivanade kommentaaridega, mis algavad Plato *Politeias* ja läbib kogu Thomas Moristiku jne. utopiad. Need on *mutatis mutandis* samad väited, mis esitatakse sotsialismilegi. Ja see — ühes teiste teguritega — veel tugevamini tõmbab kokku sõtside ja kommunistide ühist väerinda. Rohkem tundetoonilisem argumentatsioon ja ainuke, mida suudetakse püsivamalt vastu panna, see on rahvustunde just tema negatiivses avalduses. Kommunism, see on — ryssä, see on venesus. Ja selle Vene viha märgi all näibki peituvat esialgselt peaaegu ainuvõimas relv. Ja selle vahendiga on võimaldunud rahvustunnet kasutada sotsiaalsete kategooriate lähendamisel ka teises tiivas. See on rootsikeelsete hulgas. Parlamendis sõtsid, kommunistid ja rootslased, oma rahvusbaasi kaotanud kosmopoliititsemisega, olid alguses tugevaks pähklikks Soome kodanliste erakondadele.

Soome rootsikeelne ajakirjandus, siis üheltpoolt sümpatiseerides rahvusvahelisematele rühmitustele juba *a priori*, teiselt poolt veel mõjustatud pärisrootsi ajakirjandusest, kes ju oma Vene hirmus kokkunud ja heitunud igast nägelusest, mis võiks kuidagi Nõukogude Vene silmi suunata nende barjeeride osatamisele, mis on Vene ja Rootsi vahel, arusaadavalt püüdis igasugu põhimõtete deklareerimise ja manitsemistega ettevaatustada igasugu aktsioone, mis nende mugavust oleks seganud.

Kuid rootsi keelt rääkijate laiema kihid samas vene vaimus siiski lõpuks ülekaalusid ka need ajakirjanikude hoiatavad pelgurdamised ja paiguti protsentuaalselt soomekeelsetest tugevaminigi, niipea kui selgus, et kommunistide vastane võitlus on rohkem kui ainuline ideeliste oskussõnadega žongleerimine ja rahvastiku püüavane demonstratsioon. See on võitlus Idaga.

Nüüdne Lapua liikumine ei ole mitte kusagil kellegi peajärgu väljahautatud provokatsioon või kohapealt levinud agitatsioon, lihtis demonstratsioonrongkäik.

See on rohkem. Selle pind on valminud Soomes ammugi. See on ühtlasi ka iseene otsimine.

Meie peame arvestama seda, et samalt Põhjamaalt võttis omalajal erilise hoo pietistlik (herrnhuutide) liikumine, kuna ka mujal seda liikumist küll tundus.

Sealse rahva veresegu loetakse õnnelikuks ühendiseks häme püsivusest ja ustavusest ning karjala initsiatiivist. Ja kuigi nende temperament ei ärritu nii kergesti, siis seda, mis nad korra enesele naelana pähe löönud, ei lase nad ka nii kergesti lahti.

Sisuliselt tuleb juure veel tugev patriarhaalne perekonnatunne, usklikkus, mis eriti kirikõpetajate rahvalikkuse tõttu neil ka usutunde ja kiriku dilemmat ei põhjusta selles ulatuses kui meil ja selletõttu traditsioonilt tugevam.

Nii nagu terve organism raputab palavikuliselt välja võõrkehad enesest, nii tuleb seda liikumist tugevasti võrrelda keha ja vere reaktsioonina pähe, kui see võõrastest ollustest infitseeritud.

Ei saa ju veel ette öelda, millised vormid see liikumine edaspidi võtab. Iga oma põhialuselt sümpaatne algatus võib olukordade kestel manduda soovimatusteks ja eesmärkide suhtes saamatuks. Kuid lapualaste liikumise motiivistik — see on üldsoomemaaline, ja vähemalt nüüd näib püüdvat pakkuda seda, mida Soomes puudus. See on värske õhk, seal, kus isegi rahvajuhid skolastikasse sattusid paragrahvide ulatavuse määramisel ja ummikusse jäid tarvilikkude võimaluste nägemiseks, sest liig kõvasti ja jonnakalt on Soome ankrus selle ideoloogia küljes, mida ta ammutab Ida eest hirmunud Läänest — ometi võitluseks Idaga.

Soome praegune rahvustunne ja patriotism on laiemas ulatuses meie Eestiga võrreldes küll otsesem, lapselikult vahenditum, nii nagu nad oma ideedeilmas üldse on naiivselt romantilisemad, kuid just see naiivne konkreetlikkus ongi sagedasti olnud geograafiline, paikkonna tunne, mis lõhub neid erimaakonnisse, igat maakonda ülistama oma hümniga, milledele erakondade hümnid juure tules takistavad näha küll abstraktsemat, selletõttu ehk vähem tundetoonilist, kuid selle eest eneseteadlikumat enese orgaanilise väärtuse tunnet.

Kentik Visnapuu**V i h m**

Miljonid põlevaid suid,
sadatuhat pimestet silma,
mulla põvvest ja maast,
ootavad ammust aast,
päevi, nädalaid, kuid
vihmaleminevat ilma.

Hoia ja õnnista nüüd
taime-eokest mullan,
kaerapõlvekest maan.
Keedet leilide pa'an
põlduri lootus ja hüüs
ülikummutet kullan.

Hoia ja õnnista vett,
taeva lüüside ava,
põrmun tekkinud tuld.
Pööra taevajää tald
põldudelt, aedadelt, et
säästaks me lootuste lava.

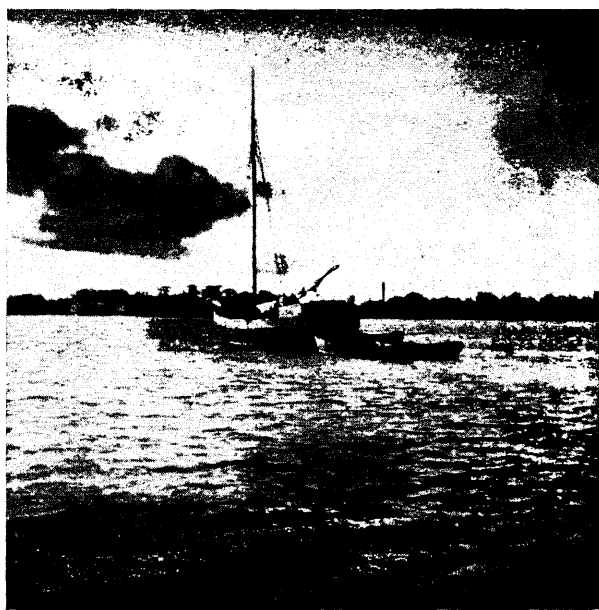
Sahin ja aurude hõng —
hõbeks niisutet lehed —
põllult, niidult ja soost.
Kinnipeetud hoost
pudeb nüüd vihm nagu lõng.
Paljaspäi seisavad mehed.

Aitüma tulemast vett,
aitüma astumast alla,
aitüma vihma eest.
Säravad päikesest, veest
põldude silmad, et
maa küljest pääsesid valla.

PÄRNU RAND TORMIS

Fot. Krannhaus

PÄRNU JÕESUU

RAIMEPÜÜDJAD PÄRNU RANNAS

Instituutlased Därnu rannas

Fot. K. Kalamees

HOMMIKUNE
HARJUTUS
RANNAL

SUUR VÕITLUS
PALLIDE PÄRAST

OSAVUSE-
HARJUTUS
MEDITSIIN-
PALLIDEGA

MÄNG
MEDITSIINPALLIDEGA

HAUGHÜPE

PUHKUS PEALE VÄSITAVAT TÖÖD

MOMENT
SOOMES ESITATUD
HARJUTISEST

R. Tiitus

Pärnu rannas

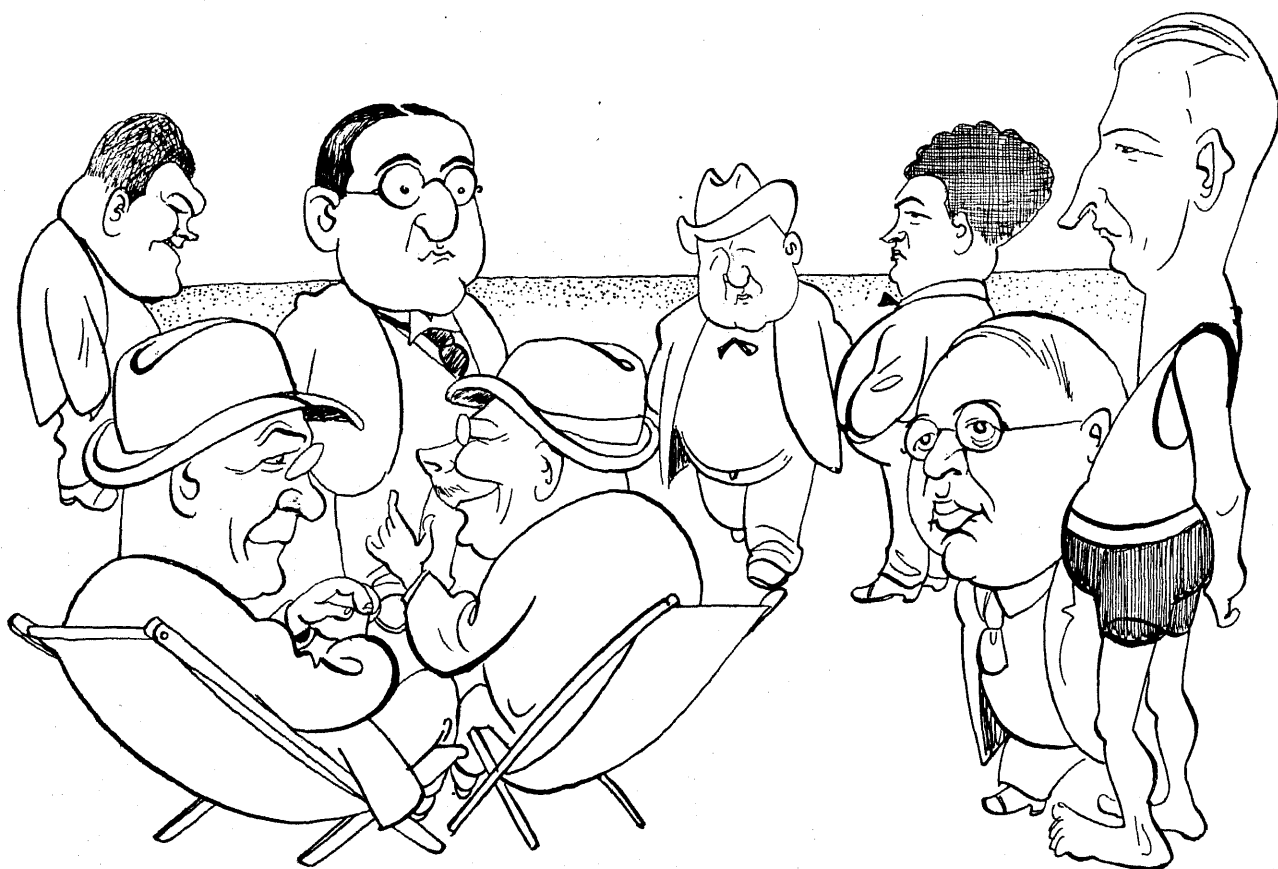
KA tänavu Pärnu kaitseb edukalt oma meistritiitlit — Nizza aunime. Esiteks on ta ka tänavu meie lõunapoolseim suvituskoht, kuna meil pole veel läinud korda Aafrikas asumaid muretseda, ja teiseks — kuursaalide ja salongide hinnad kihutavad galopis välismaa omadele järele. Koorida mõistetakse siin eeskujulikult, imestada jääb ainult, miks pole siia veel koorejaama ehitatud.

Pärnus on olnud viimasel ajal palju enesetapmisi ja enesetapmise katseid. Annan pea, et need õnnetus sõid lõunat või õhtut mõnes peenemas kohas.

Rannaelu on läinud aasta oma kõrval kahvatu.

Pulss nõrk ja reuma jalas. Tal tuleks kindlasti võtta mõned mudavannid, ja kui mitte rohkem, siis kordki nädalas. Muide trikoo on jäänud endiselt sunduslikuks. Tänu jumalale! — oli kuulda, et tänavu võetavat tarvitusele valjemad abinõud kõlbluse tõstmiseks, ja nimelt — Kemal paša poolt kõrvaldatud ilus komme, mis keelas õrnemal sool näidata oma nägu.

Soomlasi on rohkesti, nii rohkesti, et suguvennad jäävad hoopis varju. Pole ka imestada, kui pisutki tunda valuuta vahetust. Seal, kus soomlane leiab, et „pergelä odav“, eestlane hoiab enese kilomeetri kaugusele ja pöörab näogi kõrvale. Kes julgem, see vaatab binokliga.

Ees pahemal — Läti saadik Sarinš ja Ed. Virgo ajavad diplomaatlikku juttu. Neist viimane kuulub Pärnu suursuvitajate põhikapitali hulka. Paremalt on linnapea, kelle ideaal oleks näha Pärnut välismaalastelt valuuta õngitsejana. Soovime talle õnne — edusamme on igatahes märgata. Kõrval end. rahaministri Teetsovi vend „Tööts“ uurib, kas ei leidu mõnda uut suvitajat, kes pole veel kuulnud ta uusimat anekdooti. Tagaplaanil pahemal — seda „liikumist“ vaatlev Fatty, tuntud Pärnu suurus — pardon — paksus. Eemal on Endla direktori vend end. rahaminister, kellest kahjuks rohkem midagi ei tea öelda. Dr. Akel on ka juba saabunud, nagu pilvine. Pole hea, kui on tütreid! Orkestrijuhht Tago on nagu ennegi — isegi kõht pole enam edenenud.

Narva-Jõesuu

PÄRNU on noor sangviinik, kes armununa lööb käed ümber kaela, suudleb ja siis äkki kõike unustades lippab minema. Narva-Jõesuu on aga „keskmistes aastates“ lesk, kes soliitse ajalehe kuulutuses otsib viisaka välimusega vanahärrat, kes ei põe veel reumat, aga kelle temperament ei kõnele ka just tormiliste atakide kasuks. Rahu on Narva-Jõesuu uhkel plääzil niivõrt külluses, et seda imbus isegi läbi supelmantli, „vilunud asjatundjana“ rahustades su iseloomu värvide kirevust. Juba sõitki sinna loob esimesi samme usaldusväärse süvendamiseks. Sest kes just ei karda vannis uppumist, sellele ütleb laev ikkagi oma viimse sõna. Ja õnnelikul kombel ei ole Narva jõe sõidukid ei sugulased ega tuttavad armastatud Emajõe küna-dega, tosin milliseid allub ühele ja ainsale kapteni asetäitjale madru-sele, kes juba kuus aastat jäljeta kadunud.

Ja reis laeval on kaugelt aristokraatlikum kui raudteel. Kas või kolmandaski klassis. Romantikad pole sõidul meie raudteel, pole seda kunagi olnud.

Ses suhtes olen alati südamevaluga mõelnud Ameerikale, Jack Londoni raudteehulkurite sünnimaale. Ja kuigi sääli toore bandiidi nuga otsib teed su kõrri, võid siiski surra rahuliku südamega, teades, et sind pole äratatud sellisel banaalsel viisil, nagu seda on piletitangidega saapatahallale koputamine.

Narva-Jõesuu ei kingi liigset tähelepanu riietusele, nagu teeb seda Pärnu. Rahuliku mõtlejana katab ta end ainult niipalju kui palju ei ole vähe sündsuse piirides püsimisel,

1) Kunstnik A. Vichvelin, kellega mõni arvustaja õrnemasoo suhtes sõjajalal ja kelle sõjamaalidest seetõttu osteti ainult üks. Parandab Jõesuus haavu. Moraal: Naised on kõige kurja juur. 2) Saadik J. Seljamaa. Tema diplomaatiline seisukoht ei luba päikesega õhuvannidega astuda lähemasse ühendusse. 3) Piiskopp Kukk, ainuke tähtsamaid vaimulikke suvitajaid. Siin arvatavasti kosutab rohkem keha kui vaimu. 4) Muusik Raimond Kull, kes ei suvita Pärnus, sest seal olevat palju soomlasi. Muidu üks korpulentsemaid härrasid tänavusel plääzil. 5) End. r g v n m. Re i, ei pelga päikest ega kapitali.

1) Paul Pinna, võtab kursaalis rasva maha. 2) Prof. Madison, tehnikumi ülempreester, naudib suvelõbusid kõige mõeldava tehnikaga. 3) Ado Vabbe — ei saa tast aga kunagi aru, kas maalib või võtab päikesevanne. 4) Prof. Puusepp. Treenerib autojuhtimist, et osata ise pukis istuda, kui auto Ameerikast kohale jõuab, mis loodetavasti sünnib ka veel sel aastasajal. 5) Rkl. Raudkepp, keda raske kohata. Ta istuvat üksikus vaiksuses kohakeses ja luuletavat värse isamaale kiituseks ja omale... „auks“.

sellal kui Pärnu oma edvistamise tuhinas nõuab juba suplemiselgi pea-aegu frakki ja ballikleiti.

Pansionides, eriti aga kursaalis, nõutakse loomulikult hingede hinda, kuid — paljuksu hingi siis käesoleval aastasajal maksab! Nii näiteks saab keskmise kuupalgaga lõuna tervelt viiele inimesele, muidugi kui need inimesed ei andu liigsöömisele, on täiskarsklased ja ei või ka muidu hoobelda eriti suure isuga.

Kes tahab tervist kosutada, tulgu ilmtingimata Narva-Jõesu. Sest kuigi siin on lõbustusi — ma mõtlen neid, mille nimi soetud ligidalt alkohoolse einelauaga — pole need siiski nii pääletükkivad kui mujal. Aga see sõltub ju iseloomust, võidakse mulle öelda — kuid eks otsi iseloomgi omale soovide kohaselt ka suvituskoha.

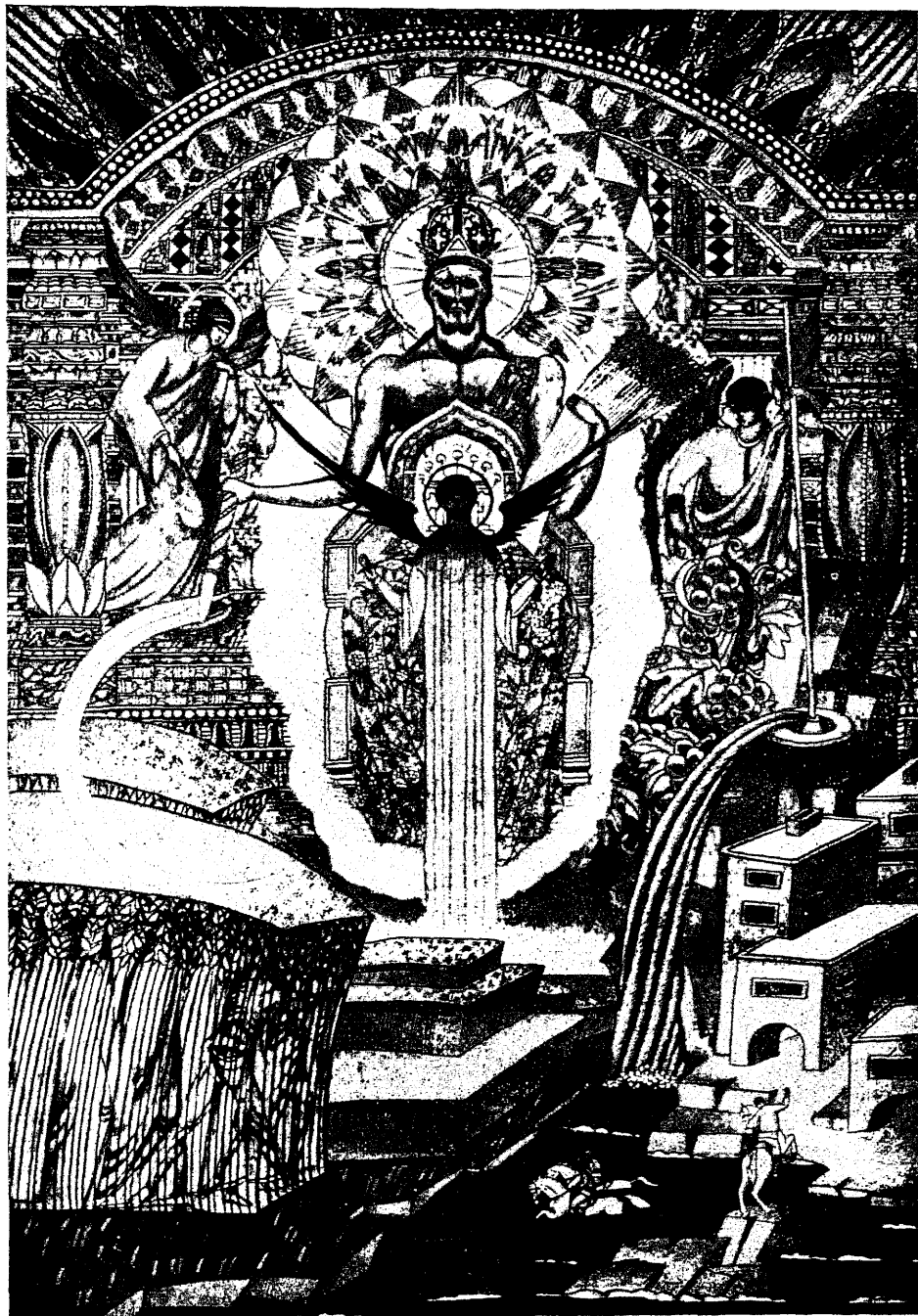
Suvitajatepere on õige kirju ja arvult mitte väike, kuid — kilomeetrite pikkune plääž nagu vangutaks pääd, tasa kohisedes, ja lausuks õndsas vene keeles, mis siin Narva-Jõesuus sugugi nii õnnis ei näi olevat: „а чтож — есть что-нибудь...“

Üldse — kohalikud elanikud siin näivad arvavat ajaloo momenti seisvat kui mitte just Rjuriku, siis vähemalt Peeter Suure ajajärgul. Nad vist surevadki „püha, jagamatu Venemaa kodanikkudena,“ sellal kui see ei ole enam ei püha ega ka jagamatu.

Maistest suurustest on tänavu esitatud kenakene kogu iga kodanlise kutse tippsaavutisi.

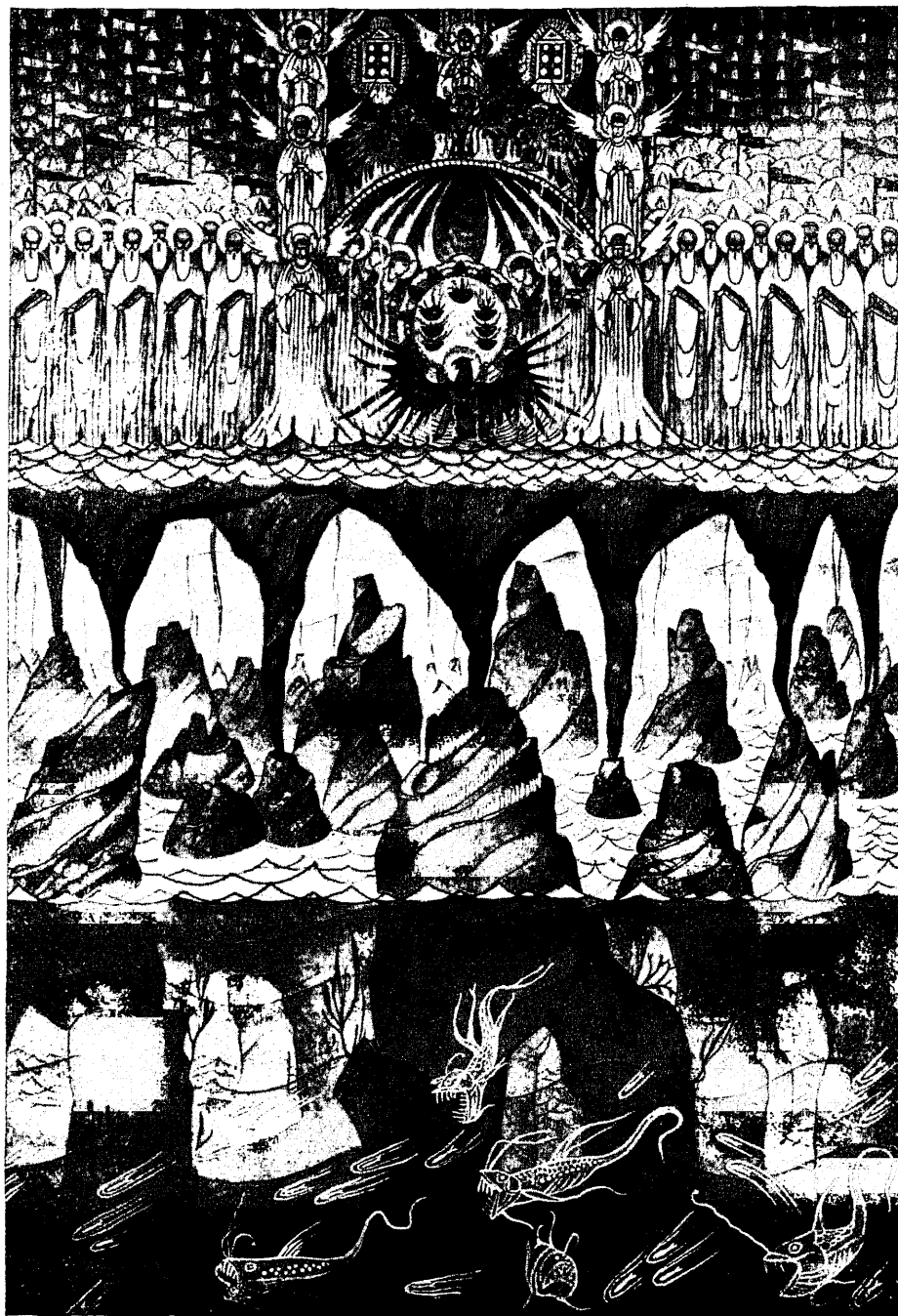
Osa neist andis lahkesti oma nõusoleku meie tänasel pildil figureerimiseks.

R. Tiitus

V. ALEKSEJEV

LÕIKUS (1930)
Joh. Ilm. 14. p., 14—20

V. ALEKSEJEV

SEITSE INGLIT
SAAVAD SEITSE JUMALA VIHA KRUUSI
Joh. Ilm. 15. p.

Anfs Oras

John Keats

LÄIND sajandi algus oli Inglismaa kirjanduses üks neid tõusuaajajärke, mis isegi suurte kirjanduste aja-loos juhtuvad harva. Uus nn. „romantiline“ suund oli luuletajate mõttekujutusele annud tugeva tõuke avaruse ja süvenemise poole pärast kaheksateistkümnenda sajandi tihedat, kuid sageli pinnalist hingeelu. Kitsad müürid, mille taga peitusid kord klassiline, kuid ahtake võlu ja taltund meelelaad, olid murdunud, ja uue tulvana tungis esile alateadvusse survund suur energia, mis otsis vaatlusalal igalt poolt, eriti sellest, mis oli veetlev oma kauge ja ebatavalisvega.

See oli aeg, mil inimvaim elas läbi uue nooruse. Suur avantüürihimu haaras meeled kaasa. „Välja argielust!“ oli märkhüüdeks — mitte tingimata argielust tavalises mõttes, vaid keskpärasest, sumbuvast elust. Lihtsaimastki osati leida võlu, kuid ainult, kui lihtsaimas oli sügavust. Wordsworth, selle ajajärgu suurim, hiljem patriarhiks saav algataja, otsis just igapäevasest elust-olust ilu, kuid tema silma all muutus igapäevane erakordseks ja sisemiselt suureks. Mingi hingeline fluüid läbistas kõike, mida ta vaatlus. Tavalises lilles võis ta näha surematuse sümbolit, tuule käes hõljuvad järveäär- sed nartsissid muutusid talle elu kirgastavaks ilunägemuseks. Eelnevale sajandile nad olid olnud meelepärane, graatsiline dekoratsioon.

See oli ka oma esindajate suhtes nooruse ajastu. Selle juhtivatest kujudest võib ainult Wordsworthi kujutella vanana ja auväärse. Tema põline kaasvõitleja, ajajärgu arengus mõõduandvaks saand luuletiskogu „Lyrical Ballads“ kaasautor Samuel Taylor Coleridges elas samuti vanaks meheks, kuid luuletajana jääb ta meelde oma nooreea suurte saavutistega, mida hiljem enam ei suutnud ületada. Walter Savage Landor suri õige vanana aastatelt, kuid elu lõpuni säilisid temas tuline revolutsioonivaim ja mingi nooruslik ägedus, mis viisid ta üha uusile riskeerit ettevõttele. Ning romantismi teine sugupõlv koosnebki vara hauda läind kujudest, mis sellegipärast jõudnud luule tippudeni. Byron hukkus kolmekümnekuue-, Shelley kahekümneüheksa-, Keats kahekümneneljaaastasena. Jääb mulje, kui oleks elu suur intensiivsus nad viind varasele hävingule. Samuti kadusid vara elulavalt sakslased Novalis ja Heinrich von Kleist, Grabbe ja Büchner, venelased Gribojedov, Lermontov ja Puškin, poolakas Slowacki, prantslased Gerard de Nerval ja Alfred de Musset. Friedrich Hölderlin oli kodanliste mõõdupuude järele vana, kui kustutati ametlikkudest nimestikkudest, kuid ta teadlik elu oli lõpnud nooruses, ja Diotima nägemus määras ta haige hiliselu ebamääraste unistuste suuna. Teame, et üks inglise romantika meeldesööbuvamaid eelkäijaid, Thomas Chatterton, tegi oma elule vaevalt noormeheikka jõudnuna lõpu pärast hiilgavaid saavutisi ja süngeid pettumusi. Näib, kui oleks kõik valgus keskendund ühte tulipunkti, noorusse, nii et see, mis järgnes, võis olla vaid sumb ja hämarus. Ka Nikolaus Lenau saatus käis sama traagilist teed. Tuletagem meelde ka Kristjan Jaak Petersoni!

See ei ole vististi juhus. Revolutsioonid on verised, suur tunnete ja mõttekujutuse tõus nõuab julgust, andumust ja ohvreid. Elult taheti võtta kõik, mis tal oli anda, ja mõnikord rohkemgi. Närvid olid erakordselt pinevil, pääaju tulvil täis, emotsioonid viisid kaaluvalt mõistusest võidu, risk oli omasem kui ettevaatlik edasisamm. Kauga vaolhoit elamusvõimed kippusid esile, nõudsid oma õigust, maksid oma tasu. Kuid tõkkes murdsid.

* *
*

ON raske öelda, missugune inglise romantikute teise põlve kujudest oli mõjuvaim. Kas Byron — vanade traditsioonidega sugukonnapäa hüsteerilise ema ja pillajaliku isa poeg, kelle impulsiivne, tujukas energia näis tühjendamatu, kelle pattude arv oli suur, kuid kes oma poosidest hoolimata ahvatles avameelsusse, suurejoonelise ja jõuga? Byron on kraater, kelle puhkemistega voolas esile laavat — tuld ja saasta, lõket ja lämmatavat suitsu, kuid alati hoogu. Ta pääsis harva kristalsuseni ja muusikani, kuid ta elu heroiline, võib-olla pisut poseeriv, aga kindlasti õilis lõpp loob ta ümber oreooli, mis nüüd on ehk veidi tuhmund, kuid särab ikka veel. Mandri kaasaeglastesse mõjus ta haaravamalt kui ükski muu tolaeagel Inglismaal. Oli see Shelley — see sümpaatia ja eluvõõra, andund hoogsuse kehastis, kelle närvikriisid viisid kord suurepärasesse avameelsusse, kord nukrutsemisse, mis kujutles ideaalina rahulikku hääbumist meretuulte sahalal, lainete lüües vastu kalda liivastikke? Või tuleb esimesena arvesse Keats — noorim inglise varakadund geeniuustest, lahtimeelseim, mitmekülgeim ja hingeliselt võib-olla terveim, kuigi enneaegse surma idusid endas kandev? Mujal maailmas on ta neist kolmest vähim tunt, kuid läind sajandi keskpaigast päälle näikse inglaste eelistus sageli kalduvat temale, ning praegu pühitseb ta kuulsus uut spontaanset renessanssi.

* *
*

SHELLEY kirjeldab oma Keatsi surmale omistet elegias „Adonaïses“ Rooma protestantide surnuaeda — vaikes pelgupaika Cestiuse püramiidi lähedal, kus tsüpresside alla maet rohkesti lõuna soojusest ja kirkusest tervendust ja indu otsind, kuid surma leidnud põhjamaalasi. Varjulises kohas keset teisi haudu leidub praegu efeuga kattund kiviplaat päälkirjaga „Cor Cordium“, kuhu peidet elegia autori enda jäänused. Pisut kaugemal, teistest haudadest eralduvamas paigas, püramiidile lähemana seisab püstkivi, millele on märgit sõnad: „Siin hingab üks, kelle nimi on kirjutet vette.“ See, kellele siin tehti puhkease, oli surmahaigena Rooma tulnud John Keats. Südasuvel ja ka muidu ühaalati siristavad ümberringi tsikaadid. Kevadel olevat see koht täis sinikanne. Juulis, kui rohi juba kõrbend ja peaaegu veel ainult tsüpressid ja elupuud säilitavad rohelust, püsivad roosadena oleandrid ja raske, kuum vaikus toonitub veelgi teravamalt üle kõrgete müüride ulatuvast linna

mürast. Inglise luule kaks suurt lootust naudivad siin püsivat rahu ligilähedaina lõunalooduse viljakale küllusele, mille aimust ei suuda hävitada isegi kõikenärvutava põua lõõsk.

Shelley oli vana aadelisoo võsu, Byron oli lord. Keats ei olnud isegi käind ülikoolis, ta oli oma algupäralt seda, mida populaarselt ristitakse nimega „cockney“. Kuid ta nimi ei ole kadund, vaid see on kangekaelselt säilivana varju jätnud mõnegi, millele väline menu omal ajal näis lubavat kergemat püsi.

* *
*

TEMA elu välisfaktid ei ole keerulised. Sündind 1796. a. Londonis vähenõudlikus perekonnas, saab ta hariduse, mis võimaldab vaid keskpärast tutvumist kultuuri tippnähetega. Ainult ühe oma õpetaja isikliku vastutuleku tõttu avardub ta silmaring niivõrd, et klassilise antiigi mütoloogilised kujud saavad talle omaseks ja inglise renessansi ja baroki suured kirjanikud, eriti Edmund Spenser ja Shakespeare, mõjutavad teda kestvalt. Homeriga ta koduneb George Chapmani vanaaegse vabal võet, kuid tulise tõlke kaudu, mil puhul talle tundub, kui oleks uus täht esile ujund ta taevasse, või kui viibiks ta ühes Corteziga Kesk-Ameerika mäestiku tipul, kust esimest korda helgib laialt vastu Vaikne ookean. Varakult orvaks jäänuna peab ta valima praktilise tööala ja õpib arstiteadust, kuigi mitte ülikoolis. Kuid ikka enam haarab teda luule. Ta puutub kokku revolutsioonilise luuletaja ja ajakirjaniku Leigh Huntiga, Shelley ja Byroni sõbraga, kes parajasti poliitilistel põhjustel peab elama vanglas, kus ta sulg ikka veel jätkab tööd. Hunt esitleb teda oma laiale sõpruskonnale, muu seas suurejooneliselt, kuigi lõppeks siiski ebaõnnestuvale maalijale Haydenile, Charles Lamb'ile ja Shelley'le. Viimase närvleva laadiga ei suuda teatavas mõttes tüsedam ja vaiksem Keats leppida. Noorema venna tiisikussesurm tekitab tõsiseid kartusi enda tervise pärast. Majanduslik kindlustamatus närib teda kogu aeg — luule ja praktiline elu ei sobi ühte. Ta on füüsiliselt tugev, ta isegi harrastab poksi, kuid varjat haiguseed tulevad esile. Esimene luuletiskogu a. 1817 leiab suhteliselt külma vastuvõtu, kuigi sõbrad julgustavad teda. „The Edinburgh Review“ hoolimatu kallaletung ei tapa Keatsi, kuigi seda väidab hiljem Byron, sest küpsev geniaalne and otse sunnib optimismile, kuid vapustusest erutav suhe üsna noore, häälloomulise, aga näiliselt kergemeelse tütarlapse Fanny Brawne'iga lööb luuletajale raskeid haavu, nagu selgub eriti ta posthuumselt avaldet kirjavahetusest. Rahaline olukord raskeneb üha, eriti isalt pärandet summade kinnipidamise tõttu ebasõbraliku hooldaja poolt. Luulerefked lähevad ikka lennukamaiks, isiklikud vahekorrad sööbuvad sügavamaks ja valusamaks, karastuseks ettevõtet rännak šotimaale kõvendab haiguse haaret. Lõppeks Keats on sunnit oma sõbra maalija Joseph Severniga loobuma Inglismaast ja Fanny Brawne'ist ning Itaaliast otsima leevendust, mis ei tule. 1821 raugab ta Rooma. Viimased kuud on täis rahuldamatut kirge ja võitlust endaga. Ta viimases sonetis Inglismaale kajastub rahutahe, mis ei leia täitmist. Just neist lõppkuudest on säilind rida portreid Joseph Severnilt, mis näi-

tavad Keatsi klassilist ja mehhist profiili. Inimesena keset teisi inimesi elas ta ometi ainulaadselt rikkast ja pinevat elu, mida tema meeleheitest ja armukadedusest hämmastund Fanny Brawne ei suutnud sellal täiel määral mõista.

* *
*

INGLISE romantikale ei saa ette heita sügavusmomentide puudumist. Pool-somnambulusest Coleridge'ist leiab nende vilgatusi, Wordsworth'il nad on sageli selgund kindlaks pildiks ja meeldejäävaks valemiks. Walter Scott liigub enam pinnal, kuid tema väätele avaneva elu ürgne rikkus paneb ka teda mõnigikord nägema asjade tuuma, kuigi ta kerge sulg libiseb liiga kiirelt edasi keset dekoratiivseid panoraame. Byroni ühekülgne intensiivsus lööb vahel nägijalikke sädemeid, ja Shelley lennukus on küllastet filosoofiaga, mis ei ole jäänd vaid intellekti. Ta tundejõud, ta temperamendi anduvus viivad ta alatasa intuiitseile tunnetisile, mis õigustavad teda kandma tema puhul vaevalt liialdet „südamete südame“ nime. Võib-olla kõige enam eeldusi süvenemiseks oli siiski Keats'il, kuigi ka siin süvenemine ei tarvitse olla esijoones mõistuslik. Temas on püüt eitada spirituaalsust ja sisenemisevõimet, nähes teda vaid nauditsejana, kes lepib aistiliste tajumustega. Tema esimeste teoste kohta ongi see osalt tõsi, kuid ta hilisema luule suhtes selgub see täiesti väärtõlgitsuseks. On rõhutat lauset ühes tema kirjas, milles ta hüüab: „Oh for a life of sensations rather than one of thought.“ Unustetakse siiski, et „sensation“ võib tähendada komplitseerimat elamust kui ainult aisting. Ei ole mingit kahtlust, et Keats'i nautiv kontemplatiivsus oli sihit muule kui ainult meeltelõbudele, olgu kui valituile tahes. Temal seguneb neisse peaaegu müstiline teadvus mingisugusest külluslikumast ja sügavamast elust, milleni jõuab vaid täielise lahtioleku läbi kõigile kogemustele. Nende kogemuste ja muljete rohkus, intensiivsus ja sügavaleküündivus annavad ta loomingule avaruse ning rikkuse, mida samas ulatuses ei leidu ühelgi tema kaasaeglasel — ka Wordsworth'il, Coleridge'il ja Shelley'l mitte.

See ei ole esiotsa filosoofi sügavus, vaid sügavus peitub siin temperamendis. Ükski tolaeagne luuletaja, isegi Shelley, polnud võimeline niipalju vastu võtma, ja ükski, isegi Wordsworth, ei suutnud vastuvõetud nii täieliselt assimileerida. Shelley erkus on fenomenaalne, kuid ühekülgne. See hõljub pilvedes ja merel, kuid ei saavuta küllaldast kontakti maisemate nähtustega. Ses on siiski veel võrdlemisi vähe alaniresid — vähemalt kui seda kõrvutada Keatsi omaga. Noorema luuletaja tähelepanu on enam kiindund maasse, kuid see teab koguda muljeid nii laialt alalt, oskab iga muljete kompleksi nii tühjaks imeda elulisest sisust ja omandet harmooniliselt siduda nii paljude tunde — ja mõttevooludega, et lõpptulemuseks on Keatsi küpsemate toodete võrratult ulatuslik kõlapõhi. Shelley'l näib inspiratsioon järgnevat liiga kiiresti esialgsele tundeväringule. See heliseb nagu tuulekannel, vikerkaarleb nagu pilv, valab esile helide jõgesid nagu tema enda hünni lööke. Keatsi teadvus sellevastu on kalleimaid veine hoidev maa-alune võlvistik, mis annab kogut tagavarad lõppeks välja hoopis väärtuslikumaina ja aroomikamaina, kummutades nad

John Keats

Ood ööbikule

Rind tuskab, raskelt painab unihuum
 mu meeli nagu kooljaputke valu,
 kui oleks suikerohi ränk ja tuim
 viind alla mu kesk Lethe vööraid alu:
 ei kadedus su õnnest südant löö,
 vaid sinu rõõmust liigne rõõm mind rabas,
 et sina, puie hillerdav drüaad,
 säält läbi leheöö
 pöökpue varjus lõõrituses vabas
 suvisel hõisahtusel täidada maad.

Oo, andke veini hõõguvat, mis maas
 hulk aastaid jahtund — veini suured sõõmud,
 mil maitstes tundub Flora, tantsuaas,
 Provence'i laul ja päiksest pruunund rõõmud!
 Oo, andke karikas täis lõunahuuma,
 täis ehtsa Hippokrene punastust,
 pärlsädelevalt herk mil viipav veer
 huult hüüab purpurkuuma,
 et saaksin joobuda! — et unustust
 tooks sinu poole kutsuv metsateede keer:

tooks unustust! — tooks vabastust sest vaevast,
 mis sull' kesk lehti võõras igavest;
 sest palavikust, rahutusest, raevast,
 siin, kus vaid oikeid kerkib südamest;
 kus jooksvast viimsed hallid juuksed võppel,
 kus kõhnub noor ja ohkel leiab hua,
 kus mõttest vähimast pilk tuim kui tuhk
 ja rõõmuhüüud lõppel;
 kus Ilu särav silm ei kesta kaua;
 kus teda homseni vaid ihkleb kireuhk.

Too unustust! — Saan unustust su saaril,
 kuid pantreil Bacchuse ei page siit,
 vaid luule nägematul tiivapaaril,
 ehk taobki tõmpund aju hämmund viit.
 Ju lendan tee! Võluliku on öö,
 kuu kuningatar troonil, kihkvel tiir
 ta ümber saalitsevaid tähehaldjaid,
 ent siin ei valgust koe,
 vaid ihmjat lummu külvab tuuleviir
 kesk lehtlaid, samblaid kohevaid ja kaldjaid.

Ei lilli näe, kuid iilest virvlevaist
 meel teab, et viiruk ripub okste võrgus,
 ja videviku tuulist tajub aist,
 kust magusust nii joovastavalt nõrgus:
 siin kibuvits, siin viirpuu õitest aimus,
 metsviljapuud siin koos, siin kastehein,
 õrn sinikann, mil tupeks lehevihud,
 ning vanim maikuu hõimus,
 noor mooõsusroos, mil joogiks helkiv vein —
 suiõhtul sumavad ta kallal kihud.

Sind kuulan pimedas; niipalju kordi
 ma armund surma, kergesse kui mäng,
 nii mõnda lõõnud kutsuvat akkordi,
 et tuleks lõpp, et vaibuks vaev ja äng.
 Näib surra hää neis hämarduvais laasis,
 hää rahul raugeda, kui muudab luuleks
 su tulvav süda enda tuisketuld
 nii voolavas ekstaasis!
 Sul jätkuks laul, ent siis mu kõrv ei kuuleks —
 sult kostaks rekviem, ja mina oleks muld.

Ei vii sind häving, surematu lind!
 Su võidukust ei talla triumfaator;
 kuis täna kuulen sind, nii kuulsid sind
 ju muistseil ajal narr ja imperaator:
 seesama viis löi leinalaineid tummas
 ja norgund Ruthis, kellest kaugel rahu,
 kui võõral põllul valas pisaraid;
 seesama muusik lummas
 hurmhelkjaid aknaid, valla üle vahu
 vee hädaohtliku kesk süngeid haldjamaid.

Kesk süngeid maid! See kõla kurb kui kell!
 Morn mõte vapustab mu luulehelmi!
 Hääd ööd! Ei põhjust usku südamel
 lendtiibset unehaldjat, petvat kelmi.
 Hääd ööd! hääd ööd! Koraali valuliku
 hääl mõõdab niidud, ületanud jõe,
 nüüd tõuseb märke — õrnudes kui palvel
 kaob oru kitsastikku:
 ons nõidus, ilming ebamaise tõe?
 Hääl hääbunud — kas unes ma või valvel?

Tõlkind ANTS ORAS

erakordselt helkivatena hinnalisse astjaisse. Ning läbi gourmet'le naudingut pakkuvate hõngude tundub tervet, karastavat mõtte- ja tundeelamuste põhikvaliteeti.

Keatsi meeled olid lahti kõigele, mis loomulik ja ahvatlev. Teda veetles Inglismaa graatsiline, kultiveerit ja terve loodus. Oma „Oodis sügisele“ maalib ta rikka paletiga lõikusaja küllust — õunte rohkusest paindunud aiapuid, meest ülevoolavaid kõrgi, veinipresse ja viljatuulamist, väljade pakitsevat, kõrsi nõtkutavat saaki, kihulaste ehaegseid tantse jõekallaste kohal ning lindude häälitusi külahekkides. Tema sonetid ülistavad pikutamist kõrges suvises rohus, sirtsude laulu heinamaal

ja ritsika siristusi kaminatule valgustet talvises toas. Kuid ta oskab samuti lennutada kõige fantastilisemasse, muinasloolisemasse maastikku. Loetagu mõningaid „Endymioni“ kohti, süvenetagu „Püha Agnese õhtusse“. Viimases ta on suutnud paremini kui keegi muu sugereerida ebatõelist meeoleolu, mida sisendab läbi värviliste gootiliste akende valguv kuupaiste. Ta ebamaised maastikupildid miltonlikus „Hyperionis“ pole ainult võimalud ja vangitsevad nagu eranditult kõik eelkirjeldatu, vaid ka monumentaalsed — tõelised „suure stiili“ meisterteosed. Ning „Püha Markuse õhtus“ küünib ta kirjelduslik and sellise peene, meelimähkiva intiimsuseni, et

see lühike katke on saand üheks hilisromantilise ja esteetliku luule väärtuslikemaks lähtekohaks. Keatsi nägemis- ja tajumisvõime ehtsuses ja ainulaadsuses ei saa olla kahtlust.

Ometigi ei seisa ta loomingu pävväärtus deskriptiivsete osade erakordselt kõrges tasemes. See kõik on vaid tagapõhjaks ja väljendusvahendiks tunde- ja mõtteelule, mis suudab lõkatada ja vallutada. Kõiges elab kirk, kõiges inimene tervikuna. Väline on vaid sümboliks. Panteistlik süüvimine ja armuelamused, luuleekstaas, surma ja saatuse vaev liituvad kogumuljeks, mis haarab kaasa. Kui Keats igatses ilu, siis sellist, mis pidi mahutama kõige selle, mis elus väärtuslik, nooruslikku, kuid siiski küpset ilu, mille teostus pidi saama enam kui olümpiline. See pidi sisaldama ka romantika huimavat hurma — seda huimavat võlu, mille kehastajaks Keatsi toodangus on „La Belle Dame sans Merci“, kire julmuse ja paratamatuse personifikatsioon. Teiselt poolt sobis selle iluideaaliga ka kreeka urnide klassiliste joonistuste elav, kuid häirimatu, puhastav rahu. Ning selles ei puudu samuti inimlik ja karastav terve kiindumus, „warm love“, mille kaitsejumalannaks on Psüüke. Sellesse mahub ka ööbikulaulu melankoolia. Vaevalt on kellegi iluskaala olnud avaram, vaevalt kellegi värving rikkam ja intensiivsem.

„Beauty is truth, truth beauty: this is all
Ye ever knew and all ye need to know.“

„Tõde on ilu, ilu on tõde“ — see antiikne samastus ei ole tõemõiste lamestamine, kui ilu sisaldus on nii suur ja kui tung ilule on ühtlasi nii kirglik ja igakülgne tunnetamistung nagu Keatsil. Ilu on Keatsil identne süvendet, õilistat eluga. Kuid selle probleemi lõplik lahendus ei kuulu siia.

* * *

KOGU tõelisus, kõik haldjamaad, kõik jumalate Olümposed näisid Keatsile avat. Kuid ta tunnetamisründ katkes just siis, kui ta sule alt hakkas esile pääsma suurematu poeem suurematu poeemi järgi. Kui kaugele ta hoog oleks viind, seda oletada näib jultumus. Juba praegu ei leita Keatsi elamusvõimele sobivat paralleeli mujal kui Shakespeare'is. Nagu kogu tema generatsioon, nii võrdub ka tema noile tema „Hyperioni“ olümpiasile, kelle ees peab melankoolselt taganema vanemate jumalate põlv. Ta on Apollo tõugu, kuigi kahjuks siiski surelik. Rooma surnuaia kohev muld peidab puhkemata nägemusi, mis arvatavasti oleksid inglise luule muutnud tundmatuks. Kuid ka nüüd näib „Adonaise“ mälestusele ammu kindlustet igavese linna igaveste nimede, Cattulluse, Vergiliuse püsivus.

Johannes Schütz

Madal täiskuu

*Sügavasse unne vajund talud,
vajund unarusse taevavõlv.*

*Madal täiskuu ripub metsa ladvul,
müüriks tardund valmiv viljapõld.*

*Madal täiskuu ripub metsa ladvul,
tema põudsein silmin lapse rõõm.
Niidet heina lõhnust õhk on magus,
vaikib süda, vaikib meeltehõõg.*

*Madal täiskuu ripub metsa ladvul,
kaste jahedusen astub jalg.
Mõte hulgub mälestuste radu,
sala mure varjutuse all.*

*Madal täiskuu ripub metsa ladvul,
suvitaevas valgeks, tühjaks jääb.
Minu rahu aastatega kadund,
une viinud mitme tuule hää.*

*Madal täiskuu ripub metsa ladvul,
ümberrinnalt vaikne öö.
Laulda sest — see minu elu jagu,
kuni rinnan tuikab verelõök.*

Elust hirmutet

Vastuseks Jaan Kärnerile

„Rühmaliikumisis on üles upitatud ja ülehinnatud nii mõndagi kergatsit kirjanduslikku käsitöölist.“ J. Kärner.

SÕDADE ja mullistuste järelnähtustena on tänapäev avalikkusele ilmund isesugused inimtüübid — paljastajad. Ei ole kahtlust, et need oma enamikus on segaseil aegadel juhtivaile kohile upitet mehed, kelle ausus ja vastutustundenatuke peagi kõikuma löönd. Aga kui nende isandate kurikalduvused avalikuks tulevad ja neilt aru ning seletust nõutakse põhjajooksva tegevuse kohta või neid kõlbmatuina kohalt vallandetakse — siis poevad nad karistuse kartusel maapakku. Ja selle asemel, et vastava sotsiaalse üksuse säaduste ees mehiselt aru anda või tõe juhul end süüdi tunnista, need oma-moodi pankrottmeistrid hakkavad piiri tagant paljastama oma äsjaseid seltsimehi ja ametvendi. Nad ei hülga ühtki juhust ega võtet, et end ilmale näidata „ideelise emigrandina“ ja „süütult kannatajana“. Ikka ja ikka on nende saatuses süüdi teised — „säälseid väljakannatamatu olud“, kaaslaste „alatus ning tagakius“.

Selliseist inglinägudega ülejooksikuist on eriti rikas meie suur idanaaber, kelle ärakarand kaubanduslikud (pandagu tähele — kaubanduslikud!) esindajad ja ametnikud üksteise võidu paljastavad oma eilseid peremehi ja kaaslasti. Nende „paljastuste“ menu juhib välismaaildine Nõukogude-vaenulikus, erilisel aga tsaristliku Venemaa riismete jõuk Pariisis. Nõnda haaras suurpaljastaja Bessedovski edu enese järgi seitse-kaheksa epigooni. Kuni tänaseni järgnesid neile kaaskannatajad küll Pariisis ja Londonis, küll Stokholmis, Helsingis ja Aleksandrias, kuid palju menuvaesemalt. Ent sellegipärast need uustulnukad pärandasid oma suurejoonelise „liideri“ pisut poolamaigulise nime, mis niisuguste inimtüüpide hingekalduvuste järgi määrab nende liigimõiste. Sest kui täna-homme kuulatakse nime Bessedovski, siis on teada, et see karakteriseerib inimest, kes kindlustet kohast püüab paljastada endisi seltsimehi.

Ja ei ole lootustki nende kõmukspaisutat „paljastuste“ varal selgust saada, kel neist tõde, kel vale. Sest praegusest Venemaast on usutav kõik. Kergem on aga teadaolevaist seikadest taibata seda psüühilist seisukorda, mille mõjul nende loomulik kaldumus rakendus avalikele paljastamisaffäärele. See on ootamatust võimukaotusest tingit haiglane haavumine või karistustvääriava teo maskeerimine. Muidugi on lõppsõna öelda tulevikul ja psühholoogel. Kuid vabastades end igasugusest kohustusest oma rahva ja eilsete kaaslaste vastu ei erine nende tegumood sisuliselt millegagi vahenditust äraandmisest.

Eestis niisuguseid riiklikke ja kaubanduslikke Bessedovskisid, Krjukoveid, Ersinkiane jt. seni veel ei ole. Omaaegne Ado Birgigi kõmu sompus süütuks. Väikesemakaliibriliste Venemaale emigreerunute paljastused varjutab välisilma ees Nõukogude oma vastav eksport.

Küll on aga meie kirjanikkonnas selle kummalise kohustuse väikesel määral liikuma nihutand J. Kärner. Seda tõendavad kolm üksteise järele ilmund suletööd (*Olionis* nr. 2 ja 5 ning *Üliõpilaslehes* nr. 6), milles

ta tasapisi katsetab „paljastada“ E. Kirjanikkude Liidu sisemist tegevust ja *Kirjandusliku Orbidi* sihitunge. Kuid J. Kärneri kalduvuste õitselelöömist on seekord takistand „kompromittiva materjali“ puudumine ja ta kirjutiste kohendamatu loogika. Ning menu on summutand linnarahva leigus ja kaugusromantika puudumine — sest ta ei ole suutnud emigreeruda kaugemale Elvast. Vahemaa on aga liiga väike ja autori poolt esitet „andmed“ kergesti kontrollitavad. Muidu on nende suletööde rakendus mitmeti üsna lähedane bessedovskilisele meetodile.

Ta laialipillat mõttekilde kokku võttes saame järgmise ametvendade süüdistuspildi: meie kirjanikkonnas olevat käimas „sõda“, mis õõnestavat pinda meie kirjanduse ja kirjanike jalgade alt (*Olion* nr. 2 ja 5); nooremad tahtvat „elusalt maha matta“ vanemaid kolleege ja ainult lihtis „enesealalhoiu instinkt“ sundivat vastu astuma neile enneaegseile „peielisile“ (*Olion* nr. 2) jne. Seega on J. Kärner omaks võtnud Bessedovski paljastamiseetodi lähtekohad. Ja süüdi kõiges on ainult teised. „Tagakiusamine“, „kätemaks ja viha“, „mahamatmine“ ja „kõrvalesurumise“ püüd — need on lemmikmõisted, millistega ta süüdistab meie kirjanikke, eriti nooremaid. Need on kõige kasimatumad süüdistussõnad, mis osaks saand meie kirjanikele oma kaaslaste poolt. Ja neid pillub ta umbropsu, ilma igasuguse usutava põhjendusega. Oli täiesti ootamatu, et endine *Loomingu* toimetaja sel viisil hakkas enesele leiba teenima.

Aga nihkume lähemale. Oma kodus rahus targutab ta: „Nõndanimetatud kirjandusnädal möödus juba täieliselt häbenemata ilcumise tähe all: kui kirjanikud materdasid üksteist, kuidas iganes oskasid, siis ka „tuntud seltskonnategelased“ ei tunnud enam tõket, vaid nüpeldasid kõiki kirjanikke üheskoos“ (*Olion* nr. 5). See on ärahirmutet inimese unistus hirmsast „nüpeldamisest ja materdamisest“. Kui J. Kärneril oleks julgust olnud kontakti pidada kirjandusnädalaga, siis ta teaks, et need „nüpeldamisest“ esinesid vaid ajalehtede virildet kirjeldis. Aravereline võis tõesti mõne kutsumata jäet ajakirjanikust-kirjaniku tõlgitsusest kukkuda palavikku. Et kooli- ja seltskonnategelased lähenevad kirjandusele oma eriarvamistega — see on ammu teada. Nende pärast puhmaste pugeda ei maksa. Kirjanikest kõige suurema „ilcumise“ sooritas vist küll kirjandusnädalaks hra A. Ale oma *Postimehe* pamfletis. Ent kui kõnekoosolekuil ja vaidluses kirjandusele läheneti hindavalt seisukohalt, siis on see ju loomulik. Kirjandusnädal ei ole ometi mõni laulupidu, kus lõputult korratakse ärkamiseaegseid lauseid, — ülistusi ja hümmu. Aga lõppude lõpuks, miks ei astund ühes ametvendadega rahva ette too ainuke õige — Jaan Kärner? Miks ei lahkund ta paariks tunnikski mändide mühist, et kõigile prohvetlikult hüüda: „Kuid mind ei võida ilmas miski, sest seisan kõigest kõrgemal.“ Kuid ei — parem on hiljemini „ilkuda“ kirjandusnädalast osavõtjate arvel.

Oleks täiesti mõttetu edasi vaadelda J. Kärneri selliseid nurgataguseid improvisatsioone, millistega ta põi-

mind oma kirjutisi, et neile anda vähekesegi „põhimõtelist“ laadi. Need improvisatsioonid tõendavad ainult vaimuromantika traagikat. Võib küll kinnitada ta suletöil lasuvat üht lokaalnähtust — see on kultuurkapitali painaja. Ta usub (kuid ei tõenda), et terves meie kirjanikkonnas esilesukelduvad lahkkelid on tingit ainult kultuurkapitali jaole rühkimise tungist. Sellist juttu ei aja avalikult isegi peekonikasvatavad. Sest need lahkkelid ja „sõjad“ on olnud kirjanikeperes alati — enne kultuurkapitali, selle ajal ja kestavad pärastki. Juba edu ja arenemise nimel ei mahu kirjanikkond ühe mütsi alla. On ainult imestatav, et seniajani üsna mõistlikuks peet J. Kärner oma vaimuvenna O. Kurmiste puudulikku taipu kultuurkapitali kallal edasi arendab: „Aga nüüd on noorem kirjanikkude põlv selleks asutand alalise parlamendi: oma ajalehe“ (*Olion* nr. 2). Kirjutises *Olioni* 5. nr. is saab see painaja otse maaniaks, kinnismõtteks. Seda võib mõista vaid enneolevate andmete varal. Sest kui A. Adson eritles J. Kärneri viimase värsikogu domineerivamaiks joonteks „tagakiusatavuse maania“ ja „mania gloriosa“ (*Looming* nr. 2, 1930), siis nende targutlevate kirjutiste kultuurkapitali painaja näikse olevat ta elu kinnismõte. Seepärast paistab kogu lähem ümbrus teotsevat kultuurkapitali „nahkapanemise“ suunas. Ja lõpuks usub seda „kannataja“ isegi.

Pole ka põhjust pikemalt peatuda J. Kärneri sõjaegse „intensiivse rahupropaganda“ man *Valguse* toimetuses. Seda näitab meile küllalt selgesti Eesti-Vene rahuleping, mida jällegi — kas kaaslaste „tagakiusamise“ või lihtsa eksimuse tõttu — seni on peet kadund J. Poska saavutiseks. Loodetavasti pajatavad sellest ka Rahvasteliidu salaprotokollid. Aga „seda otsustagu ajalugu“, nagu soovib seda autor. Olgu juhitud tähelepanu J. Kärneri kirjutises esinevatele väärpõhjustele, vassingutele ja valedetele, mida ta paljastamise otstarbel poetand improvisatsioonide vahele. Ja nende kaudu paljastab J. Kärner end halastamatult.

Mingi „ametvannaliku“ solidaarsuse ja „uue eetika“ suitsukatte all jätkab ta kirjandusfilosoofilisi naljanumbreid. Ta katsub *K. Orbiidi* sihipüüdeks vassida „vastaste surnuksarvustamise“ ja „mahamatmise“. Ent J. Kärneri kahjuks on veel saada kõiki *K. Orbiidi* numbreid, milledes ei leidu midagi niisugust. Kas on autori sellisele tulemusele viind hirmulolev ebapuhas südame-tunnistus või vaga lootus, et „ehk läheb läbi see arvamine?“ Küllap aga ta on hankind need tõed *K. Orbiidi* vesteist ja sõnalisist karikatuurest. Kahjuks ei ailand aga tookordne *K. O.* toimetuse, et need naljad segadusse viivad J. Kärneri, nagu ajalehtede aprillivigurid eksitavad publiku, kes enne kõike lehis näeb õnnetusi ja kuritöid ning surmakuulutusi. Vabandetagu! Loodetavasti tegeleb vastava vaatenurga all selliste küsimustega *Orbiit* ise, kui ta peaks virguma sügavast suviunest.

Küll aga lausub J. Kärner ise samas kirjutises kaljukindlalt: „Praegu on F. Tuglas ilukirjanikuna päevakorrast kadunud“ (*Olion* nr. 2). Ja sellest jääb mulje, nagu oleks autor Tuglase elavalt matmise büroo Elva osakonna juhataja. Seega on J. Kärner meie kirjanikkonnas ainuke, kes teeb lühikese matusekõne oma kaaslastele, kui see täitsa loomupäraselt otseses loomingu peale vaheaega. Ärgu tõugaku J. Kärner oma põhikirge teistele.

Olulisemad on juhud, mil J. Kärner paljastamistuhinas tegeleb vale agentuurandmetega. *Olioni* 5. nr. is ta kirjutab: „... ja ainsa noore vekslivõltsija aitasid noorurid ise Liitu, et saada juure hääli lugupeetud kirjanduslooprofessori läbikukutamiseks juhatusel valimisel.“ Sellest salakavala parastamisega lausut kaastunde avaldamisest selgub, nagu oleks noored Liitu sahkerdand „vekslivõltsija“ M. Raua. See on kahekordne valetamine. Esiteks: M. Raud võeti ühel häälel alles siis Liitu, kui H. Visnapuu juhatusel deklareeris, et tema ja Raua vaheline konflikt, mis seni takistuseks oli, on lahendat ja tema vastuvõtmist pooldab. Nii tuli see „aitamine“ just vanurite poolt. Teiseks: vastuvõetu ei olnud tookord veel avalikult vekslivõltsija. Kuid üldse ei saa siin juttu olla mingist „aitamisest“. Oleks M. Raua tehingud teada olnud, ei oleks ükski noorem mõelnudki vastuvõtmisele. Usun, et seda ei oleks pooldand ka mitte H. Visnapuu. Ent J. Kärnerile ei ole tähtis, kas Liidu sisemisse tegevusse puutuvad andmed valed, pääasi kui ainult Bessedovski meetod on rakendat.

Et G. Suits juhatusel valimisel vähemusse jäi — tuli ootamatult. Aga et J. Kärner päale toimetaja kohalt vallandamist enam juhatusse ei pääsind — oli kõigile päevaselge.

Samas artiklis vähe allpool jätkab ta paljastamiskatseid noorte tegevuses: „nad haaravad häälteenamusega Liidu ja selle asutised ning pistavad materdama kõiki, kes olnud enne neid.“ Kirjanikkude Liidus on liikmeid 50 ümber, neist nooremaid umbes 10 inimest. Seega ainult üks viiendik. Kus on siin „häälteenamus“?! Aga edasi: viieliikmelises juhatuses on kaks nooremat, kolmeliikmelises *Loomingu* ja Kirjastustoimkonnas ja neljaliikmelises Kirjanduse Sihtkapitali valitsuse saadikute hulgas igaihes üks. Millised on need „haarat“ asutised See on nagu kelneri arvestus: „kakkümmend ja kakkümmend — sadakakkümmend, suitsu ei olnud — kolmkümmendviis, kokku — sada üheksakümmend“. Hää kui see läbi läheb, kui ei lähe — on vaid väike eksitus. Ei — siin on ainult kaks võimalust: kas liigne hirm ning sentimentaalsus autori vassimisele kihutand või on niivõrt sandisti häälestet ta aritmeetikalüüra. Võimatu ei ole ka mõlemate koostöö. Ning esialgu jääb vähe selgusetuks, kuidas niisugused aritmeetilised kurioosumid võivad juhtuda ainult J. Kärneri kirjutises. See lahendub järgnevaga.

Üliõpilasteht nr. 6 sisaldab J. Kärneri kirjanduslooliste improvisatsioonide seas järgmise lause: „Tänamatud mured Kirjanikkude Liidu ja selle asutiste „ümberraldamisel“, „Orbiidi“ turukupja ning vanadekodu juhataja rasked ülesanded on niivõrt koormanud Schützi, et tal vaevalt aega on jäänud enese ülistuseks „Loomingus“, kõnelemata otsesest loomingu.“ See on haruldaset südamlilik toon, millega J. Kärner hindab minu „muresid“. Kõige meeldivam on aga see, et tsiteerit lausete rühm sisaldab peaaegu paar õiget väidet. Kui J. Kärner oma „paljastuses“ oleks näidand, millest need „tänamatud mured“ Liidus olid tingit, laheneks asi automaatselt. Ent kui endine toimetaja need põhjused on unustand, siis ei tee halba heinaajal neid meelestada. Need mured olid tingit Liidu vekslilaenest, hingevaakuva kirjastuse terendamisest, eriti aga *Loomingu* toimetamisest. Sest J. Kärneri toimetamise ajal jõudis *Loomingu* rahaline asjaajamine sellisele järjele, mis sundis juhatus

kainelt otsustama. Ja see oli küllaltki aegavõttev töö. Sest toimetaja J. Kärner ignoreeris tervelt kaks aastat pääkoosoleku otsust, mis nõudis avansside likvideerimist. Need koguni kerkisid. Aga olgu ennem täieline selgus kui vale virisemine. Kui J. Kärner 1927. a. *Loomingut* toimetama asus, päris ta raamatute andmeil endiselt toimetajalt avansse kr. 2 391,72. Kuid 1. jaan. 1928. a. oli see summa üsna kergesti tõusnud 4 035,25 kroonini. See tõttu otsustas pääkoosolek toimetajalt nõuda avansside kustutamist 31. dets. 1929. a. Ent kõigi otsuste kiuste paisus nende üldsumma 1. jaan. 1929. a. siiski kr. 4 095,07. Sama aasta juhatuse ajal pidi tõeks saama avansside kustutamine.

Et seisukorra kohta varakult selgust saada, tegi juhatuse juba varasügisel toimetajale ülesandeks esitada avansside ülevaade. Paarikordse meeletuletamise pääle vaatamata toimetaja seda ei teind. Ta ignoreeris ka Liidu juhatus. Alles 21. dets. 1929. a. sai juhatuse kateoorilise nõudmise järele selle ülevaate. Ja seisukord oli selline, et üldsumma oli tõusnud 5 100,23 kroonini, pääle seda kui J. Kärner viimasel hetkel osalise tasumise teel oli surund end avanssmeistrite esikohalt teiseks. Pääkoosoleku otsuse täideviimise valvajana ei saand juhatuse olla solidaarne toimetaja sellise teguviisiga. Mis edasi sündis, seda peaks J. Kärner ometi teadma. Need esitet arvud aga ei vaja enam mingit seletust — nende väänamist ei võimalda isegi aritmeetiline mustkunst. Ja niisuguse asjaajamise man ei ole *Orbiidil* ega ka Liidul mingit moraalselt õigust pöörata enne kõike oma „piike“ väliste „tulunduslikkude korrupsioonide“ ja kaubanduslikkude „pankrottmeistrite“ vastu, nagu jälgi segades soovib seda J. Kärner (vt. *Olion* nr. 5). Enne ajagem joonde oma asjad ja vähendam kaasinimeste „mure“ põhjusi.

Kuid J. Kärneril jätkub jämedusi veel mujalegi. Ta süüdistab meie kirjanikke kaaslaste „upitamises“, ta lausub: „Rühmaliikumisis on üles upitatud ja ülehinnatud nii mõndagi kergatsit kirjanduslikku käsitöölist ja kõr-

vale tõrjutud tõsiseid töömehi, kellel on olnud ausust ja vastutustunnet“ (*Olion* nr. 5). Aga kes on meie kirjanikest need „ülesupitet kergatsid käsitöölised“ — seda ta ei nimeta. Kui J. Kärner soovib, võib väga kergesti tõestada, et ainuke selline „upitet käsitööliline“ on tema, pääle seda kui ta oma elu paremad hümnid oli laulnud mõnele siurulasele raamatus *Eesti uuemad luuletajad*. Kuidas oli lugu ta vastutustundega, seda nägime eelpool. Ent loodetavasti ei kasuta seda juhusit keegi tema vastu.

Mitte parem lugu pole „ennastulistavate artiklitega“. Kui mõne „kutsut arvustaja“ sihilikke või eba-teadlikke vassinguid andmete varal ümber lükata, siis näeb J. Kärner selles vaid „eneseülistust“. Ja seda teevad jällegi ainult teised. Aga kes oli too anonüümne geenius, kes meie esimesele kirjanduse auhindamise komisjonile *Loomingus* nii kasimatult kallale tungis, et Liidu pääkoosolek selle kohta J. Kärnerilt kui toimetajalt seletust nõudis ja anonüümsete suletööde avaldamise ära keelas? J. Kärner ta nime ei söandand avaldada. Kes oli too, kes sääil „kalleid kolleege“ materdas ning J. Kärneri „upitas“: „Mis näiteks õigustab välismaade moevoolusid jäljendavat eklektikut Joh. Semperit ja kitsal võrumurdelise armulaulu alal kodust A. Adsonit märksa kõrgemale asetamast salgamatult omapäraseist, spontaanseist ning jõulisist talentidest — A. Allest ja J. Barbarusest, või ka J. Kärnerist, kes ometi on kirjutanud Eestis esimese kordaläinud romaani värssides Bianka ja Ruth ning kaks üldist tunnustust leidnud luuletuskogu *Lõikuskuu* ja *Õitsev sügis* *). (*Looming* nr. 7, 1927). Ja see ilmus ilma allkirjata J. Kärneri toimetusel! See oli niivõrt arg inimene, kes häbenes oma nime. Aga niikaua kui endine toimetaja vaikib ja ei esita avalikke tõestusi, et selle eneseülistuse autor ei ole mitte Jaan Kärner — ei ole mingit mõtet jätkata selle mehega vaidlusi.

Johannes Schütz.

*) Harvendus minu. J. S.

J o h A a v i k

Vastuseks Henrik Visnapuule

PEAN vastu vaidlema mõnele väitele Henrik Visnapuu kirjas (*Olion* nr. 6).

1. Mina ei ole kunagi olnud isamaalise vastane ega ealgi ühtki vetot pannud „kõigele eestilisele ja isamaaliselle“, vaid olen alati olnud äärmine rahvuslane.

2. Eri asi on mõistlik maitse peenendamine ning kultiveering, ja hää stiil, mida võib kõige paremini just prantslasilt õppida — seda ütlen nüüdki —; eri asi aga on maitsetu ja tõusiklik edvistamine mingisuguse rafineeringuga, mingi rafineeritsemine ja pariisitsemine, mis arvatakse seisnevat päämiselt erootilistes julgustes ja peitmatustes. See viimane on küll üks prantsuse pahe-dest, millest tuleb hoiduda, õppides neilt seda hääd, mis neil on. Aga just neid pahelisi külgi on hakanud meie uusim Eesti harrastama, osalt koguni mingi eurooplikuse ja kultuurilise peenutsemise nimel.

3. Kui viis-kuus endise *Noor-Eesti* ja *Siuru* kirjanniku viimasel ajal oma töödes on muutund palju tagasihoidlikumaks erootika suhtes kui veel aasta kümne eest, siis selle eest on nooremad kord antud tooni mõjul seda

„julgemad“ ja püüavad vanemaid üle trumbata. *Looduse* võistlusromaanid, mis lugupeetud ja asjatundlikud kirjanduse arvustajad on tunnistanud auhinnavääriliseks ja avaldamiskõlvuliseks, ei taha ju ometi olla turukirjandus, vaid kindlasti moodustavad praeguse „parema“ ja mõõduandvama eesti kirjanduse. Samuti, arvan, ei luba *Loodus* ütelda, et tema „kroonine“ seeria on turukirjandus. Seda kirjandust ostavad kõik raamatukogud ja koolidki riiklike või ühiskundlike rahadega. Ega ometi riik lase oma rahaga rahvale ja noorsoole turukirjandust hankida.

4. Keele arendamine ja peenendamine võib väga hästi — ja paremini — veel — toimuda sõltumatult eluviisi ja kommete välisest mooditsemisest ja pahelisest peenutsemisest. Inglismaal on rahvas ja kirjandus (üldiselt) moraalsem, ja ometi on sääil keel enam arenend ja peenenend. Samuti ka Soomes.

5. Baudelaire'i *Raibe* on võrreldes mõnede Henrik Visnapuu enda luuletustega ometi üsna puhas ja idealistlik poeem, mis kellegi moraali ei riku ega noorsugu erootiliste „julgustega“ ei kõdista.

Keelalisi ettepanekuid ja soove

III*).

1. *-likkude* asemel *-like*: õnnelike inimeste (pro õnnelikkude inimeste), mõistlike meeste (= mõistlikkude meeste), imelike nähtuste (= imelikkude n.), kommunistlike pöörasuste jne. Samuti siis ka: ametnike (= ametnikkude) palgasaadus, kõigi laevastike (= laevastikkude) üldsumma jne. See uuendus tundub küll väga loomulikuna ning mõnusana ja võib seepärast pea üldiselt tarvitusele tulla, seda enam et see mõnede poolt juba üsna lahkelt vastuvõttu on leidnud, eriti „Päevalehes“ viimasel ajal, kus on esinend: ajakirjanike konverents (Pvl. a. 1930, nr. 148, 5, 4); usklikke (nr. 149, 5, 1), kogu-Soome kodanike kongress (nr. 165, 4, 4), ametnike elust (159, 4, 4), majanduslike (173, 2, 1), kapitalistlike (173, 2, 2), aga ka „Olionis“.

2. Soovitan *kumardama* pro ametlik „kummardama“; samuti *kumarduma*, *kumardus* (mitte „kummarduma“ ja „kumardus“, nagu tahab ametlik keel). Soovitan ka *ümar*, *ümarginune*, *ümarutama* (ümaraks tegema) pro ametlik „ümmar“, „ümmarginune“ jne.

3. Teiselt poolt tungivalt soovitan *komma* (pro inetu ja rumal moonutis „koma“, mis tahetakse nüüd ametlikult maksuma panna). Kui *kommast* tehakse „koma“, miks siis mitte viimati ka *gamma* moonutada „gamaks“. Eelistan otsustavalt ja soovitan ka *korridor*, *kommisjon*, *kommissaar*, *karrikatuur* (pro ametlikud „koridor“, „komisjon“, „komissar“, „karikatuur“). Mis jaoks

algkeele pikki konsonante lühendada. Pikk konsonant moodustab pika silbi, mis on suursugusem lühikesest.

Et ühelt poolt tarvitatakse (ametlikult) „kummardama“ ja „ümmar“ — pika konsonandiga, teiselt poolt aga „koma, koridor, komisjon“ — lühikese konsonandiga, see on üks neid keelalisi vastuoksusi, mida praeguses Eestis nii palju leidub. Nimetan sääraseid vorme kui „koma, poliitiline, notar, erk“ (pro närv) jne. Loll-Eesti sõnadeks. Mõistlikus Eestis peab olema *komma*, *poliitiline*, *notaar*, *närv*.

4. *kolmekuine* (mitte „kolmekuune“ ega „kolmekuuline“), samuti *kahekuine*, *neljakuine*, *mitmekuine* jne. Samuti *sajapäine*, *tuhandepäine* ehk *tuhapäine* (mitte „sajapealine, tuhandepealine“).

5. *moodustama* (enamikku, üleminekut, erandit, ka valitsust), mitte „kujundama“, nagu mõned tahavad. Sõna „kujundama“ võiks tarvitada saksa „gestalten“ tähenduses: „ta on selle oma teose nii kujundand“ — „kirjanik oli oma romaani pääkangelase liig ideaalseks kujundand.“

6. Keelendi *kas on* kõrval tarvitetagu ka *ons*: „ons ta säääl (= kas ta säääl on)?“ Veaks tuleb lugeda küsimus ilma *kas'ita* ja *s'ita*: „on ta säääl?“ Seda *onsi* vaja sellepärast soovitada, et see kaldub välja surema, sest et lõunaestlased seda ei tunne, need, kes meil moodustavad kirjanike ja ajakirjanike valdava enamiku. Seepärast kõneldagu ja kirjutetagu: „ons see nii? — ons tal õigus? — ons sul seda veel?“ jne.

*) I v. *Olion* nr. 5; II v. *Olion* nr. 6.

Joh. Aavik

PÕLLUMAJANDUSE PANK TARTUS.

Põllumajanduse Panga 9-kuist tegevust jälgides peab rahuldustundega konstaterima, et pank lühikese aja on jõudsasti edenenud ja kasvanud. Kogu panga arvete seis, mis tegevuse alguses oli tasakaalus 8.554.601 senti, oli 1. juuliks s. a. 49.006.275 senti, seega 6 korda suurenenud. Panga hoiusummad, mis alguses olid 1.661.290 senti, on tõusnud 1. juuliks 18.384.748 senti peale. Panga omakapitalid on 2.262.700 senti ja liikmeid 140. — Nagu panga äriseis näitab, on pank praegusel rahakehval ajal, kus põllumehel raha puudub, hästi kasvanud. See asjaolu julgustab Põllumajanduse Panga juhatust, et põllumehed on oma panga aren-

damist tõsiselt võtnud ja end koondanud panga ümber, et sellega kasutada põllumajandusest saadavaid kapitalisid — põllumajanduse finantseerimiseks. Põllumajanduse Pank on oma ülesandeks võtnud finantseerida ainult põllumajandust. Põllumajanduse Panga juhatust loodab, et põllupidajad kõik oma panga ja rahalised toimingud ajavad põllumeeste rahaasutise kaudu. Põllumajanduse Panga juhatusse kuuluvad: Jüri Uluots, Georg Ottas, Jaan Bürger ja Ernst Habicht. Panga nõukokku: M. Sõrra, A. Loberg, J. Mägi, P. Luiga, J. Kook ja Valter Otsa. Panga tegelik juhataja on Ernst Habicht, majandusteadlane.

Vastutav ja tegev toimetaja: **David Karopun**. Väljaandja: **Georg Naelapea**. «Postimehe» trükk. Tartus 1930.

Kolmas Tartu Laenu- & Hoiu-Ühisus

Üldtelefon 99

Tartus, Suurturg 8

Juhatuse telefon 11-13

Avatud äripäevadel 9—2

Ühisus on asutatud Tartu majaomanikkude poolt 1913. a. ja kuulub vanemate ja kõige suuremate Eesti ühistegeliste rahaasutiste hulka

Väljavõte Ühisuse arvete seisust 1. juuliks 1930. a.

Omakapitalid	Kr.	240.028,28
Hoiusummad	"	1.993.002,04
Vabad summad	"	112.288,28
Laenud	"	2.915.813,35
Arvete seis	"	3.392.348,90

Ühisuse liikmete lisavastutuse suurus on
Kr. 1.034.289,85

VÕTAB RAHA HOIULE

tähtajalisele ja jooksvale arvele
Müüb hoiukarpe laste jaoks

ANNAB LAENUSID

obligatsioonide, väärtpaberite ja käemeeste kindlustusel. Diskonteerib vekslid. Annab garantiisid ettevõtete, hangete ja maksude kindlustuseks

TOIMETAB

vekslite, tšekkide ja veokirjade sissenõudmist. Saadab raha kõikidesse kodumaa linnadesse, alevitesse ja teistesse kohtadesse

Toimetab kõiki pangaoperatsioone * Asjaajamine kiire ja korralik

Põllumajanduse Pank

Asukoht Tartus, Holmi tän. 12, Tartu E. M. Ü. majas

Arvete seis 30. juunil 1930. a.

AKTIVA

Kassa ja jooksvad arved	Kr.	29.501,22
Väärtpaberid	"	2.025,—
Osamaksud teist. asut.	"	50,—
Laenud: Diskont. vekslid	"	124.206,54
Tähtajalised	"	13.180,—
Konto-korrent	"	46.816,63
Korrespondendid Loro	"	36.045,36
Nostro	"	761,90
Vallasvara	"	3.053,97
Ärikulud, makstud % %	"	7.253,92
Garantiide debitorid	"	2.790,—
Liikmete kohustused	"	226.270,—
Muud aktivad	"	393,22
	Kr.	<u>492.347,76</u>

PASSIVA

Osa- ja muud kapitalid	Kr.	22.772,54
Tähtajalised hoiusummad	"	73.017,77
Jooksvad hoiusummad	"	110.829,71
Korrespondendid Loro	"	536,60
Nostro	"	45.773,49
Garantiid	"	2.790,—
Liikmete lisavastutus	"	226.270,—
Saadud % % ja komisjon	"	10.212,15
Muud passivad	"	145,50
	Kr.	<u>492.347,76</u>

OLION

ILLUSTREERITUD KUUKIRI

VÄLJAANDJA: G. NAELAPEA
TOIMETAJA: D. KAROPUN

Toimetus ja talitus: Riia t. 64-3, Tartus, tel. 5-42. Aadress: «Olion» — Tartu. Kõnet. 12-13 ja 16-17

«OLION» ilmub Tartus kord kuus. Aastas 12 numbrit, suures albumi kaustas, osalt kriitpaberil, rohkesti illustreeritult

«OLIONI» kaastöölisiks on silmapaistvamaid jõude kõigilt aladelt

«OLION» toob artikleid, ülevaateid, arvustisi, luuletisi, novelle, följetone, romaane, pilte, reproduktsioone kunsti- teoseist jne.

«OLION» ei või puududa üheski kodus ega lugemislaua

TELLIMISHINNAD: aastas 6 kr., poolaastas 3 kr., välismaale aastas 12 kr.,
: : : poolaastas 6 kr. : : :

Aastatellijad saavad jõuluks huvitava üllatuse

Üksik number 75 senti

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised sise- ja välismaal

Hinnata illustreeritud lisa

LAHTISED LEHED

Hind 75 senti